

T.C.
ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

HALİDE EDİP ADIVAR'IN ROMANLARINDA İDEALİZE EDİLMİŞ KADIN
KARAKTERLER

TEZİ YAZAN
Mehmet TİLEK

Danışman: Doç. Dr. Mustafa KARABULUT (Adıyaman Üniversitesi)

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Elmas ŞAHİN

Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Begüm KURT

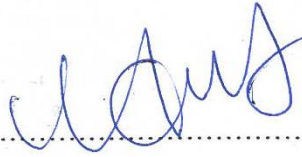
YÜKSEK LİSANS TEZİ

MERSİN / NİSAN 2019

ONAY

T.C
ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ' NE

201511030 numaralı öğrencimiz olan **Mehmet TİLEK** tarafından hazırlanan “**Halide Edip Adıvar’ın Romanlarında İdealize Edilmiş Kadın Karakterler**” başlıklı bu tez çalışması jüri üyelerimiz tarafından oy çokluğu ile **Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

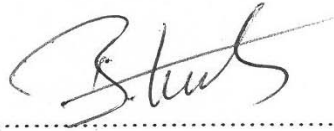

Üniv. Dışı asıl üye - Tez Danışmanı - Jüri Başkanı: Doç. Dr. Mustafa KARABULUT
(Adıyaman Üniversitesi)

(OLUMSUZ OYU İLE)

Üniv. İçi – Jüri asıl Üyesi: Doç. Dr. Elmas ŞAHİN

Üniv. İçi - Jüri asıl Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Begüm KURT

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.

25/ 04/ 2019

Doç. Dr. Murat KOÇ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu’ndaki hükümlere tabidir.

İTHAF

Sevgili Aileme...

ETİK BEYANI

Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

25/04/2019

Mehmet TİLEK

TEŞEKKÜR

Bana lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca kattığı değerli bilgilerle birlikte, bu çalışmada hoşgörü, ilgi ve sabırla yol gösteren değerli hocam sayın Doç. Dr. Mustafa KARABULUT' a teşekkürlerimi borç bilirim.

Ayrıca lisans ve yüksek lisans eğitimimde engin bilgi birikimlerden faydalanmamı sağlayan Çağ Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü hocalarına, çalışmamda bana yardımcı olacak kaynaklara ulaşmam açısından geniş materyallere sahip olan Çağ Üniversitesi Kütüphanesi'ne teşekkür ederim.

Beni her konuda olduğu gibi yüksek lisans yapma konusunda da destekleyip cesaretlendiren, sevgi ve ilgileriyle bu günlere gelmemi sağlayan anneme, babama ve kardeşime en içten teşekkürlerimi sunarım.

25/04/2019

Mehmet TİLEK

ÖZET**HALİDE EDİP ADIVAR'IN ROMANLARINDA İDEALİZE EDİLMİŞ KADIN
KARAKTERLER****Mehmet TİLEK****Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı****Tez Danışmanı: Doç. Dr. Mustafa KARABULUT****Nisan 2019, 90 sayfa**

Halide Edip Adıvar, Türk edebiyatının önemli isimlerindedir. Onun romanlarındaki karakterler, Cumhuriyet ideolojisine paralel olarak Doğulu-Batılı bir senteze bağlı olarak gelişir. O, romanlarında hem Batı hem Doğu kültüründen beslenir ve çeşitli karakterlerle kadın meselesini ele alır. Yazar, Ateşten Gömlek, Seviyye Talip, Handan, Sinekli Bakkal, Vurun Kahpeye, Kalp Ağrısı, Sonsuz Panayır, Zeyno'nun Oğlu, Yeni Turan adlı romanlarında kadın karakterleri idealize ederek irdeler. Yazar, özellikle kadın erkek eşitliği, kadının eğitimi ve toplumsal yaşamdaki yeri gibi konulara ağırlık verir.

Halide Edip Adıvar, kadın karakterlerini idealize ettiği romanlarda romantik bir bakış açısı kullanır. Yazarın incelediğimiz romanlarında kadın karakterlerin; eğitim, sosyal ve kültürel yapı, din-inanç, gelenek, güç, iktidar, cinsiyet ve feminizm ekseninde idealize edildiği görülür. Adıvar, kadın karakterleri ağırlıkta olarak millî değerlerle Batılı eğitimi bir sentez halinde birleştirir. Yazar bu şekilde güçlü karakterler oluşturur. Bu çalışmada amaç, Halide Edip Adıvar'ın romanlarında kadın karakterlerinin nasıl ve hangi yönlerden idealize edildiğini tespit etmektir.

Anahtar Sözcükler: Halide Edip Adıvar, idealize edilmiş kadınlar, karakter, romantizm.

ABSTRACT**THE CHARAKTERS OF IDEALIZED WOMAN IN HALİDE EDİP ADIVAR'S
NOVELS****Mehmet TİLEK****Master's Thesis, Department of Turkish Language and Literature****Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Mustafa KARABULUT****April 2019, 90 pages**

Halide Edip Adivar is an important figure in Turkish literature. The characters in his novels develop in line with the ideology of the Republic, depending on an Eastern-Western synthesis. She feeds on both the Western and Eastern cultures in his novels and takes up the issue of women with various characters. The author idealizes women's characters in her novels titled, Ateşten Gömlek, Seviye Talip, Handan, Sinekli Bakkal, Vurun Kahpeye, Kalp Ağrısı, Sonsuz Panayır, Zeyno'nun Oğlu, Yeni Turan. The author focuses on issues such as gender equality, women's education and social life.

Halide Edip Adivar uses a romantic perspective in the novels in which she idealizes her female characters. In the novels of the author we have examined the female characters; education, social and cultural structure, religion, belief, tradition, power, power, gender and feminism is seen as idealized in the axis. Adivar combines the Western education with national values as a synthesis of female characters. The author creates strong characters in this way. The aim of this study is to determine how and in what ways the female characters are idealized in the novels of Halide Edip Adivar.

Keywords: Halide Edip Adivar, idealized women, character, romanticism.

ÖN SÖZ

Halide Edip Adivar'ın romanlarda idealize edilmiş kadın karakterleri ele aldığımız bu çalışma halihazırda alanında ilktir diyebiliriz. Nitekim bu alanda daha önce yapılan çalışmalarda ya idealize edilmiş kadın tiplerinden bahsedilmiş ya da idealize edilmiş başka karakterlerden bahsedilmiştir. Kısacası bu çalışma ile “idealize edilmiş/edilen”, “kadın” ve “karakter” kelimeleri ilk defa bir araya gelmiştir. Bu yönüyle yapılacak sonraki çalışmalara ışık tutmasını ümit etmekle beraber bizim de ileride yapacağımız doktora çalışmalarına bir basamak olmasını temenni etmekteyiz.

Daha önce Halide Edip'in kadın karakterleri üzerine de birçok çalışma yapılmıştı. Fakat “idealize edilmiş” olmaları yönüyle hiç ele alınmamıştı. Bu yönüyle de ilk olma özelliği taşıyan çalışmamızın “Halide Edip” çalışmalarına da yardımcı olmasını arzu etmekteyiz.

Çalışmanın başlığı içerisindeki “karakter” ve “idealize edilme” kavramlarının birbiriyle örtüştüğünü çalışmamız ilerledikçe, sayfa sayfa idrak ettik. Nitekim *karakter*, kendine has özellikleri bünyesinde barındıran bir kişiyi ifade ederken *idealize edilmiş* kişi, yazarın dünya görüşü içinde kusursuza yakın bir roman unsurudur. Bu açıdan bu iki kavram birbirini çok rahat tamamlamıştır.

Çalışma boyunca dikkatimizi çeken bir başka nokta ise bu konunun Halide Edip ile olan uyumudur. Adivar, bu konu başlığı altında en rahat değerlendirilebilecek yazarlardan biridir. Çünkü yazarın hemen her eserinde idealize edilmiş bir kadın vardır.

Bu durumun sebebi, aslında yazarın hayatında gizlidir. Yazar çocukluğundan itibaren doğunun (gelenek, alaturkalık) yüksek hissiyatı ve maneviyatının, batının (gelecek, alafrangalık) ise eğitim, öğretim ve yüksek ilminin etkisi altında kalmıştır. Doğu'nun geri kalmışlığına (mesela çok eşlilik, kumalık) karşı çıkarken Batı'nın da çirkin yüzüne Kurtuluş Savaşı'nda başkaldırmıştır.

Yazar; Kurtuluş Savaşı'nda bir onbaşı, bir başçavuş, bir sağlık görevlisi iken barışta idealist, milliyetçi bir öğretmen; İngilizce bilen bir tercüman/mütercimdir. Batı'nın da Doğu'nun da hayran olunacak özellikleri olduğunun bilincindedir. Yazar, bu yönleriyle rol-model bir kadındır. Aslında Halide Edip Adivar, idealize ettiği karakterlere çok yakın bir kişiliğe sahiptir.

Çalışmamızda yazarın idealize edilmiş kadın karakterlerini detaylıca ele alırken Türk ve dünya edebiyatı açısından literatürden faydalanmaya çalıştık. Çalışmamız boyunca bize desteğini esirgemeyen bütün hocalarıma teşekkürü bir borç bilir, çalışmamıza müracaat edecek ilim yolcularına kolaylıklar dilerim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No:
KAPAK	I
ONAY	II
İTHAF	III
ETİK BEYANI	IV
TEŞEKKÜR	V
ÖZET	VI
ABSTRACT	VII
ÖN SÖZ	VIII
İÇİNDEKİLER	IX
KISALTMALAR	XI
EKLER LİSTESİ	XII

BÖLÜM I**1. GİRİŞ**

1.1. Araştırmanın Arka Planı	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	4
1.3. Araştırmanın Problemi.....	4
1.4. Araştırmanın Önemi	4
1.5. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıklar	5

BÖLÜM II**2. KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR**

2.1. Karakter	6
2.2. Kadın Karakter.....	6
2.3. İdeal Kavramı ve İdealize Edilmiş Karakter.....	7
2.4. İdealize Edilmiş Kadın Karakter.....	9
2.5. İdealize Edilmiş Kadın Karakter ve Romantizm İlişkisi	11

BÖLÜM III**3. HALİDE EDİP ADIVAR'IN HAYATI VE SANAT ANLAYIŞI**

3.1. Hayatı.....	13
3.2. Sanat Anlayışı.....	19
3.3. Tarihten Beslenme ve Kadın Tasavvuru.....	24
3.4. Cinsiyet ve Feminizm Ekseninde Kadının Durumu	26

BÖLÜM IV**4. HALİDE EDİP ADIVAR'IN ROMANLARINDA KADIN KARAKTERLERİN İDEALİZE EDİLİŞ BİÇİMLERİ**

4.1. Eğitim Anlayışı.....	31
4.2. Sosyal Hayat	40
4.3. Kültürel Ortam.....	46
4.4. Din-İnanç Meselesi	50
4.5. Gelenek ve Kadın.....	58
4.6. Cinsiyet ve Feminizm	60

BÖLÜM V

5. SONUÇ	68
6. KAYNAKÇA.....	71
7. EKLER	77
8. ÖZGEÇMİŞ	78

KISALTMALAR

- s.** : Sayfa
sy. : Sayı
vb. : Ve benzeri
vd. : Ve devamı
vs. : Ve saire
y.y. :Yüz

EKLER LİSTESİ

Sayfa No:

7.1. Etik Kurulu Onay Belgesi..... 77

BÖLÜM I

1. GİRİŞ

Türk edebiyatının tarihi sürecine bakıldığında kadının toplumda önemli bir yere sahip olduğu görülür. Türk romanında kadının toplumdaki yeri farklı bağlamlarda ele alınmıştır. Şeker'e (2017) göre, kadın karakterinin edebi romanlara yansımalarına bakıldığında, özellikle roman ve hikâyelerin daha çok da romanların bu süreci yansıtması toplum bilimsel ve tarihî bir durumdur. Bundan dolayı romanların içerisinde, kaleme alındığı devrin tarihî ve toplumsal faktörlerini saptayabilmek olasıdır. Bir süreç içerisinde sosyal şartların farklılaşmasından romanın olay örgüsü ve karakterleri farklı şekillerde etkilenir.

Tanzimat Dönemi'nde toplumsal yapıyla ilgili hayata geçirilen sosyal düzenlemeler romana da yansır. Özellikle kadının toplumdaki yeri idealize edilen karakterlerle yazınsal dünyadaki yerini alır. Türkiye'de kadınlarla ilgili anlatılar daha çok Tanzimat'tan itibaren modernizmi benimseyen bir zihniyetle ele alınmaya başlanır. Bu dönemde kadın temsillerinin romana taşınması; Millî Mücadele ve Cumhuriyet devri romanlarında da görülür.

Tanzimat Dönemi'nde etkisi çokça görülen ataerkil yapı kadının konumunu kendiliğinden oluşturur. Bu bağlamda, toplumun bütün müesseselerinin müşterek çalışmasıyla kadını arka plana atan, değersizleştiren, bunun normal ve opsiyonsuz olduğunu savunan bir sosyal cinsiyet kimliği kurgulamayı devam ettirir (Açıkalm, 2014, s. 310).

1.1. Araştırmanın Arka Planı

Bu anlamda kadının roman kişileri arasındaki toplumsal konumları ve yansıtılış şekillerinin cinsiyete dayanan ve hâkim etik yapısına göre olduğu görülmektedir. Özellikle mevzubahis aile ise cinsiyet rollerine bağlı şekilde de cinsiyet statüsünü güçlendirmekten başka işe yaramadığı görülmektedir. Bu çerçeveden bakıldığında yazılan romanlarda on dokuzuncu asır sonlarında Batı kadını, Osmanlı'nın yaşamının sürekli rastlanan bir yerinde değildir. Dolayısıyla edebi eserlerde Osmanlı gayrimüslim kadınlarının aşk ve şehvet konularında rol alırlar. Bu kadın karakterler Osmanlı romanına model bir aşk figürü olmaktan ziyade, Batı'nın etik manada çökmesinin

devamı ve “şehvet” objesi biçiminde romanlarda yerlerini almışlardır (Timur, 2002, s. 38).

Bu süreçte bir yandan kadınlara yönelik toplumsal reformlar yapılmaktayken diğer taraftan kadın, geleneksel rolleri içinde kalmaya devam eder. Eğitim inkılaplarına/ıslahatlarına karşın sosyal cinsiyet adaletsizliği endeksli sosyal sistem içinde kadının negatif statüsü aktüelliğini korumayı sürdürür. Kaleme alınan romanlarda yönetimin ailedeki tekrar üretimi kadınları evin içinde mahrem saha ile sınırlandırır. Adıvar’a değin süren, Tanzimat’tan sonraki kadın sanatçıların romanlarında serbest zaman aktiviteleri, kadınların ferdileşmesi ve çağdaşlaşmasının işaretlerinden olmuştur (Şeker, 2017, s. 644). Bütün bunlarla beraber bireyselleşme ile kadının yalnızlaşması da ortaya çıkar.

Cumhuriyet’in ilânı ile birlikte ‘yeni kadın’ modelinin, yani kadınların yazarın isteklerine göre idealize ettiği kadınlar Halide Edip Adıvar’ın *Ateşten Gömlek*, *Seviyye Talip*, *Handan*, *Sinekli Bakkal*, *Vurun Kahpeye*, *Kalp Ağrısı*, *Sonsuz Panayır*, *Zeyno’nun Oğlu*, *Yeni Turan* adlı romanlarında ön plana çıkar. Yazarın bu eserlerindeki kadın karakterlerin çoğu modern, aydın ve olumlu değerlerle donatılmıştır. Nitekim “*Türk’ün Ateşle İmtihanı*” adlı anı kitabı ile “*Mor Salkımlı Ev*” adlı anı kitabında yazar kendini anlatırken de idealize ettiği kadın karakterlerden örnekler sunar. Cumhuriyet dönemi romanlarında kadın ve erkek kimlikleri arasındaki milliyetçi uzlaşma önemli bir yer tutmaktadır. Bu açıdan bakıldığında Halide Edip’in romanları bu uzlaşmanın en belirgin olarak temsil edildiği alan olduğu söylenebilir. Bu karakterlerde çağdaş erkeklerin yol arkadaşı sayılan eğitim almış, çağdaş, ‘cinsiyetsiz’ kadın ve cinselliği ve isteği sönük, millet sevdası haricinde bir aşka yer vermeyen karakterler vardır (Sancar, 2011, s. 139).

Aynı zamanda Adıvar’ın roman içeriklerinde ulusal ahlak ve kültürü bünyesinde toplayan kadın roman kişileri “İdealize edilmiş kadın” olarak sunulur (Adak, 2014, s. 163). Halide Edip’in adı geçen romanlarındaki kadın karakterler aydın bir yapı gösterir.

Halide Edip’in incelediğimiz romanlarında kendinden önceki Tanzimat dönemi romancılarından farklı olarak sorumluluk ve misyon açısından kadınları sadece ailede konumlandırmamış, aynı zamanda bir yandan kadınları bir yandan da aile kurumunu ikincil sosyal alanda kamusallaştırarak kadınların sosyal ve geleneksel annelik görevini ve biyososyal tekrar üretim fonksiyonlarını kamusal sahaya taşımıştır (Erdoğan, 2012, s. 387).

Bütün bu açılardan bakıldığında, sosyal cinsiyet rolleri kadını; bağımsızlığı alınmış hale getirip ev koşullarına hapsederek kontrol altında tutulma rolünü yüklemekte; erkeklere ise kontrol eden ve hüküm veren rolünü vermektedir. Bu paylaşımda kontrol altında tutma ve hüküm verme fiilleri özgürlüğü mecbur kıldığı için erkekler bağımsız iken kadın bağımlıdır (Köşgeroğlu, 2010, s. 15).

Bu çerçeveden de süreç içinde bu toplumsal cinsiyet bakış açısı romanlarda da görüldüğü gibi değişmeye başlar. Dilin söz konusu tasarrufunun ruh bilimsel ve toplum bilimsel kullanılış şekli ile yazınsal ve estetik tekstlerde kadın rolleri ile kurgu bütünlüğü kazandığı görülmüştür. Roman kişileri arasında kadınlara yönelik nazariyenin farklılaşmasının, Cumhuriyet Devri'yle beraber kadının kamusal hayata yeni toplumsal misyonları taşıyacak şekilde girdiği bir devirde olduğu varsayılmaktadır (Şeker, 2017, s. 647). Bu bağlamda kadın erkek ilişkileri toplumun her kesiminde değişim süreçlerine göre şekillenmeye devam eder.

Halide Edip'in romanlardaki kadın temsiller bakımından ayırt edici yönleri; en kapsamsız ferdî sahadan, en kapsamlı tarihî, sosyal sahalara değin takip etmek mümkün olabilmektedir. Sanatçının, şahsî mazisinden kaynaklanan tecrübeler, bulunduğu döneme yönelik tarihî ortamı anlama biçimi, bulunduğu topluluğun fikrî hüviyeti ile örtüşen zihniyet ile cinsiyet adaletsizliğine yönelik teorilere olan ilgisi de dâhil olmak üzere ortaya konan romanlarda kurgulanan kadın karakterlere etki ettiği anlaşılmaktadır.

Bu çalışma kapsamında yazarın çizdiği idealize edilmiş, güçlü ve özgür kadın kişiliklerinin farklı yönlerden (eğitim, sosyal, kültürel vs.) romanlarda olup olmadığı durumu incelenecektir. Çünkü onun romanlarındaki çoğu idealize edilmiş baş kadın karakter bir şekilde evlilik yapan, âşık olan, bir erkeğin varlığını her şekilde hayatında isteyen kişiliklerdir. Her ne kadar özgür, idealize edilmiş, batılı bir tarza sahip ve yenilikçi olsalar da her zaman bir erkeğin varlığına ve sevgisine ihtiyaç duymuşlardır. Aynı zamanda her yönüyle güçlü ve eğitilmiş olan bu kadın karakterlerin iktidarı elinde tutma, arzularına ulaşma yolundaki çaba ve isteklerinin olup olmadığı yine çalışmada ele alınan konulardandır.

Halide Edip'in romanlarındaki karakterler ve olaylarla temelde vermek istediği mesaj, her ne şartta olursa olsun kadınların eğitilmiş ve kültürlü insanlar haline getirilmek gerektiğidir. Bu şekilde toplumu etkileyerek, okuryazar ve kültürlü bir kadın kitlesinin varlığıyla ülkenin gelişmişlik düzeyinin artacağı, hiçbir kuvvetin böyle toplumları etkisi altına alamayacağı düşüncesini yayma çabasında olmuştur. Bu kadın karakterler eğitimin verdiği beceri, donanım ve özgüven sayesinde korunmaya ve

bakılmaya muhtaç kişilikler olmayıp kendi hayatını kazandığı parayla devam ettiren kişilerdir. Romanlarda kadınların erkekler karşısındaki üstünlüğünü değil, onlar gibi özgür bir ortamda hem eğitim hem de çalışma hayatına dâhil olabileceklerini anlatır. Kadın karakterler bütün bu değişimi yaşarken insanın doğası gereği âşık olmuş, sevmiş, bir erkeğin ilgisini ve beğenisini kazanmak istemiş hatta kimi zaman bunun için hemcinslerine bile ihanet edebilmiştir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada amaç, HALİDE EDİP ADIVAR'IN ROMANLARDA İDEALİZE EDİLMİŞ KADIN KARAKTERLERİ tespit etmek ve bunları sebepleriyle birlikte ortaya koymaktır.

1.3. Araştırmanın Problemi

Türk romanında kadın üzerine birçok çalışma yapılmış olmasına rağmen Halide Edip Adıvar'ın kadın karakterlerini nasıl ve ne amaçla idealize ettiğine dair çalışma mevcut değil. Bu çalışmada konu Halide Edip Adıvar'ın romanlarında idealize ettiği kadın karakterler hakkında tespit ve çıkarımlar yapmaktır.

1.4. Araştırmanın Önemi

Bu çalışmanın önemi, Halide Edip Adıvar'ın romanlarında kadın karakterlerin nasıl, ne ölçüde ve hangi sebeplerden dolayı idealize edildiğini tespit etmektir. Bunlardan ana yola çıkarak çalışma kapsamında aşağıdaki sorulara da yanıt aranacaktır:

1. Halide Edip Adıvar'ın romanlarında idealize edilmiş olarak sunulan kadınlar nasıl resmedilmiş?
2. Halide Edip Adıvar'ın romanlarında kadın karakterlerin; eğitim, fiziksel, sosyal, kültürel, arzulanan (idealize edilmiş) inanç, gelenek ve cinsiyet yönüyle durumu nedir?

“Halide Edip Adıvar'ın Romanlarında İdealize Edilmiş Kadın Karakterler” adlı tezle ilgili şunlar yapılmıştır:

1. Halide Edip Adıvar'ın romanlarında ortaya koyduğu kadın karakterler, idealize edilmiş haliyle ele alınmıştır.
2. Çalışma kapsamında yazarın *Ateşten Gömlek*, *Seviyye Talip*, *Handan*, *Sinekli Bakkal*, *Vurun Kahpeye*, *Kalp Ağrısı*, *Sonsuz Panayır*, *Zeyno'nun Oğlu*, *Yeni Turan* romanları ile *Türk'ün Ateşle İmtihanı* ve *Mor Salkımlı Ev* anı kitapları incelenmiştir.
3. Romanlardaki kadın karakterlerin idealize edilmiş özellikleri alıntılarla desteklenmiştir.

1.5. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıklar

Bu çalışma, Halide Edip Adıvar'ın *Ateşten Gömlek*, *Seviyye Talip*, *Handan*, *Sinekli Bakkal*, *Vurun Kahpeye*, *Kalp Ağrısı*, *Sonsuz Panayır*, *Zeyno'nun Oğlu* *Yeni Turan* romanlarındaki kadın karakterlerle sınırlıdır. Ayrıca çalışma, yazarın hem *Mor Salkımlı Ev* hem de *Türk'ün Ateşle İmtihanı* anı kitaplarıyla desteklenmiştir.

BÖLÜM II

2. KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Karakter

Kurgu; zaman, yer, olay ve şahıs olmak üzere 4 temel unsurdan meydana gelir. Söz konusu temel unsurları eyleme geçiren ve sentezleyen etken ise şahıstır (Kırkulak, 2018, s. 52-58).

Şahıs; düz ve çok boyutlu olmak üzere ikiye ayrılır. Düz şahıs kolay çözümlenir ve basit niteliktedir. Boyutlu kişiyse derinliği olan, ruh bilimsel ve toplum bilimsel analizlere konu olabilecek derecede niteliğe sahip bir yapı taşıdır (Karataş, 2014, s. 60-79).

Karakter haline getirme prosesi yaşanırken kişiler içinde yardımcı karakter ve tipler de oluşmaya başlar. Yardımcı karakterler ana karakteri ön plana çıkarır. Bazen ana karakter ile çatışan, ona mâni olan, güçlük çıkarır bazen de aksine ana karaktere yardım eden, ona emek veren fonksiyonlar üstlenirler (Kırkulak, 2018, s. 52-58).

Tip ise sahip olduğu hüviyetle halığın içinde yaşayan, içinde olduğu grubun belirli niteliklerini taşıyan insanı temsil eder. Hatta bir eserdeki tip ya da benzerlerini farklı eserlerde de görebiliriz. Halbuki karakter salt o esere hastır (Kırkulak, 2018, s. 52-58).

Karakter, yazarının imgelediği; his, fikir, istek ve ihtiras açısından geliştirdiği, gerçek hayattan da ilham alınarak tecrübe, birikim ve özgün hassasiyetiyle şekillendirdiği şahsiyettir. (Sever, 2010, s. 75-76).

2.2. Kadın Karakter

Toplum içinde kadın karakterlerin fonksiyonunun saptanabilmesi isteniyorsa ataerkillik ve anaerkillik terimlerinin bilinmesi lazımdır. Rosenberg için anaerkillik toplumun politik, iktisadi, sosyal ve dini temeli ziraattır. Rosenberg, ziraatın değerini ve bütün canlıların doğumdan ölüme ve yeniden doğuma giden değişim ve döngüleri vurgulayarak çembersel bir hayat fikrini savunmuştur. Anaerkilliğin hâkim olduğu bir toplumda tüm kadınlar kıymetlidir ve pek çok kritik statülere erişmişlerdir (Rosenberg, 2000, s. 22).

Rosenberg'in de vurguladığı gibi anaerkilliğin egemen olduğu bir toplumda kadın, ataerkil bir toplumun aksine değerlidir. Anaerkil toplumdan ataerkil topluma geçiş ile beraber toplumun kadınlara ilgili görüş ve duyguları da farklılaşmıştır (Okyay, 2009, s. 5-7).

Toplumumuza baktığımızda ise ataerkil sosyolojik düzen asırlardır sürmektedir. Bu toplumsal yapıda erkekler hakimken kadın arka plandadır. Buna rağmen edebiyatımızda epeyce bir zaman gerçekle alakası olmayan, hâkim kadın görüntüsü sunan eserler yazılmıştır (Okyay, 2009, s. 5-7).

Söz gelimi 1920-1940 arasında meydana getirilen eserlerde çeşitli kadın temalarının bulunduğu göze çarpar: sonradan zenginleşmiş zümrenin kabahatli kadını; sosyal baskı ve istismarın kurbanı olan suçsuz genç kız... Masum genç kız zayıftır. Ne çocukluğunda ne de evlendikten sonra mesut olmuştur. Ekonomik şartların olduğu kadar, değiştirilemez kuralların da kurbanıdır (Esen-Köroğlu, 2003, s. 134).

Cumhuriyet Dönemi eserlerinde ise tiplendirilmiş kadın karakterlerin rastlanır. Bu kadınlar suça meyilli iffet yoksundur. Eğlence ve lüks düşkünü, kumarbaz, içki içen, makyaj yapan hatta saçını boyayan birisi olduğu için tenkit edilir (Şener, 2003, 45). Söz gelimi Gürpınar'ın "Mürebbiye" sindeki Matmazel Angele, söz konusu dönemin tiplendirilmiş kadınlarından. Parislidir, babası belli değildir. Çevresindeki bütün erkekleri baştan çıkarır, iffetsizdir (Yalçın, 1999, s. 194).

2.3. İdeal Kavramı ve İdealize Edilmiş Karakter

Türk Dil Kurumunun resmî web sitesindeki online Türkçe Sözlük'te *ideal* kelimesi, "Düşüncenin tasarlayabileceği bütün üstün nitelikleri kendinde toplayan" biçiminde açıklanırken¹ *idealize* kelimesi "İdealleştirmek anlamındaki idealize etmek birleşik fiilinde geçen bir söz" biçiminde tanımlanmıştır².

Yukarıdaki "Karakter" başlığı altındaki değerlendirmelerden yola çıkacak olursak *karakteri*, "Eserdeki diğer kişilerden belirgin özellikleriyle ayrılan kişi." olarak tanımlayabiliriz.

Tüm bu bilgiler ışığında *idealize edilmiş karakter* kavramını "Düşüncenin tasarlayabileceği bütün üstün nitelikleri kendinde toplaması sağlanan ve eserdeki diğer kişilerden belirgin özellikleriyle ayrılan kişi." şeklinde açıklamak yanlış olmayacaktır.

¹ http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=%C4%B0DEAL

² http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=%C4%B0DEAL%C4%B0ZE

Felsefede idealizm terimi varoluşu fikre ve farkındalığa dayandırarak anlamlandıran bir doktrindir. Bir manada varlığın temel unsurunun idea (fikir) olduğunu belirtmektedir. İdealizme göre kâinattaki her şey zihni ve düşseldir (Kırkulak, 2018, s. 52-58).

Duyu organları ile algıladığımız maddesel şeylerin tamamının, mükemmel idealalarının noksan kopyaları olduğunu savunmaktadır. Genel anlamda da idealizm, üstün etik ilkelere bağlanmayı, mümtaz özellikleri bünyesinde toplamayı, yüce donanımlar taşımayı savunmaktadır. Bundan dolayı maddecilik, doğalcılık ve gerçeklik kavramlarına ters düşmektedir (Kırkulak, 2018, s. 52-58).

İdealleştirilmiş başka bir deyişle “düzeltilmiş” ifadesi Aristoteles’e ve Platon’a değin gitmektedir. Antik Dönem’deki söz konusu düşünürler açısından *idealleştirmek* demek bir çeşit hakikate yaklaşmak demektir. Zira cisim ve insanların noksanlarını silerek onları olduğundan ziyade olmaları gerektiği gibi yansıtmak esasen özü vermektir (Kırkulak, 2018, s. 52-58).

Ayrıca bir estetik yapıtın keyif vermesi için sevilmesi şarttır. Bundan dolayı güzel ve iyi olmayanı güzel kılmak zaten sanatın kaçınılmaz özelliğidir (Moran, 1999, s. 34).

İdealar dünyası düşüncesi Neo-Platonist fikir olarak Rönesans’ta yeniden hayat bulmuş, on sekizinci asır ve sonrasında Batı’da etkili olmuştur. Fransızların “la belle nature” diye ifade ettikleri idealleştirilmiş doğanın yanında bilhassa etik bakımdan idealleştirilmiş insan ve insan münasebetleri bu dönemde gündeme gelmiştir (Moran, 1999, s. 34).

Yazar, eserindeki kişileri ideal dünyayı gerçekleştirmek için lazım olan karakter yapısıyla donatır (Ural, 2007, s. 897). Eseri kendi türünde kabullenip okuyan okur yapıtın içine girebilmeyi arzular. Bu durumun gerçekleşmesi içinse önce içtenlik, doğallık arar ve gerçeğe yakınlık arar. Şayet söz konusu şeyleri bulamazsa yapıt okurun gözünde tatsız ve sıradan bir hal alır. İdealize edilmiş karakterin gerçeğe yakınlığı yiter. Bundan dolayı karakter tercih edilirken, karakterin yaşı, statüsü hatta içinde bulunduğu toplumun yapısını dikkate almak lazımdır. Yoksa bir uyum problemi olabilir (Kırkulak, 2018, s. 52-58).

Karakter eşsizdir. Fiil, bir cümledeki özne ve yükleme benzer. Okuyucu, karakteri reel dünyada bildiği kişilerden bile daha net bilmeyi arzular. Okuyucunun eserdeki karakterden beklediği şey onun reel dünyada bildiği kişilerden bile daha fazla canlı kanlı ve gerçeğe yakın olmasıdır (Gündüz, 2013, s. 84).

Okur kendisine güven veren kitaplara daha çok merak ve ihtiyaç duysa da yalnızca bunu dikkate almak oldukça yanlıştır. Yazar, bunu engellemek için gerçekçi ve olumsuz durumları da okura sunmalıdır (Yavuzer, 2014, s. 188).

Okur, şahsiyetini şekillendirirken bir modelle özdeşim halindedir. Beğenip etkilendiği kişi gibi davranıp, düşünüp hatta hissedebilir (Yavuzer, 2014, s. 188). Ayrıca Ruh bilimi ve nörolojideki gelişmeler, çağdaş yazarlıkta farklı yöntemlerin meydana gelmesine imkân vermiştir. Bu yöntemlerin bir bölümünden karakterlerin oluşturulması sırasında faydalanılmaktadır. İç diyalog, iç monolog, bilinç akımı, iç çözümleme vb. yöntemler vasıtası ile karakterin aklından geçenler okuyucuya sunulmakta ve böylece okuyucu karakteri daha iyi tanıma ve anlama şansı bulmaktadır. İç çözümleme tekniğinden kimi yazarlarca özdeşim kurma maksadı ile faydalandığı malumdur (Karataş, 2014, s. 60-79).

Okuyucu eseri okudukça iyi, doğru ve güçlü (yani ideal) karakterden beklenen birtakım kalıp davranışları bekler. Hiç şaşırılmamakla beraber ilerleyen sayfalarda olabilecekleri de öngörebilir. Öte yandan bu kusursuz karakterle kendisini mukayese ettiğinde özdeşim kuramaya da bilir. Kendisini ve muhitini de eleştirebilir. Şanssız olduğunu, kabiliyetsiz olduğunu ve her şartta eserdeki kişi derecesinde ideal kişi olamayacağını bile düşünebilir. Böyle bir durumda özgüven eksikliği doğacaktır (Ural, 2015, s. 48).

2.4. İdealize Edilmiş Kadın Karakter

Çalışmamıza da adını veren bu başlığın anlattığı kavram, Türk edebiyatında birçok eserde vardır. Bu kavramı daha önce ele alan çalışmalar daha çok kadın karakteri yerine *kadın tipi* üzerinde durmuştur.

İdealize edilmiş kadın karakteri, yukarıdaki başlıklar altında da ifade ettiğimiz gibi, “mükemmel yakın ve özgün niteliklere sahip, okura model olarak sunulan kadın roman kişisi” olarak tanımlayabiliriz.

Halide Edip kadın olması nedeniyle ve anı kitaplarından da (Türk’ün Ateşle İmtihanı ve Mor Salkımlı Ev) anlaşılacağı üzere yapıtlarında kendisinden izler bırakmıştır.

Adivar’ın eserlerinde idealize ettiği kadın tiplerine bu başlık altında kısaca değineceğiz. Fakat bunun detayına çalışmanın ana kısımlarında girilmiştir.

Halide Edip'in eserlerinde kadın karakterler, bilhassa idealize edilerek mesuliyet sahibi ve erkeksi yapıda karşımıza çıkmaktadır. Yazar, kadının geleneksel ve Avrupalı özelliklerini farklı tasvirlerle ve dış görünüşle bağdaştırmaktadır. Kadının fiziksel imajına, kıyafetine, davranışlarına birçok anlam yüklediği göze çarpmaktadır. Yazar bilhassa bu durumları ifade ederken toplumda reaksiyona yol açmayacak ve toplumsal şartlarda idealize edilmiş model olabilecek bir kadın yaratmaya çalışmıştır (Küçükgörmən, 2010, s. 11).

Halide Edip, asıl manada milliyetçiliğin tarih farkındalığıyla beraber olması gerektiğini belirtmektedir. Yazara göre, tarih insana düşünme biçimini öğretmektedir. İnsanı eğitme özelliği de olan tarih, gerek "insan ilişkilerini" öğretmekte, gerekse "yeni dünya" kılavuzluk etmekte önemli rol oynamaktadır. Halide Edip, bu düşüncesini çeşitli yazılarında ifade ettiği gibi romanlarındaki kadın karakterlerde de bunların izlerini görme olanağı vardır. Bilhassa "kadın"ın yazarın romanlarında önemli bir yer işgal ettiği ve idealize edilmiş olduğu göze çarpmaktadır.

Küçükgörmən'e (2010) göre yazar, esasında kadın portresinin, Türk milletinin değer yargılarında önemli bir konuma sahip olduğunu belirtmektedir. Bu kadınlar, Tanzimat'la başlayan ıslahat/inkılap prosesinin biçimlendirdiği çağdaş kadınla karşılaştırıldığında büyüdüğü şartlar, sahip olduğu dünya görüşü ve toplumsal yaşamdaki duruş ve tavırları ile geleneği muhafaza etmek ve yaşatmak için uğraşan, bunun neticesinde yeni kuşaklarla çatışabilen kadınlar olarak özetlenebilir. Bu kadınlar, taşra kültürüyle terbiye edilmiş kadınları yanı sıra çaresizlikten ve olanaksızlıktan ezilen ve hiçbir zaman buna başkaldırmayarak kaderine karşı pes eden kadınlardır. Halide Edip'in romanlarında, biri varlıklı çevrelerin eski kültürden kadınları ve öteki de fakir çevrelerin eski kültürden kadınları olmak üzere 2 tür eski kültürden kadın karakterini görme imkânımız vardır (Küçükgörmən, 2010, s. 39).

Halide Edip eserlerinde eğitilmiş kadınlar, çoğu zaman idealize edilmiş "modern kadın" karakteridir. Ama nitelikli eğitim almasına rağmen Avrupalı özellik taşıyan kadınlar da yazarın son zamanlarında göze çarpan kadın karakterlerdir. Adıvar'ın kadın karakterlerinden Behire ve arkadaşı Cavidan; Neriman, Sacide'nin arkadaşları; Selma, Seviyye, Neriman, Münire, Sara; Zehra, Fıtnat ile onun kızı Dürdane; Safi-Naz ve son olarak *Sevda Sokağı Komedyası* adlı eserdeki "Hanımefendi'nin Kızı", "konakta terbiye edilerek" büyümüş Avrupalı kadınlar arasında sayılabilir. Alafranga (Avrupalı) kadınlar, Batılılaşma amacıyla en başta bir yabancı lisan öğrenmeye çalışmaktadırlar (Adıvar, 1937, s. 49).

2.5. İdealize Edilmiş Kadın Karakter ve Romantizm İlişkisi

Romantizm, TDK Sözlük'te “*On sekizinci asır sonunda başlayan, duygu, coşku ve sembole aşırı yer veren sanat akımı.*” biçiminde açıklanmıştır. “Romantik” ise aşırı duygusal yaklaşım olarak açıklanmıştır.

Yukarıdaki başlıklar altında da ifade ettiğimiz gibi *ideal* kelimesi, “*Düşüncenin tasarlayabileceği bütün üstün nitelikleri kendinde toplayan*” biçiminde açıklanmıştır. İdealize etmek ise bir varlığa bu anlamları yükleyerek o varlığı tasarlamak olarak tanımlanabilir.

Karakter kelimesini ise “Eserdeki diğer kişilerden belirgin özellikleriyle ayrılan kişi.” diye açıklamıştık.

Bunlardan yola çıkarak *idealize edilmiş karakter* ifadesini “*Düşüncenin tasarlayabileceği bütün üstün nitelikleri kendinde toplaması sağlanan ve eserdeki diğer kişilerden belirgin özellikleriyle ayrılan kişi.*” açıklamıştık.

Romantizmin hayal kurmaya ve duygusallığa daha yatkın bir akım ve sanat anlayışı olduğu düşünülürse bir yazarın idealize ettiği bir karakterin bu akımla uyuşması gayet tabiidir. Çünkü duygusal ve milli bir motivasyonla belli bir şekle büründürülen bir karakter, iyi idealize edilmiş bir karakterdir. Söz konusu duygusal ve milli bir motivasyon ise ancak romantizm bağlamında değerlendirilebilir. Bu anlamda romantizm “idealize edilmiş karakter”i, “idealize edilmiş karakter” de romantizmi doğurur, diyebiliriz.

Adıvar'ın “Handan”, “Heyulâ”, “Seviyye Talip”, “Son Eseri”, “Mev'ut Hüküm”, “Kalp Ağrısı” ve ‘Raik’in Annesi’ isimli birinci periyottaki eserleri; duygusal aşk macerası, kadın problemleri, aile meseleleri ve ferdin özünden ve özlük değerlerinden uzaklaşmasını içerdiği için zaten birçok araştırmacı tarafından romantik kabul edilir (Şahin, 2018, s. 1-8). Üstelik bazı romanlarda bunda idealize edilmiş kadın karakterlerin etkisi büyüktür.

Yazarın millî duyarlılığı ele aldığı Yeni Turan ve Ateşten Gömlek gibi geriye kalan diğer birçok romanında ise genel bir realizmin yanında sadece idealize edilme bağlamında romantik bir sanatçı tavrı göze çarpmaktadır.

İşte tam bu noktada Adıvar'ın yazarlığının ikinci safhası olarak değerlendirilen ve Yeni Turan'la başlayan süreçteki romanlarında daha çok millî motivasyonla idealize ettiği kadınları görmekteyiz. Bu ikinci safhada kaleme alınan eserlerle ilgili birçok araştırmacı eserlerin realist olduğu konusunda birleşmiştir. Bu romanların anlatılış

biçimi ve ortaya konan betimleme ve olay örgülerinin ciddi gözlem gerektirmesinden dolayı bu eserler realist kabul edilmiştir (Şahin, 2018, s. 1-8).

Ancak göze çarpan bir nokta vardır ki o da idealize edilen bir kadın karakterin arzu edilen, olması istenen, hayal edilen ve mükemmel yakın bir karakter olmasıdır. Bu kadın karakterin bürünmesi istenilen şekil ve karakter, realist bir istekten ziyade coşumcu (romantik) bir tavidir.

Konunun bir başka boyutu ise Adıvar'ın bu karakterler vasıtasıyla önce Türk kadınına ardından da Türk milletine şekil vermek isteğidir. Bu sanatsal tutum da romantizmin sınırları içinde yer alır. Çünkü romantizm esas olarak topluma şekil vermeyi amaçlayan bir cereyandır.

Kısacası Halide Edip'in idealize ettiği kadın karakterler ekseninde örgülediği bu ikinci dönemdeki eserleri; genel teknikler bakımından realist özellikler gösterse de idealize edilme tavrı açısından romantik bir durumu da örneklemektedir.

BÖLÜM III

3. HALİDE EDİP ADIVAR'IN HAYATI VE SANAT ANLAYIŞI

3.1. Hayatı

Halide Edip, 1884'te³ Beşiktaş'ta doğmuştur. Babası Mehmet Edip Bey'dir. Mehmet Edip Bey, II. Abdülhamit Dönemi'nde Ceyb-i Hümâyun'da vazifelidir. Babası, bu görevin ardından Yanya ve Bursa Reji Müdürlüklerinde görev yapar. Sanatçının annesiye çok gençken verem hastalığından vefat eden Bedrifem Hanım'dır (Şahin, 2012, s. 17).

Adıvar, annesinin çok küçükken yitirmiş ve babasının çok defa evlenmesi yüzünden yaşamı hep iki hane arasında sürmüştür. Söz konusu hanelerden birisi babasının Avrupalı hanesi, öteki ise annesinin geleneksel evidir. Adıvar, mutlu çocukluk anılarının geçtiği anneannesinin alaturka evini daima hijyeni, aklı ve mor salkımları ile anmaktadır. Yazar, 1926'da İngilizcesini, 1963'teyse Türkçesini yayımladığı kitabına da *Mor Salkımlı Ev* ismini verir." (Enginün, 1989, s. 1).

Adıvar, çocukluğunun önemli bölümünü "Haminne" dediği anneannesiyile çok bağlı olduğu büyükbabasının evinde geçirir. Büyükbabası Kemahlıdır, Sultan Reşad'ın kahvecibaşısıdır. Adıvar'a ilk millî hislerini veren şahıs da büyükbabasıdır. Anneanesi "Eyüpsultanlı Nakiye Hanım", Nizamizâde ailesindedir. Yazarın anneanesi Mevlevî ruhu taşıyan, dinî gösteriştan hoşlanmayan, eli açık, bir kadındır. Bu iki yaşlı insan, Halide Edip'in romanlarına birçok biçimde yansımıştır. Babasının evlenmesi ile büyükannesinin evinden ayrılmaya mecbur kalan Halide Edip, her zaman "Mor Salkımlı Ev"e hasret duygusu beslemiştir (Bekiroğlu, 1999, s. 14).

Halide Edip Adıvar'ın hatıra türündeki eserleri olan *Türk'ün Ateşle İmtihanı* ile *Mor Salkımlı Ev*'de yaşamına ilişkin izleri görme şansımız vardır. Bilhassa *Mor Salkımlı Ev* eserinde, Birinci Cihan Harbi sonuna kadarki yaşamından kesitler sunar.

Adıvar, babası ile yaşadığı senelerde ayrı bir eğitim şekliyle büyümüştür. İngiliz eğitiminin hayranı olan Mehmet Edip, kızını da bu eğitim dahilinde büyütmeğe çalışır. Kızının giyimi, beslenmesi, terbiyesi ve oyunları başka yaşlılarından oldukça ayrı biçimdedir. Söz konusu ayrıksılık; Halide Edip'te, mahalledeki arkadaşlarının

³ Bu konuda kaynaklar farklı görüştedir. İnci Enginün "İslam Ansiklopedisi"nde ve Nihad Sami Banarlı "Resimli Türk Edebiyatı Tarihi"nde Adıvar'ın doğum yılını 1884 olarak verirken Şerif Aktaş "Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri"nde 1882 olarak vermiştir.

“üstündeki gösterişli urbalar”, “taktığı incik ve boncuklar” onun “haset dolu hüzünler” yaşamasına neden olmuştur. Bu dönemde sanatçının yalnızlığı derinden duyumsaması, diğer çocuklardan ayrı davranılması onda hayvanlara daha çok sevgi hissetmesine ortam hazırlar. Bu sevgi, sanatçının tüm hayatında da etkili olmuş ve sanatçı hayvanları daima sevip korumuştur (Yeşilyurt, 2002, s. 8).

Yazar, bir dönem “Kiria Eleni” isimli bir Rum kadınca yönetilen çocuk yuvasına verilir. Buradaki tek Türk çocuğu, sanatçıdır. Kiria Eleni, fiziksel olarak çirkindir ama şefkati ile sanatçıda kalıcı tesirler bırakır (Bekiroğlu, 1999, s. 16).

Adıvar, babasının yaşadığı sorunlar neticesinde rahatsızlanıp hastalanması sebebi ile kızını ilk din eğitimini de alacağı anneannesinin evine geri gönderir. Sanatçının okuma hevesinin daha altı yaşından başlaması, onun Âmin alayıyla mahalle mektebine başlamasını sağlar. Bu dönemde Adıvar, manasını bilmeden okumaya başladığı Kur’an’ın uyumuyla adeta büyülenir. Daha o yaşta okuduğu “Afrika Seyahatnamesi ve Sergüzeşt-i Mevt” ilk okuduğu kitaplardan biridir. Yazarın yazınsal ve etik kimliğinin oluşmasında önemli olan süreçlerden biri de kalabalık olan aile fertlerinden dinlediği masal, hikâye, türkü vb. ürünlerdir. Süleyman Ağa ile Ahmet Ağa’nın anlattıkları hikâyeler, yazarda halk edebiyatına ait ilk alakayı uyandırır. Ebû Muslim el-Horasanî, Battal Gazi hikâyelerini okurlar ve Halide Edip, Hazret-i Ali’ye de büyük hayranlık besler. Bu etkiler gelecekte Rıza Tevfik’in etkisiyle de sentezlenecektir (Şahin, 2012, s. 17).

Babası, onu daha sonra Amerikan Kız Koleji’ne gönderir. Burada okumakta olan yazar, diğer taraftan evinde o dönemde seçkin şahıslardan özel dersler alır. Bu sırada, Rıza Tevfik Bölükbaşı’ndan felsefe ile edebiyat, S. Zeki Bey’den matematik dersi ve Ebüllisan Şükrü’den ise Arapça dersleri görür. Bir süre Abdülhamit’in emriyle okula gitmesi önlense de sanatçı okulunu bitirip bu okulun ilk Türk mezunlarından olmuştur. Bu senelerde çok mütebedeyyin olan Adıvar, günlük ibadetlerini de düzenli yapmaktadır (Şahin, 2012, s. 18).

Adıvar’ın yaşamından pek çok yazınsal ve estetik etkinliklerde bulunduğu anlaşılmaktadır. Sanatçı, İngiliz mürebbiyelerden İngilizce, bir İtalyan’dan piyano çalmayı öğrenir. John Abbot’tan bir İngiliz mürebbiyenin yardımıyla *Mother* adlı bir kitap çevirisi bile yapar. “Mahmut Esat Efendi’nin tashih bastırdığı bu eser, Halide Edip’e bir nişan kazandırmasının yanı sıra hakkında ilk yazıların çıkması da bu kitap sayesinde gerçekleşir.” (Enginün, 1998, s. 12-13).

Eğitim hayatında 1899'da Adıvar, ikinci defa Amerikan Kız Kolejine verilir. Kolejdeki derslerinin yanı sıra evde özel ders almaya devam eder. Kolejde dinî ve millî konulara yönelik önemli derecede bir duyarlılık kazanan yazar, geniş bir değer yargısı edinir (Adıvar, 1998, s. 134).

Sanatçının bu deneyimleri, II. Meşrutiyet'in ilânı sırasında, onun için yazarlık serüveninin başlangıcı olur. En başta idaresinde Tefvik Fikret'in olduğu Tanin gazetesinde Halide Salih imzasıyla yazıları çıkar (Ağbaba, 1997, s. 13). Tanin'de çıkan yazıları o dönemde başını ağrıtır. İsminin 31 Mart Vakası'nda suçlular listesinde olduğunu öğrenince ilk olarak Mısır'a, oradan da İngiltere'ye kaçar. Daha sonra Türkiye'ye döner. Yazar, bir yıl sonra kocasının ikinci bir kadınla evlenmek istemesi üzerine, çok eşliliğe karşı olduğu için Salih Zeki'den boşanır." (Tezcan, 2012, s. 7).

Adıvar, toplumsal ve yazınsal meselelerde yazılar yazmasına karşın, birtakım eski idare yandaşlarından yazılı tehditler alır. Ülke dışına çıkmaya mecbur kalan yazar, önce Mısır'a ardından İngiliz eğitimcilerinden Isabel Fry'ın davetiyle Londra'ya gider. 1909'da tekrar döner (Ağbaba, 1997, s. 13). İngiltere'de kaldığı sırada bazı düşünce adamlarıyla tanışır ve eğitim konusundaki yazılarıyla dikkat çeker (Banarlı, 1971, s. 1226).

1910'da Halide Edip artık bir eğitimci sayılır (Enginün, 1998, s. 15). Bezmiâlem Sultanîsi ismiyle de bilinen İstanbul Kız Lisesinde tarih öğretmenliği ile başlayan eğitimcilik hayatı, İngiltere'den dönüşünde de sürer (Banarlı, 1971, s. 1226). Darülmualimât'ta pedagoji öğretmenliği, Evkaf'a bağlı vakıf okullarında da müfettişlik yapar. 1916'dan sonra da Cemal Paşa'nın davetiyle Suriye'ye gider. Şam ve Beyrut'ta okulların ve yetimevlerinin kurulması ve yönetimi ile alakadar olur. 1917'deyse Doktor Adnan Adıvar'la evlenir (Enginün, 1998, s. 15).

Bu sürece bakılacak olurs beş yıl boyunca Kız Öğretmen Okulunda, İstanbul Kız Lisesinde öğretmenlik mesleğini icra eden Adıvar, Vakıf Kız okullarında müfettişlik yapar. Halide Edip, yaşamının buraya değin olan kısmını, "Mor Salkımlı Ev" adlı hatıratında yazmıştır. (Tezcan, 2012, s. 7).

1918-1919'da İstanbul Darülfünununda Batı edebiyatı dersleri verir. 1919'da işgal güçlerine yönelik yapılan harekete katılır. Anadolu'ya silah taşıyan karakol örgütlenmesinde vazife alır. Adıvar; Fatih, Üsküdar, Kadıköy ve Sultanahmet mitinglerinde ilk defa halka seslenir. Kurtuluş Savaşı'nın ilk zamanlarında Yeşilay'da hastabakıcılık yapar. Batı cephesinde kendi arzusuyla birinci ve ikinci şubede vazife

alır. Ordudaki çalışmaları esnasında önce onbaşılık ardından başçavuşluk rütbesi alır (Ağbaba, 1997, s. 15).

İzmir'in Yunanlılar tarafından 15 Mayıs 1919'da işgal edilmesi üzerine Halide Edip, Üsküdar Kız Lisesi'nde yaptığı konuşmasında "*Tahsilin, insanları benzerlerine karşı insanca bir duygu ve davranışa göre yağurmadığı takdirde beyhude olduğunu*" dile getirir (Adıvar, 1998, s. 33). Yine bu aşamada Ankara'da İstanbullu kadınlarla Ankara kadınlarının birlikte çalışması için arabuluculuk yapar. "*Gazete okuyamayacak derecede olanları*" aralarında istemediklerini söyleyen İstanbullu kadınlara "*münevverliğin sırf okumakla elde edilmediğini*" anlatmış ve tüm kadınları "*vatanseverlik meselesi*"nde birleştirmiştir (Adıvar, 1998: 190).

Halide Edip, 1924'te parti kurma çalışmaları devam ederken eşinden dolayı itham altında kalır. Bu süreçte "*Amerikan mandacısı olduğu iddiaları*" yeniden söylenmeye başlayınca kocasıyla Türkiye'den ayrılmak zorunda kalmışlardır (Enginün, 1986, s. 43). Önce İngiltere'de daha sonra Doktor Adnan'ın Yabancı Diller Okulunda öğretmenlik yaptığı Paris'te yaşamaya başlamışlardır. Halide Edip bu esnada 2 kere ABD, bir kere de Hindistan'a gitmiştir. İlk ABD gezisinde Williamstown'da düzenlenen bir yuvarlak masa konuşmasını yapan Halide Edip, Polical Institue'den davet alan ilk kadındır. 1928'in yaz aylarında, söz konusu yuvarlak masa konferansından sonra, konferanslar vermek üzere yedi aylık bir süre için Amerika'ya gider. 1931 ders yılında Columbia Üniversitesi'ne bağlı Barnard College'de Türk tarihi dersleri okutmak üzere ikinci defa Amerika'ya davet edilmiştir. 1930'da yazdığı *Turkey Faces West* (Türkiye Batıya Bakıyor) bu dersler için bir çeşit ders kitabı halini alır. Halide Edip, üniversitedeki dersleri dışında çeşitli kuruluşlarda birçok konferanslar veren Halide Edip'in bu konferanslarının toplanmadığı anlaşılmaktadır. Yazar ayrıca, Hindistan'da kurulmasına çalışılan İslâm Üniversitesi için açılan yardım kampanyasına da katılır. 1935'te iki aylık bir süre için Hindistan'a gider ve konferanslar verir. Bu konferanslar Halide Edip'e dünya çapında bir şöhret kazandırır (Şahin, 2012, s. 20)

Cumhuriyetin ilan edildikten sonra Halide Edip, eşi Adnan Adıvar'la beraber ülkeden ayrılır ve 15 seneye yakın yurt dışında hayatlarını devam ettirir (1923-1939). O sırada, çok zaman Fransa ile İngiltere'de kalan Halide Edip 2 defa da ABD'ye gider. Birinci yolculuğunda *Yakın Doğu fikir ve estetiğine ilişkin* konferanslar verir. Ardından Columbia Üniversitesinde konuk profesör olarak *Modern Türk Fikir ve Yazını* dersleri verir. 1935 yılında Mahatma Gandhi'nin çağrısı üzerine Delhi'ye giderek İslam Üniversitesinde konuk profesör olur. Burada Kalküta ile Benares üniversiteleri ile

Haydarâbad, Aligar, Lâhor ve Peşaver üniversitelerinde çeşitli konuşmalar organize eder (Tezcan, 2012, s. 7).

Halide Edip, 1939'da yurda döndükten sonra, 1940 yılında İstanbul Üniversitesinde, edebiyat fakültesinde, İngiliz edebiyatında profesörlüğe tayin olmuştur. İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü'nün kurucusu olan Halide Edip, on yıl, profesör unvanını taşıyan ilk Türk kadın olarak bu kürsünün başında kalır. 1950'de üniversitedeki görevini bırakır ve 1954'e kadar İzmir milletvekili olarak görev yapar. 1954'te tekrar üniversitedeki görevinin başına döner. Bu süreçte ise yoğun bir yazı faaliyetine başlar. Eşinin 1955'te hayatını kaybetmesiyle çok etkilenen yazar, hayatının bundan sonraki döneminde kendini yalnız hisseder ve hastalıklarla uğraşır. (Enginün, 1998, s. 17). Adivar, 9 Ocak 1964'te de hayatını kaybeder.

Halide Edip, hem yaşadığı ortam hem de dönemin tarihsel ortamından dolayı bir ömür boyu çalışma ile elde edilmiş “zengin bir bilgi ve tefekkür hazinesine sahip olmakla beraber, Türk edebiyatında ilmî ve fikrî faaliyetlerinden farklı olarak roman sanatındaki başarısı ile tanınır.” (Banarlı, 1971, s. 1227). Roman, hikâye, makale, tiyatro, sohbet, inceleme gibi çeşitli türlerde roman veren Halide Edip, makale ve sohbetlerinde çok çeşitli konulara değinir (Enginün, 1998, s. 18). Bunların yanında yazar ayrıca eğitim meselesi üzerinde de durur. Yazar, John Abbot'tan yaptığı Mâder adlı çevirisi ile yazın hayatına başlar. Adivar'ın diğer eserleri şunlardır:

Romanlar:

✓ 1909'da Heyûlâ ve Raik';	✓ 1937'de Yolpalas Cinayeti,
Annese;	✓ 1939'da Tatarcık,
✓ 1910'da Seviyye Talip,	✓ 1946'da Sonsuz Panayır,
✓ 1912'de Handan ve Yeni	✓ 1954'te Döner Ayna,
Turan;	✓ 1958'de Âkile Hanım Sokağı
✓ 1913'te Son Eseri,	ve Kerim Usta'nın Oğlu;
✓ 1918'de Mev'ud Hüküm,	✓ 1959'da Sevda Soka
✓ 1922'de Ateşten Gömlek,	Komedyası,
✓ 1923'te Vurun Kahpeye,	✓ 1961'de Çaresaz,
✓ 1924'te Kalp Ağrısı,	✓ 1963'te Hayat Parçaları olarak
✓ 1928'de Zeyno'nun Oğlu,	bilinmektedir (Enginün, 1988,
✓ 1936'da Sinekli Bakkal,	s. 376-377).

Halide Edip'in romanlardan bir kısmı realist özellik gösterirken bazıları romantiktir.

Adivar'ın 'ferdî ve ruhsal' muhtevalı

- ✓ "Handan",
- ✓ "Heyulâ",
- ✓ "Seviyye Talip",
- ✓ "Son Eseri",
- ✓ "Mev'ut Hüküm",
- ✓ "Kalp Ağrısı"
- ✓ ve 'Raik'in Annesi'

isimli birinci periyottaki eserleri; duygusal aşk macerası, kadın problemleri, aile meseleleri ve ferdin özünden ve özlük değerlerinden uzaklaşmasını içerir (Şahin, 2018, s. 1-8). Bu romanlar romantiktir.

Batı yazınından Byron ile Emile Zola'yı çok beğenen sanatçı, pek çok eserinde gerçekçi üslubu ile Zola'yı kendine model alır. Ferdin iç alemi ve toplum içinde yaşadığı çatışmaları gerçekçi biçimde tekstin içine yedirir (Şahin, 2018, s. 1-8).

Adivar, yazın alemindeki yerini güçlendiren 'Sinekli Bakkal' yapıtıyla olgunluk periyoduna adım atar. 'Sinekli Bakkal' romanı ile birlikte yeni bir edebiyat prosesine adım atan yazar, eserlerinde sosyal problemleri gerçekçi biçimde işler. Yazarın sosyal problemleri tenkit eder şekilde işlediği 'Sonsuz Panayır', 'Döner Ayna', 'Hayat Parçaları' ve 'Akile Hanım Sokağı' vb. yapıtlarında sosyal-realist görüş egemendir. Bu süreçte "Töre ve Toplumsal İzlekli Romanlar" kaleme alan yazar, Cumhuriyet Türkiye'sinde yaşanan toplumsal, kültürel, iktisadi gelişme ve yenileşmeleri 'Döner Ayna, Hayat Parçaları, Sonsuz Panayır' vb. yapıtlarında gerçekçi bir biçimde irdelerken toplumu fertten toplumsala doğru birlikte eyleme geçirmek için uğraşır (Şahin, 2018, s. 1-8).

Yazarın ikinci periyottaki romanlarında daha çok idealize ettiği kadınları görmekteyiz. Bu eserlerle ilgili birçok araştırmacı realizm konusunda birleşmiştir. Bu romanların anlatılış biçimi ve ortaya konan betimleme ve olay örgülerinin ciddi gözlem gerektirmesinden dolayı bu eserler realist kabul edilmiştir.

Fakat dikkat çekilmesi gereken bir nokta vardır ki o da idealize edilen bir kadın karakterin arzu edilen, olması istenen, hayal edilen ve mükemmele yakın bir karakter

olmasıdır. Bu kadın karakterin bürünmesi istenilen donanım ve karakter, gerçekçi bir istekten ziyade romantik bir tutumdur.

Bir başka konu Adıvar'ın bu karakterler vasıtasıyla önce Türk kadınına ardından da Türk milletine şekil vermek isteysidir. Bu sanatsal tavır da romantizmin sınırları içinde yer alır. Çünkü romantizm esas olarak topluma şekil vermeyi amaçlayan bir cereyandır.

Sonuç olarak Halide Edip'in idealize edilmiş kadın karakterler ekseninde kurguladığı bu ikinci dönemdeki eserleri; genel teknikler bakımından realist özellikler gösterse de idealize edilme tavrı açısından romantik bir durumu da örneklemektedir.

Yazarın diğer türdeki eserleri ise aşağıdaki gibidir:

Hikâyeleri:

- ✓ 1911'de Harap Mabedler,
- ✓ 1922'de Dağa Çıkan Kurt,
- ✓ 1923'te İzmir'den Bursa'ya,
- ✓ 1974'te Kubbede Kalan Hoş Seda.

Anı kitapları:

- ✓ 1962'de Türk'ün Ateşle İmtihanı,
- ✓ 1963'te Mor Salkımlı Ev.

Tiyatroları:

- ✓ 1916'da Kenan Çobanları
- ✓ 1945'te Maske ve Ruh (Enginün, 1988, s. 376-377).

3.2. Sanat Anlayışı

Halide Edip Adıvar, yaşamında sosyal ve siyasal gelişmeleri yakından takip eder. Yazar; roman, öykü ve tiyatro vb. yapıtlar haricinde mensur şiir, deneme, hatıra, makale ve fıkraları ile de Türk yazınının mühim isimlerindedir. Bu alanda elde ettiği tecrübelerini de analitik ve eleştirel bir bakış açısıyla romanlarına yansıtır. Romanlarında dönemin sosyal yapısını, eğitimci kimliğini de kullanarak özellikle romanlarında ince ince işler.

Yazarın sanat anlayışının aslında çocukluğundan itibaren oluşmaya başladığı söylenebilir.

Küçükken gölge oyunu ile ortaoyununu çok seven; Battal Gazi ve Ebâ Müslim Horasanî hikâye ve destanlarının tesirinde kalan; aynı zamanda İngiliz yazını ile tanışıp önce 'Byron'a aşırı hayranlık duyan, Shakespeare sayesinde İngilizce İncil'i çok iyi anlayan yazar; yazarlık macerasının başlarında Dickens'i hümanizm açısından, Zola'yı realizm açısından, Daudet ve Maupassant'ı sanatları açısından beğenmiştir. Yazar

kemalat döneminde şair Milton' a ilgi duymuştur. Edebiyatımızdan ise Vesiletü'n-necat (S. Çelebi) ve Hüsn'ü Aşk'a (Şeyh Galip) ciddi ilgi hayranlık duymuştur. Bu yönüyle yazar, Doğu-Batı sentezli bir kültürlenme yaşamıştır (Kudret, 1998, s. 66).

Özellikle romanlarda kadını kendi penceresinden ve içinde bulunduğu toplumun kültürel etkilerini de göz önüne alarak idealize edilmiş kadını geleneksel ve batılı kadın penceresinden vermeye çalışır. Bu açıdan bakıldığında yazar hem kendi toplumunu hem de batıyı (özellikle Avrupa ve Amerika) sentezlemeye çalışır. Kendi toplumunu ve batı diye adlandırılan toplumlardaki yazın gelişmelerini ve yazarlarını kendi edebi süzgecinden geçirerek analiz etmeye çalışır. Romanlarında da kendisini salt kadın savunuculuğu anlamından çok “*böyle olsa iyi olmaz mı?*”, “*kadın bu şekilde olursa kendini ifade etmiş olmaz mı?*” sorgulamalarından yola çıkarak idealize edilmiş kadını olumlu ve olumsuz yönleriyle romanlarında işlemeye çalışır.

Bu anlamda yazar, kadınları özellikle cinsel kimliği ve ferdî aşk bağlamında ön plana çıkarır. Kadını, savaş mevziinde ilerideki sıralarda “şehit olan ya da düşman öldürebilen” biçiminde değerlendirmek yerine kadına erkeklerin yakınında ve ardında az biraz da ‘kadına yakışır tarzda’ farklı bir savaşım sahası açarak onun yerini vermeye çalışır (Argunşah, 2015, s. 50). Bu yer verme ya da ona sunulan alan hemşire, öğretmen, gazeteci gibi alanlardır. Fakat kadını, kadınca yaşama dahil olabileceği, fayda sağlayabileceği bir çerçevede vermeye çalışır. Aslında böyle yapmakla kadının yeni sınırlarını da çizmeye çalışır. Kültür ortamının çizdiği bu sınırların ana noktası kadının içinde bulunduğu toplumun kabul edilebilirlik ölçütleri oluşturmaktadır. Yazar bu durumu sunarken bir anlamda kadının toplumsal hayattaki bundan sonraki yolculuğu konusunda bir rota da çizmiş olmaktadır. Çünkü Türk kadınının tüm deneyimlere ve savaşta bile fedakârlıklar gösterebilmesine rağmen, kararlı, bağımsız, güçlü ve kendine yetebilen kadını toplum kabule hazır olmadığını da bilmektedir (Argunşah, 2015, s. 50). Bu durum kadının iki şekilde toplumumuzda devam ettiğini ve devam edeceğini de göstermektedir. Bu da geleneksel kadın ve batılı değer ve gelişmişliği gören ve bu yolda olan kadındır.

Kenan Akyüz'ün, Adıvar'ın biçemi ve karakterleri ile alakalı çarpıcı fikirleri vardır. Akyüz'e göre Halide Edip'in en baştaki öykülerinde, romanlarından evvel kaleme alınması nedeniyle, daha Servetifünun düz yazı sanatının söyleyiş özelliklerinden sıyrılmadığı ve sonraki öykülerinde doğal konuşma biçiminin söz varlığına odaklanabildiği göze çarpar. Başkarakterleri öncekiler gibi kadın kişiler olan ve yöntemsel yönden epey zayıf olan söz konusu öykülerinde, gündelik yaşamın

gerçeğe yakın ve önemli kesitlerini bulma olanağı vardır. Son dönemin en meşhur roman yazarları içindeki Adıvar, ününü, özellikle karakter üretmekteki maharetine borçludur. Karakterlerin çoğunlukla kadınlardan tercih edilmiş olması, doğal olan söz konusu karakterlerin tüm ruhsal ayrıntılarıyla hayat bulmasında roman yazarı önemli etkiye sahiptir (Akyüz, 1995, s. 181-182).

Yazar aslında romanlarında ortaya yeni bir idealize edilmiş kadın profili çizerek kadının sanattaki ve toplumdaki yerine değinir. Halide Edip'in yeni kadın dediği bu örneğin, kadınların karakterleriyle birlikte sosyal yaşamdaki yapılarını tespit etmede, fizikî görünümelerini meydana getirmede ve eğitim düzeyini ve tarzını belirlemede de bir ölçüt olarak sunduğu görülmektedir. Yazarın özellikle romanlarında kadının konumu, evlilik hayatı ve sosyal sorunları kadının psikolojik durumu da ele alınarak işlenmeye çalışılır. Özellikle idealize edilmiş sorumluluk bilinci ve erkeksi yönü, kadın karakterlerin kimliğinde kendini göstermektedir. Yazar bu kimliği romanlarda verirken kadının gelenekle ve alafranga ile olan bağımlı çeşitli betimlemelerle ve dış görünüşle sunduğu anlaşılmaktadır. Kadının fiziki görünüşüne, giyimine, tavırlarına çeşitli manalar yüklediği görülmektedir. Yazar özellikle bu durumları aktarırken toplumda tepkiye yol açmayacak ve sosyal ortamda idealize edilmiş bir örnek olabilecek bir model kadın ortaya koymaya çalışmaktadır (Küçükgörmüş, 2010, s. 11). Bu açıdan bakıldığında aslında Halide Edip, romanlarda kurguladığı idealize edilmiş kadın karakterler aracılığıyla, modernleşme ve Batılılaşma zemininde yaşananları romanlarına yansıtmaya çalışarak topluma yön verme gayreti içinde olur.

Enginün'e göre Halide Edip'in, romanlar çerçevesinde aktarmaya çalıştığı kadın hayatının temellerini hatıralarında görmek mümkündür. Yazar, *Mor Salkımlı Ev* ismiyle yayımladığı anılarında çocukluğundan itibaren I. Cihan Harbi sonuna değin, yaşadıklarını anlatan Adıvar'ın yazar olarak ismine ilk kez 1897 yılında rastlanmaktadır. John Abbot'tan tercüme ettiği *Mâder* vesilesiyle Ahmet Mithat Efendi'nin dikkatini radarına giren Adıvar, bir de nişanla taltif edilmiştir. Ancak onun esas ünü 1908'de *Tanin*'de çıkan yazıları ile başlamaktadır. Yazarın çocukluğu ve yetişme yılları imparatorluğun yıkılış döneminde geçmiştir. Annesini küçük yaşta kaybetmiş olan Halide Edip, babasının evlilikleri sebebiyle farklı evler arasında kalarak ikilemler yaşar. Babasının alafranga evi ile haminne dediği anneannesinin alaturka evidir. Söz konusu ev, babasının boşandığı ya da gözden çıkardığı kadınların bir sığınağı olmuştur. Adıvar, bu çok nüfuslu hanede, terk edilmenin acısını yaşayan

kadınları yakından görüp tanımıştır. Ömrünce poligamiye karşı savaşmasında bunların tesirinin olduğu söylenebilir (Enginün, 1986, s. 6).

Halide Edip, mutlu olduğu çocukluk anılarının yaşandığı anneannesinin klasik Osmanlı tarzındaki evini her zaman temiz olması, beyaz rengi ve mor salkımları ile hatırlamaktadır. Yazar, bu yıllardaki izlenimlerini 1926'da İngilizce, 1963'te Türkçe olarak kaleme alır ve eserine *Mor Salkımlı Ev* ismini verir. Yazara göre bu ev; huzurun, saadetin ve güvenin işaretidir. Sonrasında ise Nizâmizâde ailesine mensup bu Eyüplü Mevlevi anneanne ile karışma hayran büyükbaba, Halide Edip'in romanlarındaki idealize edilmiş, yaşlı Türk karakterlerini oluşturması açısından önemlidir (Enginün, 1986, s. 10).

Halide Edip, 1893'te Amerikan Koleji'ne başlar ve İngilizceyi hemen öğrenir. Kısa bir süre kolejden ayrılmak zorunda kalan Halide Edip'in özel dersler de aldığı anlaşılmaktadır. Arapçanın yanı sıra İngiliz mürebbiyelerden İngilizce, bir İtalyan sahne sanatkârından müzik dersleri alan Halide Edip, 1899'da tekrar koleje başladığında evde R. Tevfik'ten Türk yazını ve Fransızca, S. Zeki'den de matematiğin inceliklerini öğrenir. Herbert Spencer'in hayranı olan Rıza Tevfik, Halide Edip'e mistisizm, felsefe, sanat ve şiirden bahseder. Rıza Tevfik'in beslediği mistik temayüller ve Salih Zeki'nin pozitivist dünyası Halide Edip'i etkiler ve zihin dünyasının şekillenmesinde büyük rol oynar. Aynı zamanda Halide Edip, evinde sağlam bir din terbiyesi almış ve millî kültürün asırlar boyu içine sindiği masalları, hikâyeleri dinleyerek büyümüştür. Halide Edip gördüğü değişik ortamda, daima yabancılarla birlikte bulunduğu için millî şuuru da gelişir. Osmanlı ve Avrupa taklidi olmayan yeni bir yaşayış şeklini yakından görmüş ve tanımıştır. (Enginün, 1986, s. 11). Halide Edip, yaşamının her aşamasında, yerli ve yabancı kültürleri karşılaştırmış, yabancı kültürlerde gördüklerinin Türk hayatındaki karşılığını bulmaya çalışmıştır.

1909 Ekim'inde İstanbul'a dönen Halide Edip, Londra tecrübelerini ihtiva eden Seviyye Talib romanını yazar. Bu onun Heyula ve Raik'in Annesi'nden sonraki ilk ciddi roman denemesidir ve büyük yankı uyandırır. Halide Edip, bir müddet eğitimci Nakiye Elgün'ün evinde kalır. Nakiye Hanım Dâriilmuallimat'a müdür tayin edilmiştir, devrin Maarif Nazırı Said Bey Halide Edip'e de öğretmenlik teklif eder. Halide Edip bu görevi bir nevi askerlik vazifesi olarak algılar. O, eğitimli kişilerin başkalarına bir çeşit öğretmenlik yapması öğretmek yapmasını ister. Özellikle kız okullarının kurulması bakımından verimli olan bu yıldan itibaren, Halide Edip eğitim konusuyla daima ilgilenmiştir. Halide Edip okullar hakkında raporlar hazırlamış ve yazı faaliyetine

devam eder. Bu dönemde Handan ve Yeni Turan birbiri ardında çıkar. Halide Edip bu tarihlerde Türkçülerle de temas halinde olmuştur. Türk Yurdu dergisinde yazılar yayımlanır. Gökalp'e büyük hayranlık duyan Halide Edip, Türkiye'de milliyetçilik kültürel, diye yıllar sonra hatıralarına yazar (Enginün, 1986, s. 13).

Halide Edip, gerçek anlamda milliyetçiliğin tarih bilinciyle birlikte olması gerektiğini savunmaktadır. Yazara göre, tarih insana nasıl düşünmesi gerektiğini öğretmektedir. İnsanı eğitime vasfı da bulunan tarih, hem “insan münasebetlerini” öğretmekte, hem de “yeni dünya” kurucularına yol göstermektedir. Halide Edip, bu anlayışını birçok yazısında dile getirdiği gibi romanlarındaki kadın karakterlerde de bunların yansımalarını görmek mümkün olmaktadır. Özellikle “kadınlar”ın yazarın romanlarında önemli bir yer tuttuğu ve idealize edilmiş olduğu görülmektedir. Küçükgörmen'e (2010) göre yazar, aslında kadın portresinin, Türk milletinin değerler dünyasında önemli bir yere sahip olduğunu ifade etmektedir. Bu kadınlar, Tanzimat'la başlayan ıslahat/inkılap prosesinin biçimlendirdiği çağdaş kadınla karşılaştırıldığında büyüdüğü şartlar, sahip olduğu dünya görüşü ve toplumsal yaşamdaki duruş ve tavırları ile geleneği muhafaza etmek ve yaşatmak için uğraşan, bunun neticesinde yeni kuşaklarla çatışabilen kadınlar olarak söylenebilir. Bu kadınlar, kırsal kesimin gelenekleriyle yetişmiş köylü kadınları olduğu gibi aynı zamanda çaresizlikten ve imkânsızlıktan ezilen ve hiçbir zaman buna isyan etmeyerek kaderine teslim olan kadınlardır. Halide Edip'in romanlarında, biri varlıklı çevrelerin eski tarz kadınları diğeri de yoksul muhitlerin eski tarz kadınları olmak üzere iki çeşit geleneksel kadın karakterini görmek mümkündür (Küçükgörmen, 2010, s. 39).

Yazarın kadına genellikle eleştirel bir gözle baktığı da görülmektedir. Halide Edip, özellikle geleneksel kadını yer yer değer yargıları ve yaşam tarzları bakımından eleştirir. Halide Edip'in kitaplarında, alaturkanın sembolü durumundaki muhafazakâr karakterler, çoğu zaman ailedeki yeni nesil temsilcileri ile ters düşer (*Seviyye Talip*'te Fahir ile Macide'nin halası; *Sinekli Bakkalda* Sabiha Hanım ile Hilmi; *Handan*'da Handan ile Sabire Hanım vb.). Bu ters düşmelerin asıl konusuna bakıldığında kadının tahsili ve yeni yaşam stiline uyum sorunu olduğu görülmektedir.

Aynı zamanda yazar bunların dışında üçüncü kuşak ilk Avrupalı kuşaktan daha da niteliksiz, daha yavan ve alafrangaysa, bu noktada da “sizin büyüttüğünüz evlat ancak bu şekilde olur, ektiğinizi biçiyorsunuz” söylemiyle yazarın anne-babalar hesap sorduğu görülmektedir. Özellikle söz konusu üçüncü kuşak “yeni kadın”ın, pozitif ve

negatif özellikleri, ona terbiye veren ailenin, özellikle de annenin uygarlık algısıyla ilişkilendirilmekte olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum şu şekilde ifade edilebilmektedir:

Avrupalı kadın karakterlerin kız evlatları, 3. kuşak genç kadın olarak “pozitif” başka bir deyişle idealize edilmiş ya da “negatif” başka bir deyişle Avrupalı olabilir. Bu iki olasılıkta da bu genç kadınlar valideleri ile önemli bir çatışma içerisindedir. İdealize edilmiş bir kadının kızı, 3. kuşak bir genç kadın olarak her zaman müspet yoldadır. Adıvar, Tanzimat sanatçılarından süregelen bir ekolün etkisiyle, anneleri tahsil gören ve terbiye dilen kız çocuklarının da idealize edilmiş niteliklere sahip olacağını düşünmekte ve bu düşüncesini romanlarına aksettirmektedir (Küçükgörmek, 2010, s. 73).

Halide Edip romanlarında okul eğitimi alan kadınlar, çoğunlukla idealize edilmiş “modern kadın” karakterlerdir. Fakat kaliteli bir tahsil görmesine rağmen Avrupalı nitelikler sergileyen kadın da Adıvar’ın son zamanlarında görülen kadın karakterlerdir. Adıvar’ın kadın karakterlerinden Behire ve arkadaşı Cavidan; Neriman, Sacide’nin arkadaşları; Selma, Seviyye, Neriman, Münire, Sara; Zehra, Fıtnat ile onun kızı Dürdane; Safi-Naz ve son olarak *Sevda Sokağı Komedyası* adlı eserdeki “Hanımefendi’nin Kızı”, “konakta terbiye edilerek” büyütülmüş Avrupalı kadına misal gösterilebilmektedir. Avrupalı kadınlar, çağdaşlaşma amacı ile en başta bir lisan öğrenmek için çalışmaktadırlar (Adıvar, 1937, s. 49).

Bu çalışmada yazarın romanlarındaki kadınların arzuladıklarının yani idealize edilmiş olarak olmasını istediklerinin ne olduğunu ve arzusunun kadın karakterlerde ne gibi dinamiklerinin bulunduğu özne bağlamında ve kadının olmasını istediği eğilimlerin karakter olarak yansımaları noktasında çalışmada yer yer bu noktalar aktarılacaktır.

3.3. Tarihten Beslenme ve Kadın Tasavvuru

Halide Edip romanlarında, güç ve iktidar meselesinde kadını arka planda bırakmak istemez. Erkeğin cesaret edip üstlendiği rolleri kadına verir ve böylece kadını yeni kimliği içinde idealize etmektedir. Bunun için de kadını farklı özelliklerle donatarak metin içerisinde ele alır. Özellikle Türk toplumunda, kadın ve erkeğin rolleri açısından Halide Edip’in romanlarında modern, milliyetçi, vatansever bir kadın kimliğinin olduğu anlaşılmaktadır.

Genel olarak Halide Edip’in romanları incelendiğinde güç ve iktidarın kadın öznesinde idealize edildiği ve toplandığı anlaşılmaktadır. Çalışma çerçevesinde incelenen romanlarda Durakbaşı’nın (2000) da belirttiği kadın öznesinde Halide Edip,

arzuladığı ideal kadını aktarmaya çalışmıştır. Yazarın romanları, doküman taraması ve içerik analizi yöntemiyle incelendiğinde romanların genel olarak kadın karakter eksenli olduğu anlaşılmaktadır. Romanlarda, toplumun kadına bakışı, sosyal hayatta kadının konumu gibi hususlar işlenmiştir.

Aynı arzu veya aynı idealize edilmiş isteğinin Ateşten Gömlek romanında Ayşe'nin şahsında kadın özneye yüklenen bir özellik olarak ortaya çıkmaktadır. Ayşe'nin topladığı ilgi de bağımlı kadın rolünü yadsıması ve toplumun inşa ettiği eril güce meydan okumasıyla ilişkilendirilebilir. Ateşten Gömlek'te Ayşe gibi savaşçı bir beden olarak varlık alanını genişletmek ve yeni bir kimlik oluşturmak isteyen bir başka cesur kadın da Kezban'dır.

Kezban, Ateşten Gömlek'te ısrarla savaş meydanından gitmeyeceğini ve şehirli kadınların “tüfeng” atabilirken kendisinin de bunu rahatça yapabileceğini söylemektedir (Adıvar, 1937, s. 107). Kezban, kendi bedensel gücünü şehirli kadınlardan ayrıcalıklı kılma çabasıyla, erkek egemen bir çevreye girebilmenin, “cinsiyet kalıbını” kırmanın ve eril mekânlarda görünür olmanın mücadelesini vermektedir. Bu tavrıyla, Peyami'nin gözünde “*herhangi bir ihtilâlcı gibi dövüşebileceğine*” ilişkin bir hüküm oluşturan Kezban, İhsan'a olan aşkını da açıkça itiraf etmekten çekinmediği gibi aşkı uğruna her türlü tehlikeyi göze almakta ve sevdiği adama yakın olabilmek için eril mekânlarda kendine bir alan inşa etmeye uğraşmaktadır (Adıvar, 1937, s. 108).

Kezban'ın “*Kumandan Bey, gayrik beni isteyo değil mi? Dün Elek Köyü'ne vardım, bir garı bana avratların da asker olduğunu dedi.*” şeklindeki söylemi, savaşçı bir beden olmak için başka kadınları referans göstermesini ve “güçsüz beden algısını” yıkma arzusunu içermektedir (Adıvar, 1937, s. 134). Buradaki asıl mesele Kezban'ın kendiliğini var etme gayretidir. Başka kadınların yapabileceği bir işi başarabileceği gücü kendisinde bulundurduğu hissinde olan Kezban, ülkesi için savaşacak gücü de kendi bünyesinde hissetmektedir.

Bu çerçevede Mor Salkımlı Ev'de Halide Edip'in hayatının temelini oluşturan çocukluğundaki anıların tüm romanlarına zemin hazırladığı anlaşılmaktadır (Adıvar, 1937, s. 108). 1895 Büyük İstanbul Depremi'ne küçüklüğünü anlatan meşhur “mor salkımlı ev”inde tanık olan Adıvar, bütün İstanbul'un sarsıldığı ve haminesinin gazetesinden takip ettiği olaydan sonra ablası Mahmure'nin görkemli düğününden bahsetmektedir. O dönemin sosyal hayatın bir kısmı yazarın zihninde yaşamaktadır.

Halide Edip romanlarında hem savunduğu ideoloji için mücadele veren bir yaşam öyküsünü, hem toplumsal hayatı ve dönemin aksaklıklarını, hem de milli

mücadeleyi işlerken genellikle konuyu bir aşk hikâyesinden doğurarak romanın merkezine idealize ettiği bir kadın karakter yerleştirir ve olayları onun çevresinde geliştirerek kurgular.

Bu noktada Halide Edip'in idealize ettiği kadınları aslında erkek hegemonyasından sıyrıp ona farklı bir kimlik verdiği anlaşılmaktadır. Geçmişine bağlı ama daha yenilikçi ve erkeklerin yaptığı bireysel yaşam ve toplumsal rolleri de üstlenerek bir var olma mücadelesini yazar romanlarında sunmaya çalışmaktadır.

3.4. Cinsiyet ve Feminizm Ekseninde Kadının Durumu

Kadın ve erkeğin cinsel kimliğinin oluşmasında sadece çocukluktan gelme özellik ve rollerin değil aynı zamanda sosyal ve tarihsel süreçlerin de rolü vardır. “Sosyal süreçlerin çevremizin belirlediği kadın ve erkek davranışları, duygu değer ve düşünce beklentileri üzerine yapılandığı anlaşılmaktadır. Erken yaştan itibaren kadının ve erkeğin sosyalleşme süreci başlamaktadır.” (Navaro, 2000, s.16).

Kadının bu anlamda tarihi süreçteki durumuna bakıldığında aşama aşama hak ettiği yere doğru gittiği, fakat bunun yeterli düzeyde olmadığı anlaşılmaktadır. Bu anlamda birçok kadın düşünür, yazar vs. toplumda kadın hakları konusunda çeşitli faaliyetlerde bulunmuştur. Bunlardan bir olan Nezihe Muhiddin, Osmanlı feminizminin önde gelen şahıslarındandır. Bu kadınlar, Batı'nın etkinliklerini, yayınlarını izlediği Fatma Aliye, Şair Nigar ve Halide Edip'in de içinde bulunduğu “büyük kadınlar kuşağı”nın son üyelerindendir. Bu öncü feministlerden Nezihe Muhiddin, özellikle “Cumhuriyet döneminde 1924-1927 yılları arasında Türk Kadın Birliği adı altında “kadınların siyasi ve sosyal hakları” için mücadeleler verir.” (Zihnioğlu, 2003, s. 5).

Fatma Aliye ve Emine Semiye, kadınlığın savunuculuğunu yaptıkları ve bunu önemsedikleri anlaşılmaktadır. Bu yüksek tonu daha sonra Halide Edip'in ve özellikle Nezihe Muhiddin'in sürdürdüğü görülmektedir. Siyasal görüşlerinde, çözüm önerilerinde ve analizlerinde önemli farklılıklar taşımakla birlikte Aliye'nin ve Emine Semiye'nin çizgisini izleyen Halide Edip ve Nezihe Muhiddin, kadın hakları mücadelesinin mirasını yeni kuşaklara taşımışlardır (Zihnioğlu, 2003, s. 51).

Bu açıdan toplumsal cinsiyet bakımından psikolojik unsurlara da başvurulur. Fakat zaman içinde her toplumda cinsiyetlere yönelik algılar yerleşmiş ve kadın ve erkeklerin rolleri de bu çerçevede belirginleşmeye başlar. Erkek ve kadının toplum

içerisindeki yaşam alanı ve yapacağı işler zaman içinde şekillenmiş ve belli bir forma oturmaya başlamıştır.

Bu anlamda feminist bağlamda yazılmış edebiyat eserlerinin analizlerinin, kadınların şahsi his ve tecrübelerini göz önünde bulundurmada, kadınların perspektifinin kıymetine dikkat çekmede ve ataerkil sistemden kadınları kurtarmada önemli bir görev üstlendiği görülmektedir (Şahin, 2011, s. 726). Kadının önemli görevler üstlenmesiyle ilgili Ziya Gökalp, “eski Türklerde kadınların da erkekler gibi savaşçı oldukları, yönetim işlerinde hakan ile birlikte yer almalarının yanında hükümdar, vali, elçi, gibi üst düzeyde görevler alabildiğini ve kadının aile içinde eşit haklara sahip olduğunu” ifade etmektedir (Şahin, 2013, s. 161-162).

Eşit hak meselesi ve kadın-erkek arasındaki cinsiyet noktasından bakıldığında cinsiyetler arasındaki güç/nüfuz münasebetlerini kavramak amacı ile yalnızca erkek ve kadınlar arasındaki ezilme-sömürü ilişkilerini ele almak doğru olmamaktadır. Sosyal münasebetlerin sahip olduğu manaların teşekkülü cinsiyet ayrımlarının teşekkülüyle beraber gerçekleşmekte, bundan dolayı cinsiyet ayrımları başka sosyal ayrımlarla beraber aynı sosyalliğin başka yönleri biçiminde meydana gelmektedir. Sözelimi, aile yaşamıyla dışarıdaki sosyal hayatın niçin değişik etik, hukuksal ve siyasi prensiplerle oluşturulduğunu kavramak, sosyal olan varlığın kadınsı ve erkeksi manalara sahip olduğunun farkına varmak ve bunun imkân tanıdığı eril iktidarı ve cinsiyete dayanan iktidar münasebetlerini kavramaktır (Sancar, 2011, s. 15).

Kadınlar veya erkeklerin “dirimsel tür” yapılarla direkt bağlantılı olmayan sosyal münasebetlerin ve sahalarının ne şekilde kadınsı veya erkeksi manalara sahip olarak cinsiyet rolleri yüklenmiş sosyal gruplar biçimine geldiğini irdelemek lazımdır. Yani “eril/erkek, erkeksi, adam gibi, erkeğe yakışır, erkekçe, iktidarlı, erkek gibi/ erkek tarzında” gibi sıfatlarla ifade edilmektedir. “Bütün bu sıfatların erkeklerle ilgili, erkeklere özgü özellikleri yansıttığı anlaşılmaktadır.” (Derince, 2016, s. 38).

Canlılar arasında sınıflandırmalar yapılırken erilliğin önemli bir ölçüt olduğunu belirtmek gerekir. Örneğin, “erkek nüfusu, erkek köpek yavrusu, eril bitki vb.” gibi sınıflandırmalar. Giddens’e göre, “erkekler ve erillik görelî olarak açık ve sorunsuz olarak ele alınmaktadır. Sosyologlar daha çok, erkeklerin kadınlar üzerinde uyguladığı baskıyı ve ataerkilliğin korunmasındaki rollerle ilgilenmektedir.” (Giddens, 2005, s. 118). Bu açıdan cinsiyet ayrımları düzenine dayanan erkeğe dayalı iktidar mücadeleleri zamanla değişmekte; zira sosyal münasebetlerin yapısı da değişmektedir. Millî devlet müesseselerinin birtakım fonksiyonlarının global kapitalizmin modern tipleri karşısında

önemini yitirmesi ve özgün fonksiyonlar kazanmaya başlaması ile ilgili kriz yüzünden mecburi askerliğe dayanan yurttaş orduları yerini uzman ordu fikrine bırakmaya başlayınca “ülke kurtaran erkek imgesi”nin de çıkmaza girdiği görülmektedir (Sancar, 2011, s. 22). Türkiye’deki asker-erkek veya tüccar-iş adamı imgeleri buna örnek verilebilir.

Bu açıdan erkeklik yerini süreç içinde kadına endeksli bir imgeye de bırakmaya başlar. Bu durum ise bazı yapısal farklılıkları ve özellikleri daha belirgin hale getirmekte ve kadının temsil konumunu da ön plana çıkarmaktadır. Aslında erkek ile kadınların söz konusu ayrımların olması cinsiyetin bir gerçekliğidir. Fakat bu ayrımlar yalnızca dirimsel, fiziksel ya da ruhsal olmaktan öte geleneksel ve sosyolojik olarak meydana gelmektedir. Bu açıdan da şekilsel farklı olma durumları öğrenilir. İnsanların davranışlarının yalnızca bu şekilsel niteliklerin tesirinde şekillenmesi mevzubahis olmamaktadır. Esasen bütün bu farklar, cinsiyet nitelikleriyle beraber cinsiyete ilişki kültürce gerekli sayılan klişe hüküm ve misyonların kavranmasına da bağlı olmaktadır (Ersoy, 2009, s. 213). Bu bağlamda ele alındığında açıdan kadın ve erkeğe yöneltilen özelliklerin toplumsal yapı içerisinde belli bir yere sahip olduğu görülür.

Dünyada ve Türkiye’de kadınların toplumsal cinsiyet rolleri nedeniyle erkeklerle eşit yurttaşlar olmalarının önündeki engeller halen görülür. Bununla birlikte, cinsiyet rolleri meselesi yerine ve içeriğine göre ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. “Çünkü sosyal cinsiyet; sosyal ve kültürel bir kurgu gibidir. Tekrarlayan davranışlar ile şekillenmektedir (Butler, 2008 s.42).

Cinsiyeti anlamlandırma toplumlar arasında farklılık gösterir. Sosyal cinsiyet dengesini tesis etmeye ilişkin değer yargısı ve hassasiyetin kişiden kişiye değişecek biçimde şekillendiği toplumlarda, sosyal cinsiyet uçurumunun küçülme meyli gösterdiği, kadının sosyal hayata katılmasının arttığı da saptanmıştır. Türkiye ise, sosyal cinsiyet uçurumunun en büyük olduğu ülkelerdendir (Pınarcıoğlu, 2017, s. 13). Bu uçurumun derin olması kadının toplum gözünde temsil varlığını da etkilediği anlaşılmaktadır. Kadının temsil gücü ve süreci özellikle İslam ve Türk toplumlarında yavaş ve sancılı olmuştur. Edebi romanlara bakıldığında bu sürecin yansımalarını görmek mümkündür.

Bu sosyolojik gerçeklerden yola çıkarak özellikle kadının edebi romanlarda yer alma sürecine değinildiğinde konu açıklığa kavuşmuş olacaktır. Bu anlamda çeşitli zaman dilimlerinde romanlara bu yansımaların olduğu görülmüştür.

BÖLÜM IV

4. HALİDE EDİP ADIVAR'IN ROMANLARINDA KADIN KARAKTERLERİN İDEALİZE EDİLİŞ BİÇİMLERİ

Halide Edip'in idealindeki kadın imgesi, onun romanlarında "idealize ettiği kadın" karakterleri şeklinde yer alır. Bu kadın karakterlerinin bir kısmı kendi yaşamından özdeşlikler taşır. O, kadını toplumda ön plana çıkarma hususunda öncülük görevini yapar. Bir yandan Batı'nın fert olabilmiş, erkeğe ihtiyacı olmayan, yalnız başına hareket eden kadın karakterine değinilir bir yandan da bu şahısları bildiğini dile getirerek onların hayat stiliyle kendi fikirleri arasında bir irtibat sağlanır (Bilge, 2012, s. 44). Bu bakımdan Halide Edip, her alanda kadın-erkek eşitliğini savunarak kadını toplumsal hayatın daha da içerisine sokmaya çalışır.

Halide Edip'in düşüncesindeki sosyal hayat modelinde kültürel olan değil, yeni ve modern değerler sisteminin faal olduğu anlaşılmaktadır. Bu açıdan bakıldığında kadınlar ile erkeklerin toplumda beraber, iç içe olması söz konusu olmaktadır. Bu yüzden de birinci adım aslında yıllarca ihmal edilmiş olan kadın eğitiminin sağlanmasıdır. Bu anlamda önemli olan kadının, erkekle aynı şartlarda ve aynı ortamda eğitilmesinin gerekliliğidir. Çünkü kadın ve erkek toplumsal yaşamda da birlikte rol alırlarsa bu anlamda başarılı olacaklardır. Özellikle millî bilinç ve köke bağlılık, eğitim aracılığıyla kadınlara kazandırılmalıdır (Bilge, 2012, s. 45). Kadının eğitilmesiyle toplumsal yapı daha da güçlenecektir. Çünkü bir milletin kalkınması sadece erkeğin değil, kadının da eğitim seviyesiyle paralel bir yapı gösterir.

Yazarın romanlarında daha ön planda olan iki kadın karakteri göze çarpmaktadır. Bunlar, "bilgin/münevver kadın" ve "aptal/dişil kadın" karakterleri olarak ifade edilebilir. Adıvar, "bilgin/münevver kadın" karakteriyle alakalı bir nitelendirme yapmamakta fakat "aptal/dişil kadın" karakteriyle alakalı "yüzü güzel, akli sıfır derecede" gibi sıfatlamalar yaptığı görülmektedir. Adıvar, kadının, mantığı ile ön planda olmasının önemli olduğunu belirtmektedir. "Güzelliği" ile "dişilliği" dışında sermayesi olmayan kadınsa daha sert bir nitelendirme yapmaktadır. Zira "güzellik" ile "dişillik" bir kadının diğer bir kadında aradığı özellikler değildir. Bu açıdan bakıldığında yazar, bir kadında hemcinsini yüceltecek mahiyetleri aramaktadır. "Güzellik" ile "dişillik" ise bir erkeğin, kadında aradığı nitelikler olarak ifade

edilmektedir. Bu noktada geleneksel erkek karakterinin arzuladığı kadın bu özellikleriyle önemlidir (Adıvar, 1937, s. 9).

Kadında diğer bir özellik ise “millî duyarlılık”tır. Yazar, büyükannesinin eğitilmiş olmasına rağmen, Mithat Paşa’nın ölümüne hassasiyet göstermediğini, bunun bir kusur olduğunu söyler. Adıvar’ın İstiklal Savaşı serüveni ve bu konuda kaleme aldığı romanlara bakıldığında yazar “*idealize edilmiş kadın*” karakterini öne çıkardığı görülmektedir. Fakat yazarın penceresinden bakıldığında büyük annesinin bu idealize edilmiş kadın karakterine tam olarak uymadığı anlaşılmaktadır. Çünkü bu büyük anne karakteri, kendi çocuğunu, Mithat Paşa’ya yeğlemiştir. Halbuki bu, iyi bir anne ve iyi bir eş olma yönüyle pek normaldir (Bilge, 2012, s. 46).

Yazar burada aslında büyük annesi bağlamında aile içi rolleri ifade ederek Osmanlı toplumunda, son sözü söyleyenin erkek olduğu olgusunu vermektedir. Çünkü kadın, “*iyi eş*” olmaya ve tavırlarını erkeğe kabullendirmeye mecburdur. Bu açıdan yazar alışılmışın dışında kadını savunması gerekirken burada erkeğe hak verdiği anlaşılmaktadır. Çünkü erkek yazara göre millî meseleleri öncelikli tutmaktadır. Burada Adıvar’ın idealize edilmiş kadın karakterini müdafaa uğruna aslında normal olandan uzak düştüğü görülmektedir. Hatta Adıvar’ın *nitelikli bir eş, anne ve iyi bir Müslüman* kadın karakterini kâfi görmeyip kadınların ulusal hassasiyet de taşıması gerektiğini dile getirmektedir. Çünkü Adıvar’ın romanlarında *nitelikli bir eş, anne ve iyi bir Müslüman* kadın karakterinin yanı sıra “*nitelikli arkadaş*” ve “*ulusal konularda hassas*” kadın karakterler ele alınır (Bilge, 2012, s. 47).

Yazarın bu manada ilk olarak “Osmanlı kadını”na odaklandığı anlaşılmaktadır. Osmanlı kadınından bahsederken negatif bir ifade de kullanmaz. Adıvar’ın, birinci kuşak kadın karakterine bilinçaltından gelen bir saygısının olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim ona göre birinci kuşak, kendisinden de izlere sahiptir. İkinci kuşağı aksettiren kadınları açıklarken yazar *en saygı duyduğu karakterin* o olduğunu ifade etmektedir. Bu karakter aslında *Osmanlı’da doğup Cumhuriyet’te yaşayan “münevver kadın”* karakteri olarak bilinmektedir. Başka bir açıdan da bu kadın karakteri “*erkeğe muhtaç olmayan, yaşamın görev ve sorumluluklarını yüklenmiş, örnek ve eğitimsever bir kadın*” olan yazarın kendisidir. Bu anlamda yazar üçüncü nesille ilgili ise iki karakteri anlatmaktadır. Ele aldığı bu karakterlerin “*Cumhuriyet dönemi kadını*”nı yansıttığı görülmektedir. Bunlardan birincisi “*olumsuz karakter*”tir. Bu karakter şöyle tarif edilebilir (Bilge, 2012, s. 50):

Güzelliği ve dişiliği dışında sermayesi olmayan, cahil ya da yarım tahsilli, yalnızca paraya, gösterişe kıymet veren, kocasına muhtaç, eşinin ekonomik gücüyle alakadar olan, üstelik eşini de memnun edemeyen kadınlardan yazarın hoşlanmadığını özellikle roman kişilerinin ağzından anlamak mümkündür.

Yazarın ifadesiyle “*Bu, hiç hürmet etmediğim karakter.*” demektedir. Yazarın, “*Cumhuriyet Dönemi kadını*”nı yansıtan olumlu karakteri de resmettiği görülmektedir. Bu karakter, Halide Edip’in düşünce yapısındaki idealize edilmiş/münevver kadın” karakterini aksettirmektedir. Söz konusu karakter ise ona göre tahsilli, iş sahibi, münevver, kafayı kullanan, kıyafetine dikkat eden, kâmil, yalın, estetik, hümanist, parayı önemsemeyen fakat maddi özgürlüğünü de elde etmiş, eşiyile denk olan, ona muhtaç olmayan, onu fikrine ve kalbine seslendiği için seven, çok nitelikli çocuk büyütebilen...bir karakter olarak ifade edilir (Bilge, 2012, s. 51).

Aslında yazarın ortaya koyduğu karakterde kadın güzelliğinden ziyade dile getirdiği anlamdan ötürü önemlidir. Bu kadın, “*maddeye, şekle, imaja değil; anlama, ruha ve maneviyata*” önem vermektedir. Fiziki güzelliğin aslında bir değer olmadığı vurgulanmaktadır. Zira bu güzelliğin kalıcı olmadığını, insanların hamlıktan kurtuldukça iç güzelliğe önem verdiğini dile getirmektedir (Adıvar, 1937, s. 9).

Tüm bunların yanında yazara göre asıl olan aslında kadının, asil bir duruşunun olmasıdır. Kadın sadece evlenmek için evlenmemeli, alicenaplığı kendi edimleri ile hak etmelidir. Bu yolda da kadın iyi bir tahsil görmeli ve yasal, geçerli, nitelikli bir iş sahibi olarak erkeğe ihtiyacı kalmamalıdır. Evlilik yoluyla erkeğin sunacağı statülerde gözü olmamalı ve toplumsal konularda da duyarlı davranmalıdır.” (Bilge, 2012, s. 57). Bu anlamda kadın eğitimde, sosyal yaşantı ve ortamda, kültürel ve dini inanç noktasında da duyarlı olarak zamanın ve değerlerin getirdikleri çerçevesinde hayata tutunmalıdır.

4.1. Eğitim Anlayışı

Halide Edip, romanlarında eğitim alanında eksik kalan bir kadın karakterinin yerini doldurmaya çalışır. Bununla beraber düşünce hayatında da kadının yer almasını ister. Yazar özellikle Osmanlı ya da Türk olmak, Batılı ya da Doğulu olmak, pozitivist ya da mistik olmak, gelenekçi ya da modern olmak, halktan ya da elit olmak, çağdaş ya da gelenekçi olmak, feminist ya da ordu taraftarı olmak fikirlerinden hürriyetçi ve insancıl perspektiflere varma çabası içinde olan, düş ile gerçek arasında mekik dokuyan bir yazar, öğretmen, eğitimci, fikir insanı, sağlık personeli, asker, komutan, uzman,

mebus, ebeveyn olarak nitelenebilir (Öğüt, 2009 s. 56). Bu açıdan yazar romanlarında tüm bu rollerde idealize edilmiş olarak arzuladığı ve aradığı kadın karakterleri bazen açık bazen de satır aralarında romanlarına aktarmaya çalışır.

Yazarın romanlarında ana kadın karakterlerin diğer kadın karakterlerden daha eğitilmiş ve kültürlü olduğu görülür. Bu bağlamda yazarın romanlarında kadın karakterler, çoğunlukla “*eski ya da yeni usul eğitim görmüş, yeniliğe açık bireyler*” olarak öne çıkarlar. Bu açıdan kadın, çocuğunu yetiştiren, millî değerlerle batılı eğitimi birleştirerek sentez yapan, güçlü bir kişilik olarak yansımaktadır (Şahin, 2012, s. 26).

Yazar, genel olarak eğitim meselesine idealize edilmiş kadın penceresinden bakar. *Handan* romanında Handan, romanın merkezindedir. Olay ve durumlar onun iç dünyasını oluşturur. Yazar, Handan’ı kendi yapısına göre idealize eder. “Handan ile Halide Hanım’ı bir evde yaşamış iki kardeş, bir sınıfta yan yana oturmuş iki arkadaş gibi birbirine benzettim.” Bu ifadeler yazarın karakterle ne kadar bütünleştiğini de göstermektedir (Ünaydın, 2000, s. 74).

“*Handan*” romanında olumlu düşünen kadın karakterler, batılı eğitim alan kadınlardır. Romanda Cemal Bey dört tane kız evladına özel dersler aldırılmaktadır. Derslere farklı öğretmenler gelmekte ve ders vermektedirler. Roman karakterlerinden Nazım Bey:

“Nâzım bir iki dakika düşündükten sonra kati sesiyle söyledi:

- Evet, bir iş, bir meslek düşündüm, amca. Handan Hanım’ı okutup yetiştireceğim.
- Çıkamaz bir yola yeni bir yolcu daha mı salıvereceksin?
- Hayır hayır. Maksat ve ideale nafile kurban değil, amca. Sadece hayata hazırlayacağım, okutacağım, dimağımı, ruhunu okutacağım, amca!” (Adıvar, 2007a, s. 43).

Eserde net bir şekilde “ideal” kelimesi kullanılarak bir kadın karakter idealize edilmiş, bu noktada bir kadın duyarlılığı yanında romantik bir sanatçı tavrı da sergilenmiştir.

Yazar romanlarında eğitilmiş kadın karakterler idealize ederken az eğitilmiş veya eğitimsiz kadınlara da yer verir. *Handan*’da Sabire Hanım geleneklerine bağlı bir karakterdir. O, özellikle kız çocukları için eğitimin vakit kaybı olduğunu söyler. Bu sebeple onların sadece evlerinin kadını olması gerektiğini söyler. Yazar, Sabire Hanım

gibi düşünenlere karşı eğitimli, idealize edilmiş kadını getirir. Romanda bu husus şöyle verilir:

Teyzemle, Handan'ın Maltepe hayatı hakkında konuşurken o, lakırdıyı hep evlendirmek meselesine döndürdü. Ben:

- Handan yeni on yedi yaşına girdi. Henüz tahsili bitmedi. Hiç olmazsa evlenmek için yirmi yaşında olmalı, derdim. O tehevvürle:
- Tahsili bitirmek bir kız için ne demek? Birkaç lisan biliyor, artık kâtip olacak değil ya! Hele bu yaşta kendinin koca düşünmemesi pek acayip; vakti çarçabuk geçecek, yirmi yaşında evlenilir mi hiç? Ben on dördümde evlendim, büyükannen on ikisinde. Zavallı anneciğim benden altı ay büyük evlendi idi. Bu eski kadınların erken evlenmek deliliklerine Handan'la pek çok gülerdik (Adıvar, 2007a, s. 54).

Metinden de anlaşılacağı üzere Türk kadınının nasıl olması gerektiği yanında nasıl olmaması gerektiğini de okuruna öğretmeyi amaçlayan yazar idealize edeceği bir karakterin neden bazı özelliklere sahip olması gerektiğini de açıklamaya çalışmaktadır. Bu bir teze dayandırma olduğu için realist bir tavır olarak algılanabilir. Fakat amaçları yönüyle düşünüldüğünde yazar bu tavırla kadına ve topluma şekil ve yön vermeye çalışmaktadır. Bu açıdan hedefleri yönüyle romantik bir tavır sergiler. Bu noktada “idealize edilme” ile romantizm arasındaki ilişki belirginleşmektedir.

Yazar, tahsil vasıtasıyla çağdaş bir cemiyet oluşturabileceği fikrini romanlarında sık sık vurgulamaktadır. Yazar, “kadın merkezli eğitim”in ülkenin her yerinde yapılması için büyük gayret gösterir. Bunu da bazı eserlerinde irdeler. Halide Edip, kadını eğiterek Türk toplum yapısını güçlendirmek ister. Eserlerinde Türk gençlerine umut aşılayan Adıvar, eğitimi öncelikli bir mesele olarak görür. Bu sayede bir yandan yurdun bir yandan da global manada beşeriyetin tekrardan ve çağdaş biçimde yapılandırılacağını düşünür (Şahin, 2013, s. 13).

Adıvar, *Yeni Turan*'da tahsil ve terbiyeyi birey, aile ve cemiyeti tekrardan kuracak bir yapı biçiminde kabul etmektedir. Fakat bu gerçekleşirken eğitimin modern ve millî olmasının önemini dile getirmiştir. Bu açıdan *Yeni Turan* romanındaki karakterler, çoğunlukla ülke içinde eğitim görmüş ve eğitim veren kişiler olarak yansımışlardır. Mesela roman kişilerinden Kaya, Erzurum'da açtığı *Yeni Turan* okulunda öğretmenlik yapmış ve on yıl önce kendisine yardım eden beş altı kadınla

birlikte açtıkları Yeni Turan okullarının sayısı hemen hemen yirmi civarında olmuştur. Bu okullarda, politikaya hiç yer verilmemiş ve gerekli olduğu kadar ziraat ile ilgili pratik bilgiler, sağlık ve sağlığın öneminin vurgulanması üzerine kurulmuş bir öğretim yapılmaya çalışılır (Şahin, 2012, s. 29).

Yazarın *Vurun Kahpeye* adlı romanında ise Aliye öğretmen vardır. Bu öğretmen, kasabanın diğer öğretmenlerinden modern giyimi ve düşünce bakımından farklılık göstermektedir. Bu anlamda kasabanın eşraf ve memur kesimiyle bir çatışma durumu ortaya çıkar. Fakat dersine girdiği çocukların aileleri onu beğenmekte ve sevmektedirler. İdealize edilmiş öğretmenler içinde Aliye Hanım, Halide Edip'in romanlarındaki en belirgin karakterlerdendir. Aliye öğretmen, Kasabanın çocukları için her şeyi yapmaya razı ve her tehlikeyi göze alan biridir: “Toprağımız toprağım, eviniz evim; burası için, bu diyarın çocukları için bir ana, bir ışık olacağım ve hiçbir şeyden korkmıyacağım; vallahi ve billahi! Aliye kasabaya öğretmen olarak geldi. Yüzü, henüz açılmıyan bir gül goncasının utangaç kırmızılığını, çekingen güzelliğini taşıyordu” (Adıvar 2007c, s. 6).

“*Kalp Ağrısı*” adlı romandaki kişilere bakıldığında, bunların da iyi eğitim almış belli bir sosyal tabakaya mensup karakterler olarak romana yansır:

Belki de ona kendi acayip hislerimi anlatmak ve konuşmak istiyordum. Çünkü bu Binbaşı Hasan Bey hadisesine kadar onunla her hissimizi, her fikrimizi iki serbest arkadaş, hatta iki fen adamı gibi tahlil eder, konuşurduk. Fakat aynı zamanda, düşünüyordum ki Hasan Bey hadisesinde hiç fevkalâde bir şey yoktu. Ben Almanya'da bulunduğum senelerde de İstanbul'daki Dârülfünûn'a gittiğim bir sene zarfında da erkek arkadaşlarımı hiç kadın arkadaşlarımdan ayırmamıştım. Kaç defa yarış yapmış, kaç defa gezmiştik, fakat hiç, ama hiç dikkati çekecek bir hal, hatta bir his olmamıştı. Saffet de sevdiğim erkek arkadaşımdı. Bu arkadaşlık arasında hiçbir şeyin tatmin etmediği, birbirimizin huzuruna, fikrine, hissine karşılıklı bir ihtiyaç hissederdik. Bu ihtiyaç bir kadın ve erkek incizâbından fazla ikimizi birbirimize bağlamıştı. Öyle hissediyorduk ki Saffet ve ben nişanlı olmasak, ikimiz de başka insanlarla evlensek, ne onun hayatında sevilen bir kadın, ne benim hayatımda sevilen bir erkek birbirimize karşı hissettiğimiz bu garip ihtiyacı tatmin edemeyecekti (Adıvar, 2010a, s. 27).

Yazarın ilginç bir biçimde kadınsı özellikler göstermeyen ve dışilikten soyutlanmış kadın karakterler ortaya koyduğunu görmekteyiz. Yazar; eğitim ve arkadaşlık yönünden tam bir eşitlikten bahsederken o zamanın şartları düşünüldüğünde adeta imkânsız idealize etmektedir. Bu tavır, oldukça romantik bir sanatçı tavrıdır.

“*Zeyno'nun Oğlu*” roman karakterlerinden Mazlume, annesinin istediği gibi özentisi içinde lüks yaşayan “asri” bir insan olmak yerine, Darülfünunda Edebiyat Şubesi’nde okumaktadır. Sinemaya gitmesi, tenis oynaması, Darülfünunlu arkadaşlarıyla sohbet etmesi annesinin hiç hoşuna gitmemektedir:

Ona varsa sinema, varsa tenis, varsa Üniversite arkadaşları, bir araya toplanıp on saat tartışma yaparlar, cigara içerler, neler de konuşurlar bilerseniz. Bilmem Üniversite'ye gönderdiğimizize iyi mi ettik. Bey'in mektuplarındaki ısrara dayanamadım. Ha! Bir de bu küçük hanım babaannesinin dizinden ayrılmaz, bilmem bu köhne, örümcekleli düşüncelerden bir türlü onu ayırıp tamamiyle asrî yapamıyorum. Genç kız, başını kaldırdı. Doktora baktı. Durgun ve derin görünen yeşil gözlerinden birini kendisini tamamı ile anlayan, kafadar olan bir arkadaşına kırpar gibi kırptı. Doktor bir göz kırpmasıyla bu genç yüzün bir tarafında yukarıya çekilen bir kırışıklığa ve ince alaya karşılık, öbür taraftaki masum sessizlikle ne kadar sevimli ve zeki ne kadar muhayyel bir güzel palyaçoğa benzediğini düşündü (Adıvar, 2010c, s. 24).

Yazarın birçok eserinde, yukarıdaki örnekte de görüldüğü gibi, idealize edilmiş kadın karakterleri engellemeye çalışan ve onların tam aksi düşünen bir kadın tipi vardır. Burada da Mazlume'nin annesi çağdaşlaşmaya karşı çıkmaktadır. O zamanki toplum yapısında annenin dediğinin dışına çıkmak imkânsız gibidir. Üstelik Mazlume üniversite okuyan bir İstanbul kızı olarak da idealize edilmiştir. Bu, Adıvar'ın romanlarındaki kusursuza yakın idealize etme refleksinin bir neticesidir. Bu arada karakterin ismi de bir gönderme içerir: Mazlume; mazlum kadın demektir. Yani bir mazlumun, bir mağdurun başarılı bir başkaldırısı söz konusudur. Bu açıdan yazarın bu tavrı, romantik bir tavrıdır. Yine idealize edilmiş kadın karakterler ile romantizm yan yanadır.

Sinekli Bakkal romanında Rabia, doğulu ve batılı eğitim almış, bunların sentezini yapmış bir karakter olarak karşımıza çıkar. O; Karagözcü ve orta oyuncusu

yönüyle nam salmış Kız Tevfik’le sokakta cehennemleşen bir yüz olan İmam İlhami’nin kızı Emine’nin evladıdır. Rabia’nın ilk eğitimini dedesinden alarak hayata katıldığı görülür (Şahin, 2011, s. 1562). Onun eğitimiyle, babası sürgünde olduğundan dolayı annesi ile dedesi ilgilenmişlerdir. Rabia karakteri burada ezberi çok kuvvetli bir öğrencidir ve Kur’an surelerini çabuk bir şekilde ezberlemektedir. Çünkü annesi ve dedesinin arzuları Rabia’nın hafız olmasıdır. Rabia, 11 yaşına vardığında “İstanbul şehrinin hem en ufak hafızı hem en estetik üslubuna sahip, en yanık sesli hafızı” şeklinde tanınmaktadır. O, mevlit okumak için ve büyük camilerde mukabele için yüksek ücretler ile çağrılmaktadır. Rabia, konaktaki hocalardan öğrenemeyeceği pek çok şeyi Sabiha Hanım’ın yanında öğrenir. Selim Paşa, konağa gelen musiki, Arapça ve Farsça hocalarından kimsenin istifade etmediğini görmüş ve Rabia’nın bu hocalardan ders almasını ister: “Bir zaman Rabia her sabah büyük babasının önünde küçük bir rahleye diz çöküyor, zayıf elleri dizlerinde, büyük, bal rengi gözleri İmam’ın gözlerinde, iki tarafa sallana sallana Kuran’ı ezberliyordu” (Adıvar, 2007b, s. 26).

Rabia, Arapça ve Farsça derslerinden sonra Vehbi Dede’den musiki dersleri alır. Rabia, Vehbi Dede ile ilk karşılaştığında hayli heyecanlanmış fakat Vehbi Dede’nin yaklaşımı onu sakinleştirir.

Bu açıdan bakıldığında Behire Hanım’ın eşi, Batı’da tahsil gören ve Avrupa’ya gereğinden fazla hayranlık besleyen bir karakterdir. Bu hayranlık kendisini o kadar göstermiştir ki kız evlatlarını Türk kültüründen uzak, alafranga bir eğitimle yetiştirir. Bu manzara *Sinekli Bakkal*’a şöyle yansır:

Halk türkülerini, oyun havalarını sevdiği kadar, en ağır dinî musikiyi de seven bu ihtiyar kadın Rabia’nın sesi ve üslubuyla gayş oldu. Onun, Emine’nin kızı olduğunu tanıyınca biraz hayret etti. Bayramlarda Emine’nin arkasına büzülerek odaya giren pısrık çocuk bu muydu? Demek kızda da babası gibi bir sanatkar istidadı vardı. Bu güzel seste ne kadar insanın içini karıştıran, yalnızlık ve hüznün hissi veren bir şey vardı (Adıvar, 2007b, s. 31).

Yazarın yukarıdaki pasajda da görüldüğü üzere Doğu-Batı sentezi ekseninde bir idealize etme durumu vardır. Bu durum, müzik sanatı yoluyla okuyucuya sunulmuştur. Sanatın birleştiriciliğinden sentez bir idealizasyon kurgulanmıştır. Bu, o zamanın toplumu için oldukça büyük bir hedef göstermedir. Hele bir kadın için düşünüldüğünde

çok üst düzey bir istektir. Yazar yine romantik bir istekle bu sefer kadın karakterlerinden Rabia'yı idealize etmiştir.

Halide Edip, kadın karakterlerin yetişmesinde mürebbiyelerden de bahsederek onları idealize bir şekilde irdeler:

Behire Hanım da büsbütün başka sebepten Rabia'yı çok cana yakın bulmuştu. Behire Hanım mürebbiyelerle büyütülen kibar kızlarla, aynı zamanda kendi harsları, kendi klâsikleri de öğretilen bir devrin mahsulüydü. O da tıpkı Arif gibi Satvet Bey'in evinde büyümüş, oradan gelin gitmişti. Kandilli'de otururdu. Kocasını tahsilini sade Avrupa'da yapmış bir mühendisti. Biraz da Avrupa'dan gelen her fikri gökten inme naslar diye telâkkiye meyyaldi. Hatta Behire'nin yeni yetişen kızlarını da Türkçe okutmaya lüzum görmemiş Fransız mürebbiyeler elinde yetiştirmişti. İyi kızlardı. Fakat onlar da babalan gibi yerli olan her şeye dudak büküyorlar, anneleri alaturka bir şarkı söylese kulaklarını tıkayıp gülererek kaçıyorlardı. Hayatlarının serbest ve mesut olmasına rağmen Behire'nin içinde bu bir dertti. Belki de biraz aksülâmel olarak onda yerli an'anelere, güzelliklere karşı mübalağalı bir temayül uyanmıştı (Adıvar, 2007b, s. 120).

Tanzimat Dönemi'ne ve o dönemin romanlarına damga vuran Fransız mürebbiye tipi, Servetifünun'da da etkisini sürdürmüştü. Bu tipi Millî Edebiyat Dönemi'nde de görebilmekteyiz. Halide Edip de yukarıdaki pasajda bu tipten faydalanmıştır. Fakat Adıvar, burada biraz daha farklı bir yaklaşımla iyi Avrupai eğitim almış bir kızın kadın olma yolunda ilerlerken yerli olana meydedip öz kültürünü de unutmamasını kurgulamıştır. Bu durumda yine idealize edilmiş bir kadın karakter ortaya çıkmıştır. Bu durum realizmden ziyade romantizm kokmaktadır.

Romanda kadın karakterlerin eğitimi musikiyle de desteklenmek istenir. Yazar, bu sayede karakterlerini eksiksiz bir şekilde ortaya koymak ister:

İmam'ın, tef meselesinde Rabia'nın tarafını tutması, çocuğu musiki derslerinde serbest bıraktı. Ve çocuk teften sonra ud, kanun, hemen alaturka sazların hepsini, Vehbi Dede'yi hayran bırakan bir sür'atle, kabiliyetle öğrendi. Bir zaman sonra telli sazları, hocası kadar maharetle çalmıyorsa bile, pek kendisine mahsus bir ateşle, heyecanla çalıyordu (Adıvar, 2007b, s. 70).

Rabia'nın bu kadar çok enstrümanı çalabilmesi kusursuza yakın bir kadın karakter ortaya çıkarır ki bu durum zaten idealize edilmiş kadın karakterin ta kendisidir. Bu durum da romantizmin özelliklerini barındırmaktadır.

Sinekli Bakkal romanında kadın karakterlere birçok değerle beraber eğitim de yüklenmiştir. Romanın merkezindeki Rabia, birçok özelliği yanı sıra eğitim bakımından da idealize edilmiştir. Vehbi Dede ile Peregrini'den müzik dersi gören Rabia; saray ile muhiti başta olmak kaydıyla birçok erkeğin olduğu yerlere gelip gitmesi ve bazen onların da olduğu ortamlarda mevlit okuması ile göze çarpar (Koç, 2014, s. 121).

Diğer bir açıdan bakıldığında romanlarda da yer yer rastlandığı gibi eğitim tek taraflı olarak değil, farklı açılardan ele alınmıştır. Adıvar, özellikle eğitim ile geri kalmışlığı tezat olarak ele alır. Yazar, idealize ettiği kadın karakterlerle geri kalmışlığı değiştirme ve geleceği kurma gayreti içindedir.

Bu durum *Tatarcık* romanında Poyraz köyü, yeni hayatla münasebeti olan genç neslin yetiştiği bir yer olarak anlatılmaktadır. Kızlar, Kandilli Lisesi'ne, Arnavutköy Koleji'ne gitmektedirler. Poyraz Köyü'nde "Tatarcık" diye anılan Lâle, kendini ve çevresini değiştirmek için çabalayan ve öğretmenlik mesleğiyle bu amacını gerçekleştirmeyi hedefleyen bir karakter olarak yansıtılmaktadır. Onun eğitimiyle daha çok babası ilgilenmektedir. İngilizceyi bilmesinde de babasının etkisi ve katkısı bulunmaktadır:

Ve yavaş yavaş kızın etrafında efsaneler toplandı, ondan bir şey beklenmeye başlandı. Tabii idi. Çünkü herhangi muhitte bir insanın ismi etrafında iyi kötü efsane toplanırsa ondan halkın aykırı bir hareket beklemeye hakkı vardı. Tatarcık on altısına gelmeden yalıların bazılarında gençlere İngilizce ders vermeye başladı. Bu lisanı iyi bildiği söyleniyordu. Ve kızlarına İngiliz matmazel tutamayacak olan, fakat koca bulmak isteyen, "lisan bilir"lerin tercih edildiğine inanan analar, mütevazı bir ücretle Lâleyi tuttular. Çünkü "Horoz ölse de gözü süprüntülükte kalır" darbimeselini bu yalı halkına "Fıkara düşse de kızını sefire vermek ister" diye tefsir etmek çok mümkündür (Adıvar, 2009, s. 15).

Yazarın hayatından da izler taşıyan yukarıdaki pasaj, babasının isteğiyle İngilizce öğrenip sonra bunu öğreten bir kadın karakterin kurgulanmasından ibarettir. İşte tam da bahsettiğimiz bu durum. Halide Edip'i anlatmaktadır. Çünkü yazar da

babasını isteğiyle İngilizce öğrenmiş ve daha sonraki yıllarda öğretmenlik de yapmıştı.

Yazar adeta idealize ettiği kadın karakterlerin önce bizzat kendisini, ardından romandaki kadın tiplerini, ardından romandaki diğer kişileri ve nihayet kadın-erkek okurları vasıtasıyla Türk toplumunu değiştirmek istemektedir. Üstelik Adıvar, bu tutumu hayatına da uygulamaktadır. Yazarın bu tutumu romantik bir tavidir.

Yazar, son romanlarına değin kadının tahsil meselesini ele alır. O, eğitimle kişilik arasındaki karşılıklı etkileşimi de vurgular. Adıvar, kadının aldığı eğitimle, sosyal yaşamlarında ve karakterlerinde önemli değişiklikler olacağını ifade eder. Yazar bu düşünceleri ile kadına karşı bir hassasiyet ve farkındalık oluşturma çabasındadır. Kadın karakterlerin yeğlediği inanç sistemi, lisen ve musiki talimi; onların uygarlık gelişimi ve çağdaşlaşmadaki konumunu belirleyen göstergeler olarak görülmektedir.” (Küçükgörmen, 2010, s. 232).

Bu açıdan da yazarın romanları eğitimi tüm alanlarıyla ele almakta ve geçmiş ve gelecek bağlantısıyla hem gelenek ve dönemin ilminden hem de geleceğe yönelik kadınlardan her kadının nasibini alması gerektiği üzerinde durmaktadır. İncelenen romanlarda bu durum sıklıkla görülmektedir.

Bu anlamda *Raik'in Annesi* adlı romanda eğitilmiş biri olarak verilen Refika, musiki ve edebiyatı ilgilenmektedir. Onun ayrıca piyano çalabildiği de görülür:

Dil, isterse bilsin, hatta iki, üç; fakat hiçbir zaman Beyoğlu'nda Fransızca pazarlık etmesin. (...) Her lüzumsuz şeye Fransızca hayret etmesin. Babasını görünce “oh! mon per”, bir şeyden korkunca “oh! mon diyö” demesin (...) Tanrıya inansın, arasına camiye gitsin. Bizim yüksek, kül renkli, loş kubbelerde inleyerek sesi yansıtan yakarışların, göz kamaştırıcı bir düzenle, o kubbe altında yere sürünen alınların çıkardığı sesin şiir ve ululuğunu ruhça duyabilecek, bu ulu ibadetin iç korkusu ile ruhu titreyen(...) bir kadın olsun. Musiki bilirse, ağır, klasik, ciddi şeyler bilsin! Biraz da çocuğunu uyutacak ninniler çalsın (Adıvar, 1982, s. 139).

Yukarıdaki pasaj adeta Halide Edip'in sanat anlayışını özetler. Aslında bizim de tezimizin bel kemiğini teşkil eder. Çünkü yukarıda aldığı eğitimi, toplum için faydalı hale getirebilecek bir kadın karakter idealize edilmiştir. Çünkü topluma yön vermesi gereken birinin önce kendine şekil vermesi gerekmektedir.

Yazarın romanlarındaki kadın karakterlerinde eğitimli olsun ama bunu yerli yerinde gösterecek mantığının hâkim olduğu bir anlayışı da vardır. Yazar, bir kadının dil bilmesi gerektiğini fakat gösteriş yapmadan yerinde kullanması gerektiğini; müzik bilmesi gerektiğini fakat hafif ve moda olan parçalardan ciddi ve klasik yapıtlar çalması gerektiğini; din anlayışının muhabbet ve ruhaniyetten gelmesi gerektiğini söylemiştir. Bu anlayış yazarın edebi hayatının sonuna kadar devam eder ve romanlarındaki kadınlara da yansır (Adivar, 1982, s. 139).

Halide Edip, kız çocuklarının okumasına karşı çıkanlara adeta isyan ederek bu konudaki düşüncelerini bazı romanlarında irdeler. Çünkü yazar, kızların, kadınların eğitilmelerinin toplum için bir zorunluluk olduğunu söyler.

4.2. Sosyal Hayat

Sosyal hayat kişilerin yaşadığı dönemle ilgilidir. Zaman içinde farklı sosyalleşme yaşantıları, sosyal davranışlarda cinsiyet farklılıklarının oluşmasını sağlar. Erkeklerin ve kadınların, başarılı bir rol performansı gösterebilmek için doğuştan getirdikleri ve zamanla edindikleri özellikleri birleştirmekte oldukları anlaşılır. Böylece cinsiyete özgü toplumsal roller meydana gelmiştir.

Kadınların sosyal hayattaki rolleri toplumlara göre değişebilir. Bununla beraber kadın ve erkeğin ağırlıkta olmak üzere üstlendikleri görevler vardır. Bu roller ve görevler zaman içinde çeşitli aşamalardan geçerek değişime uğrar. Kadınların gelişen sanayi ve teknolojinin imkânları ve insan yaşamının standartlarının artmasıyla ortaya çıkan durumlar kadının yerini belirler. Bunda eğitim ve diğer etkenlerin de payı büyüktür. Özellikle modern toplumlarda kadın ve erkeğin iş hayatına atılması adeta kaçınılmaz hale gelmiştir. Günümüzde, aile ile ulusun huzur ve dirliği için yalnızca erkeğin iş gücüyle yetinilemeyeceği, ikisinin birden katılımının zorunlu olması kanaat getirilmiş bir gerçektir (Külahçı, 1990, s. 237).

Bu açıdan bakıldığında kadınlar, çocuk bakımı ev işleri gibi uğraşları yanı sıra yer yer iş hayatına da girerek ile evin ekonomisine de katkı sağlarlar. Kadınların, bilhassa Cumhuriyetle birlikte iş hayatında aktif fonksiyon üstlenmesi ve neticede iktisadi özgürlüğünü kazanmaya başlaması; modernleşmesinin en önemli göstergelerinden olmuştur. Özellikle de doğudaki Müslümanlara bakacak olursak kadının iş yaşamında yeteri kadar bulunmadığı ve iktisadi yaşamda aktif, kritik bir sorumluluk alamadıkları görülmektedir (Afsaneh ve Karakuş, 1999, s. 44).

Bütün bunların yanında sosyal hayatta ve ülkenin geleceğiyle ilgili meselelerde de kadının yeri ayırılır. Tüm bu tarihsel süreç ve kadının durumunun değiştirilmesi ve kadının hak ettiği konuma gelmesi için yapılan çalışmalardan en önemlisi de yazınsal ortamdaki temalardır. Bu açıdan kadının eğitimi, sosyalleşmesi ve diğer açılardan sesinin duyurulması yerine göre ülke geleceğinde milli duygularla yer alması ve erkeklerle birlik olması gibi hususların ortaya konulması gerekmektedir. İşte Halide Edip'in de romanlarında bu anlamda yapmaya çalıştığı şey budur. Yazarın romanlarında sosyal hayat daha çok eğitim, sosyal aktiviteler ve sosyal davranışlar ile ilgilidir.

Halide Edip Adıvar, kadınların hayatın her sahasında yer almasını ister. "Teali-i Nisvan Cemiyeti'nin kurucularından olan H. Edip, neredeyse tüm yapıtlarında kadınların iş edinmesi ve tahsili meselelerinden bahsetmiş, söz konusu meseleleri sonuna kadar savunmuştur (Erdal, 2008, s. 109).

Halide Edip, bir kadın yazar olarak kadının sosyal hayata atılmasını, çalışmasını ister. O, bunu adeta insan olma koşulu olarak düşünür. Adıvar'ın yapıtlarına akseden Batılı kadının iş yaşamına ilişkin misaller, yazarın çocukken gördüğü modern tahsil, talim ve terbiye ile irtibatlı olarak ele alınabilir. Nitekim Adıvar'ın babası Edip Bey de İngiliz eğitim yapısının hayranıdır (Erdal, 2008, s. 111). Amerikan Kız Koleji'nde okumuş olan Halide Edip, kızını da bu terbiye sistemiyle yetiştirir.

Mesela, İzmir'in işgalinin ardından 19 Mayıs'ta düzenlenen Fatih mitingine Adıvar'ın da katıldığı görülmektedir. Bu organizasyonda işgal güçlerine ulaştırılmak koşuluyla tüm cami ve mescitlerde okunmasına karar verilen bildiriye binlerce kişi onaylar. Bildiriye düzenleyenlerin içinde yazarın da olması dikkat çekicidir (Bilbaşar, 2015, s. 167). Bir kadın cesaretiyle milli davalarda olmasını bildiği gibi kadının özellikle toplumsal hayatta çalışma ortamında bulunmasını ister.

Bu anlamda yazarın Sinekli Bakkal'da bir kadının yani Emine'nin elinde bir erkeğe göre nasıl işlediğine dikkat çekmiş ve şu cümlelerle bunu ifade etmiştir:

Çok geçmeden Emine'nin idaresinde, dükkân Mustafa Efendi'nin günlerinden fazla işlemeye başladı. Artık dükkânın içi, dışı tertemiz, mallar yerli yerinde, mal, müşteriye göre çıkıyor, her müşteriye başka dil dökülüyor. Paralı müşteriler çabuk arttı, veresiye belâsının önü alındı. Kimse, sırf çene yarıştırmak için dükkâna gelemeyiz oldu. Emine'ye biraz sükûnet gelmeye başladı. Esasen işi o kadar çoktu ki Tevfik'e satacak zaman bulamıyordu. Onu şimdi sadece besleme, çırak gibi, sırf kendinin evde ve dükkânda yapamadığı işlerde kullanıyordu (Adıvar, 2007b, s. 19).

Daha önce yukarıdaki pasajlarda da belirttiğimiz gibi Adıvar, sadece olması gerekenle değil olmaması gerekenle de ilgilenmiştir. İdealize edilmiş kadın karakterlerin karşısına mutlaka klasik bir kadın tipi koymuştur. Bu yolla okuyucuya gözlemlere dayalı realist bir tavır sergilerken okuyucunun özeleştirisi yapmasını sağlamıştır. Fakat ikinci kısma geçip idealize edilmiş bir kadın karakterle karşımıza çıktığında ise romantik bir sanat anlayışı belirginleşir.

Halide Edip, kadının iş yaşamına dikkat çekerken aynı zamanda da kadınlardan âlim yetişmemiş olmadığına yakınırken, “kadının çalışması gerektiği” gerçeğini de dile getirir. Halide Edip, “Kadın Çalışmalı mı?” adlı makalesinde İngiliz kadınların, savaş meydanında ülkelerini savunduklarını, İngiltere’nin bağımsız bir ülke oluşlarında kadınların, hür bir görev üstlendiklerini ifade eder. Ona göre, Almanya, kadınların yerinin mutfak olduğu anlayışıyla az daha insanlığını kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kaldığını söyler. Yazar, kadının yerinin mutfak olduğuna inanmaz ve bunun bir geri kalmışlık olduğunu söyler. Halide Edip, çoğu kez Amerikalı kadınların sosyal hayatta daha aktif olduklarını dile getirmiştir. (Erdal, 2008, s. 109).

Adıvar, yine bir yazısında o günlerde Amerikalı kadınların toplum için harcadığı etkinlik alanının oldukça kapsamlı olduğundan bahseder. Amerika’da kadınların faaliyete geçirdiği doğum ve çocuk dispanserleri, taşrada sıtma ile edilen mücadeleleri, el sanatı merkezleri, çocukların sokaktan uzak tutularak eğitileceği yerler dikkat çekmektedir (Adıvar, 1946a, s.1-3).

Yazar, kadınların sosyal hayatla beraber iş hayatına da atılması gerektiğini söyler. Sosyal hayatın düzenli işleyişinde kadınların da önemli roller alması gerektiğini ifade eder. Yazara göre kadınlar, bilim alanında varlık gösterememiş veya gösteremeyecek olsa da hatta içlerinden bir tanecik bile deha sahibi çıkmamış olsa da çalışmaya mecburdur. Bunun sebebi o günkü toplumsal atmosferin sadece birkaç kâşif veya en üst seviyede zeki insanlarla yürüyemeyecek olmasıdır. Sosyal düzeni eğitim, sağlık, ekonomik statü, her çeşit yaşam savunması ve sürdürülüşü açısından sağlayabilmek çok büyük bir insan kitlesini zorunlu kılar (Adıvar, 1949, s. 1-2).

Yazara göre erkek olsun kadın olsun önemli olanın çalışıp ailenin ve aile bireylerinin geçimini teminde yaşamını sürdürecektir miktarda gelir elde etmenin kadınlar ve erkekler için gerekli olduğunu ifade etmektedir. Bir insana insan denebilmesi için o insanın asalak olmaması; toplumunun en küçük grubundan yani ailesinden en genişine değin, çektiği zahmet karşılığında, hak ve ekonomik karşılık beklemesi gerekir. Erkeklerin ve kadınların bedenleri arasında, dayanma kapasitesi açısından alınan verim

ve performansların farkı dünyaca bilinen bir gerçektir. Zaten o günün şartlarına göre uygar toplumlar da bu kapasiteye göre görev dağılımı yağımaktadır. Ancak kadınların emeğini yalnızca ev ile sınırlandırmak artık olanaksızdır. Zira ufak bir azınlık istisna olmak üzere, ailedekileri doyurmak ve sırtına giydirmek için o günün şartlarında bu uygar toplumların erkek, kadın, çocuk ve ihtiyar demeden bütün bireyleri çalışmaya mecburdur. Ama kadının vereceği emeğe ailedekilerin doyurulması dışında da gereksinim fazladır (Adıvar, 1946a, s.1-3).

Adıvar'ın romanlarında ve yazılarında genelde kadının her yerde olması gerektiği üzerinde durması ve bu meselenin yani özellikle de kadınların iş edinmesi konusunun 20. yy.ın başından itibaren yoğun biçimde gündemde olması H. Edip'i tetiklemiştir. Bu açıdan da artık bu konunun aşılması gerektiği ve hala bunların aşılamamasının sıkıntılarının yaşandığını dile getirmiştir. Adıvar'a göre kadının da çalışması gerekir. Zira emek an itibarı ile her insan için bir hakikattir. Kadının o senelerde özellikle çok tartışmaya konu olması, siyasal ve toplumsal olması derecesinde ekonomik ve ruhsal nedenlere de bağlanmalıdır. Adıvar, bu nedenleri şöyle sıralar: Kadınlar, gelişmiş demokrasilerde geniş haklar talep etmiştir. Geniş hak talebi, siyasal sınırlar içinde gayet doğaldır. Kadın; evini, çocuğunu, bakmakla sorumlu olduklarını ve hatta ulusunu temsil etmek, başka bir deyişle oy hakkı ve mecliste yer talep etmiştir. Bunlara sahip olmak, doğal iş alanının uzmanlık kollarına, üst düzey mevkilerine de terfi edebilmek yetkilerini kadına verecekti. Bu duruma erkekler ve şaşkırtıcı bir şekilde kadınların bir bölümü şiddetli itirazlarda bulunmuşlardır (Adıvar, 1946a, s.1-3).

Adıvar, Britanya'da bulunduğu yıllardan bahsederek bu dönemde İngiltere'de bile kadınların iş dünyasına atılmasında bazı endişelerin olduğundan söz eder. Ancak eğitim sayesinde bunun aşıldığını ifade eder. Yazar özellikle İngiltere'de iken (1909- 1911) bu konunun tartışıldığından bahseder. Öncelikle, kadınların uzmanlık konumlarını almak için zihinleri uygun mudur diyerek bilim öne sürülür. Ardından kadınların erkeğin işini elinden alacağından korkulur. En sonunda ise kadının bu genel sosyal hayata atılmasıyla erkeğin cinsel ve ailevi ihtiyaçlarından mahrum kalması öne sürülür. Ve bunlar hakkında kütüphaneleri dolduracak kadar çok kitap kaleme alınır, tartışmalar olur. Buna karşılık kadınlar İngiliz polisini hayrete düşürecek şeyler yapar. Fakat bu yapılanların hiçbirisiyle boş vakti çok, sözde aydınlar ve hâlâ çalışma niyetinde olmayan kadınlar ilgilenmedi (Adıvar, 1946a, s. 1-3).

Romanlardaki kadınların sosyalleşme ve sosyal yönlerinin aynı zamanda sosyal çevreye göre de şekillendiğini unutmamak gerekmektedir. Yazarın romanlarındaki

kadın karakterler, yetiştiği toplumsal ortam açısından ele alındığında 3 sosyal ve kültürel grubun olduğu görülmektedir. Bunlar “*Şehirli Kadınlar*”, “*Yabancı Kadınlar*” ve “*Köylü Kadınlar*” diye ayrılmakta ve söz konusu 3 grubu tayin eden birincil kriter ise kadının içinde doğup büyüdüğü ve yetiştiği ortam olarak ifade edilmektedir. Bahsi geçen kadınların şehir, köy ya da yurt dışında hayatını devam ettiriyor olmasından ziyade; şehir, köy ya da başka bir ülkenin kültür ortamında yetişmesi; şahsiyetinin, değer yargılarının ve toplumsal hayatının bu çerçevede şekillenmesi bu ayırımı etkilidir (Küçükgörmen, 2010, s. 179).

Ateşten Gömlek adlı romanda, içinde bulunduğu durumu kabullenmeyip değiştirmek isteyen kadın karakter Kezban yer alır:

Döndük, yalın ayak genç bir köylü kız, ağlayarak, ellerini sallayarak bize doğru koşuyordu. Ben hemen anladım, fakat İhsan, ancak çocuk yanımıza geldiği zaman, hatta kendi atının başını yakaladığı zaman anladı.

Babamı gâvurlar öldürdüler, anam yok, dedem yok, beni nerelere bırakıyorsunuz, diyor ve mütemadiyen ağlıyordu. İhsan biraz rikkatle, fakat çok canı sıkılmış bir tavırla Kezban’ı geri çevirmek için iknaya çalışıyordu. İlk defa o gün, Ayşe bizi gördü ve alâkadar gözlerle bu sahneyi takip etti. Kezban kani olmuyordu.

- Gitmicam, gitmicam! Tüfeng atamam mı, elin şehrinden karılar gelir de ben gelip bir iş tutamam mı, diyordu.
- Hakikat yeşil gözleri öyle genç bir ihtirasla tutuşuyordu ki, bu küçük mahlûkun herhangi bir ihtilâlcî gibi dövüşebileceğine kaniydim. İhsan onu sonra gelip alacaklarını, şimdi dönmesini tavsiye ettikçe o, coşuyor ve haykırıyordu:
- Amanın anam, içim yanıyo, ben galaman, ben galaman.
- Ayşe bu genç ıztrâbdan müteessir miydi, bilmiyorum; arabadan atladı geldi, başını okşamak, teskin etmek istedi. Kezban’ın gözlerindeki ateş bütün bütün tutuştu; onu, nefretle, şiddetle itti. Şimdi Ayşe arabadan inince yere atlayan İhsan’ın kolunu yakalamış, gözleri gözlerinde yalvarıyordu:

- Beni de al, sen nereye varırsan ben de varırım. Her işini idem, guzum, guzum, ben bu şehir garısı gibi, hastaya da baharım... (Adıvar, 1937, s. 15).

Adıvar'ın yukarıda bahsi geçen romanında köylü bir kadının da idealize edilmiş kadın bir karakterin etkisiyle değişip dönüştüğü, Millî Mücadele yönünde bir tavır sergilediği görülmektedir. Yazar yukarıdaki pasajla Türk toplumuna şekil vermeyi amaçlamış romantik bir tavır sergilemiştir. Bu durum, Türk kadınının ve milletinin değişim yollarını ortaya koymaktadır. Yazar, okuruna değişim yolunda önemli mesajlar vermektedir. Nitekim yazarın bizzat kendisi de Fatih ve Sultanahmet'te yaptığı etkili mitingler ile milletinin var olma sürecine katkıda bulunmuştur.

Halide Edip, *Mor Salkımlı Ev* adlı eserinde, hatıralarından söz eder. Eserin bir bölümünde sarayda tiyatro oynayan, iyi derecede piyano çalan kuvvetli ve çevresinde sevilen Peyker adlı halasından bahseder. Yazarın bazı yönlerden kendisiyle özdeşleştirdiği Peyker Hala o günkü sosyal hayatın adeta zincirlerini koparmıştır. Yazar bu hatıratında kadının sosyal hayata girmesine bir gönderme yapar. Peyker Hanım; eşinin arkadaşları ve genç bir subay olan oğlunun dostlarıyla adeta bir erkek misali oturup konuşur. Üstelik çok iyi tanıdığı komşularının erkekleriyle de sanki erkekler gibi arkadaşlıklar kurar. Ayrıca yaşadığı ortamdan dolayı Peyker Hanım, asla boyun eğmeyen bir insandır (Adıvar, 1998, s. 86-87).

Bütün bu yaşadığı çevre, yazarın ailesi ve eğitiminde etkili olan kadınların profiline bakıldığında, toplumun genel kadın anlayışından farklı olan güçlü ve söz sahibi idealize edilmiş kişiler olduğu anlaşılmaktadır. Yazarın yetişmesinde ve kendisinin de bir kadın rolüyle değişime katkıda bulunmasında, yeni Türk toplumunda kadınlara rehberlik yapan önemli bir role sahip olmasını sağlayan etkenler olduğu görülmektedir. Yazarın aynı zamanda Batılı tarzda aldığı eğitimin de kişiliğini şekillendirdiği anlaşılmaktadır.

Adıvar, sosyal hayat içerisinde kadını ön plana çıkarmaya, “yeni kadın” tipini oluşturmaya çalışır. Yeni kadın ya da idealize edilmiş kadın bağlamında yazarın romanlarındaki kadın karakterlerin var olma ya da iktidar mücadelesi verirken arzularının ve bu yolda başlarına gelen olaylar karşısında aldıkları rolleri ve kadının nasıl özne haline geldiğinin de izah edilmesi gerekmektedir. İktidar insanı belli kısımlara ayırmakta, onun bir birey olarak, hüviyeti ile irtibatlandırarak, ona bir yandan

kendinin bir yandan da başka kişilerin onda bilmeye mecbur olduğu bir gerçeklik ilkesine zorlayarak direkt günlük hayata karışmaktadır (Keskin, 2000, s. 19).

4.3. Kültürel Ortam

İnsana ait bir kavram olan kültür, bir toplumun öz değerleri olup geleceğe aktardığı maddi ve manevi değerlerdir. Kültürün aktarılması ya da gelecek nesillere iletilmesi sadece fiziki şartlardaki romanlarla değil aynı zamanda yazın aktarımıyla da mümkündür. Kültürün transferi, bir ulusun sahip olduğu kültürel niteliklerin yeni kuşaklara ifade edilmesi, belletilmesi ve özümsetilmesi olarak ifade edilebilir. Kültür, kapsamının genişliği düşünüldüğünde birçok biçimde tabir ve tarif edilebilecek bir kavram olarak bilinir. Kültür aslında bir ulusu başka uluslardan ayrı kılan özelliklerin hepsidir. Gökalp bu kelimenin karşılığı olarak “hars” adını kullanmış ve her uygarlığın her ulusta aldığı özgün biçimler olarak ifade etmiştir (Gökalp, 1976, s. 37).

Kültürün içinde ise hem erkek hem de kadın açısından farklı aktarımlar mevcuttur. Yazarın romanlarında kadın karakterlerin kültür yansıması ise birçok yerde parça parça ele alınmış ve yazar bu düşüncelerini romanlarının dışında diğer yazılarında ve konuşmalarında da dile getirir. Yazın ve özeldeyse roman sanatının, bireysel ve sosyal hadise ve meseleleri yansıtmada, toplumsal olayları işleyerek halkın bilhassa kusurlu yanlarından bahsetmede, kültürel iletilerde vazgeçilmez bir önemi bulunmaktadır. Bundan dolayı da temel kaynağı toplum ve birey gerçeği olan edebiyatın, kültürün, örf ve adetlerin en canlı örneklerini aktarmak açısından özel bir değeri vardır.

Bununla birlikte bir yazar ile bir edebiyat romanı arasında işlediği dönemle ilgili paralelliğin söz konusu olduğunu belirtmek gerekir. Çünkü sanatçı, hayatını sürdürdüğü sosyal şartlardan bağımsız olamaz. Nitekim halihazırdaki durumun toplumsal, kültürel ve tarihî arka planını iyi anlamak gerekmektedir.

Cumhuriyet dönemindeki yenilikler hızlı bir toplumsal ve kültürel değişim için önemlidir. “Türk Aydınlanması” ismi de verilen bu olgunun tesir ve neticeleri bilhassa 1950’li yılların sonuna değin romanlarda titizlikle ele alınır. Yeni ve çağdaş bir Türk kültürü oluşturma çabalarının semereleri olarak bu devrenin edebiyat romanları çağdaşlaşmayı birincil ve pozitif bir veri olarak yansıtır. Bu devrede genellikle, Batı’nın teknolojisinin alınarak ulusal ve manevi değerlerin muhafaza edilmesi gerektiği düşüncesi hakimdir. Ancak karşılıklı kültürel ilişkinin neticesinde sadece düşünsel

seviyede kaldığı anlaşılmaktadır. Bilhassa sıradan halk ile aydın azınlığın hayata bakış açıları ve hayat stilleri birbiriyle çakışmış, bu durum sosyokültürel farklılaşmayı da beraberinde getirir. Batı’da tahsil gören aydın zümre Cumhuriyet’in birincil prensiplerini savunarak halkın bunları hazmetmesi için gayret göstermiştir (Orman, 2016, s. 116).

Bu anlamda Halide Edip’in romanlarında kültürel değişimin yarattığı değerlerin değişimini ve gelenek ile çağdaşlık arasında kalmışlığı daha net saptayabilmek amacıyla *Tatarcık*’taki bu ifadeleri okumak konunun anlaşılmasını sağlayacaktır:

Şinasi’nin ailesi ecdattan kalma, Emirgân civarında meşhur olan Nizamizade korusunda yaşardı. Babası Nazmi Efendi vaktiyle İstanbul’a mahsus olan alafrangalaşmış eski bir kazaskerdi. Cumhuriyet devrine latasını, şalvarını atıp, sakalını, bıyığını tıraş etmek fırsatını verdiği için dört elle sarıldı. İstanbul’un en iyi terzilerinde giyinen Nazmi Efendi, aynı zamanda İstanbul’da en Avrupaî görünen örneklerden biri oluverdi. Buna rağmen bugünkü Bay Nazmi ne şahsının ne de ailesinin bir tek ananesini, âdetini bozmadan zamanına uydu (Adıvar, 2009, s. 46).

Yazarın yukarıdaki idealize etmiş olduğu karakterin bu sefer erkek olması dikkat çekicidir. Tezimizin başından itibaren dile getirdiğimiz bir konu burada vuku bulmuştur: Yazar idealize edilmiş karakterler yoluyla tüm milleti değiştirme çabasıdır. Yazar bu yönüyle romantik bir tavır içindedir.

Ayrıca yazar, idealize etme aşamasında Doğu-Batı sentezi kurgulama tutumundan vazgeçememektedir. Yazar aşağıdaki pasajda da tıpkı yukarıdaki gibi bu durumu sürdürmektedir:

Ailede yeni âdetleri eskilerin üstüne getirmekle zamana uyma kabiliyeti vardır. Yalnız kendi değil, İngiltere’de tahsilini yapmış olan büyük oğlu bile beş vakit namazını kılar. Bilhassa bu oğlu Londra’da kaldığı pansiyonda gündüzleri geçen namazlarını gece Taymis gazetesinin üstünde kılmakla meşhurdur. Pansiyon sahibi kadın- «Mister Nazmi her akşam tam bir saat İsveç jimnastiği yapıyor» derdi. Ramazanda bütün aile ya oruçludur yahut öyle görünür, cemaatle teravih namazı kılar. Mısır radyosundan Kur'an dinledikleri vakit ihtiyar bayanlar başlarını örter ve

ekserisi «Allah Allah, subhanallah» gibi sesler çıkarırdı. Fakat hepsi yılbaşında dostlarına resimlikart yollar. Noel gecesini korudan küçük bir çam kesilir, üstüne hediyeler ve elektrik ampulleri asılır, gelin teliyle süslenir, salonun ortasına dikilir ve o gece gençler sabaha kadar dans eder. Ve Nizamizade ailesi yeni devrin yalnız eğlencelerini değil, batıl itikatlarını da benimsemiştir. Bay Nazmi, bir şirket idaresine aza tayin edilmek için Ankara kazan o kepçe dolaşırken, kendisine mahsus kibar üslûbiyle nüfuzlu zatlara hulûs çakarken, karısı köşklarinde Zekeriya sofrası kurar, efendisinin gömleğini Kasımpaşa'da meşhur sabık bir şeyh efendiye okutur. Fakat şeyh efendinin bazı nüfuzlu zatlara çamaşırını esasen gizliden gizliye okuduğunu tahkik ettikten sonra (Adivar, 2009, s. 46).

Kültürel yansımanın anlaşılması amacıyla Adivar'ın “çingeneler” ile alakalı yazısında da başörtüsünden bahsettiği anlaşılmaktadır. Yazar makalesinde başörtüsü ve kirliliği çingene kızını birlikte ele alır. Fransa'da izlediği bir baleden yola çıkarak “başörtüsü” kelimesini kullanır. Fakat “kırita kırita” ikilemesi ile ifade eder. Yazar, seyrettiği oyunla ilgili olarak net bilgiler vermemekle birlikte izlenimlerinden hareketle oyunla ilgili bazı tahminlerde bulunmaktadır. Bu çerçevede “İslam, Arap, Müslüman, namaz, dua” kelimelerini bir kontekste kullandığı görülmektedir. Fakat “namaz, başörtüsü, dua” kelimelerin ve Araplar ile bir bağ kurmaktadır. Bu açıdan da Adivar'ın Türk ve İslam kültürlerini farklı ele aldığı anlaşılmaktadır. Arap kadınlarına özgü olduğunu kabul ettiği kavramları Türk kadınlarında görmekten rahatsızdır. Yani yazar, inanç sisteminin şekilsel durumu ile inanç sistemini ayrı ayrı düşünmektedir. Şekilsel durumu kültürün yorumlanması kabul etmektedir. Dolayısıyla “başörtüsü” gibi şekil öğelerini Arap geleneği ve medeniyetine mahsus yorumlamalar varsayar. Yazar, Türk kadınlarıysa örnek olarak Batılı kadınları vermekte, Batılı hayat şeklini model olarak sunmaktadır.

Yazar, söz konusu yazısında kalabalık bir başörtülü grubunun kırıtarak dolaştığından bahseder. Ardından da gruba bir grup da siyahlı kadının eklendiğini söyler. Danslarının acayip, adımlarının kesik ve kısa olduğunu belirtir. Hemen ardından örtülü erkeklerin görünmesini betimler. Bunların da yatıp kalkıp ellerini havaya kaldırarak çeşitli hareketler ettiğinden bahseder. Bunların dua edip namaza benzeyen hareketlerde bulunan Araplar olduğunu söyler (Adivar, 1938, s. 9).

Yazar, yazının devamında eli havaya kaldırmanın ve yatıp kalkmanın hem balede hem tiyatrodaki ‘Mamulyan’ adındaki bir ‘‘Metoransen’’in fazlaca yaptığı popüler bir hareket olduğunu yazar. Adıvar daha sonra birçok toplum ve sanatta görülen bu hareketlerin evrensel olduğu çıkarımını yapar (Adıvar, 1938, s. 9).

Yazar, kadının yerinin aldığı eğitim ve kültürel birikimle daha iyi olabileceğini vurgularken Osmanlı kadınının Avrupa kadınlarıyla aynı seviyeye, ‘‘eğitimli ve kültürlü’’ olmakla geleceğini ifade eder. Ona göre kadının yükselmesi için konuların salt kadınlığa yönelik olmasına gerek yoktur. Kadının da erkek derecesinde öğrenme gereksinimi vardır. Bu konuda, kadının meselesi, erkeğin meselesinden başka ve ayrı değildir. Kadınlar da gök cisimlerinin ne olduğunu ve nasıl kategorize edildiğini, bitkileri, insanın organlarını ve organların fonksiyonlarını, çevrelerindeki nesnelere gerçek safhalarını bilmek ister. Nitekim sapkın düşüncelerden arınmış, düzgün mantıkta çocuk terbiye etmek için bunları özellikle öğrenmeye ve bir çocuğun anlayabileceği tarzda anlatmaya gereksinimleri vardır (Adıvar, 1909 s. 420).

Hatta bu konuda H. Edip, Osmanlının ve kadının medenileşemeyeceğini savunan İslam düşmanlarının olduğunu ifade etmektedir. Türk ve Müslüman düşmanları bu anlamda şunları söyler. Ona göre Türk kadını görüntüde uygardır. Hatta sosyal hayata da katılmış gibidir. Fakat ahlakını büsbütün yitirmiş yaratıklardır. Kapalı kalmaktan doğan bir çeşit yalancı ahlak ortaya çıkar çıkmaz altüst olmuştur. Ona göre Türk kadınının tek arzusu makyaj yapmak, giyinip raks etmek, çarşafını çıkarıp en geniş anlamıyla ahlakın izin vermediği her çeşit aşâğılıkları yapmaktır (Adıvar, 1909, s. 226).

Sinekli Bakkal romanında yazar, farklı din ve kültürleri bir araya getirir. Farklı din ve kültürlerin bir araya getirildiği en bariz örnek Rabia ile Peregrini ilişkisine görülür. Adıvar, bu romanda kadının kendi kültürünün yanında diğer başka bir kültür mensubuyla ilişkisinin olabileceğini göstermek ister:

Rabia'nın evlenmesini Sinekli Bakkal'ın çeşme başı, mahalle kahvesi, hususî evleri her an münakaşa ederken, Sabit Beyağabey'in genç külhanilerinin içlerinde haset uyandı. Vay canına! Kendileri türbe penceresi önünden geçer gibi önlerine bakarak yanından geçtikleri bu genç, bu afacan hafız, nasıl olmuştu da yüzü buruşuk, moruk bir herifle evlenmeye razı olmuştu (Adıvar, 2007b, s. 326).

Halide Edip Adivar, kültürel konularda kadını kendi penceresinden idealize eder. Bu bağlamdaki kadın karakterlerini dışa dönük ve kültürlü olarak irdeler.

4.4. Din-İnanç Meselesi

Edebi romanlarda birçok konu ele alınmakla birlikte yaşanan dönemin fotoğrafının çekilmesi ve tam yansıtılması daha çok karakterler üzerinde daha çok yapılmakta. Yazarların romanlarında bunu görmek mümkündür. Din olgusu da bunlardan biridir. Dinin ve dini hayatın modern yaşam tarzıyla uyum içerisinde yaşanabileceğinin gösterilmesi açısından özellikle yazınsal türlere yansımaları önemlidir. Çünkü bu karakterlerle, aynı okullarda tahsil gören bir zümre, dinin insanları geri bırakan batıl inançlar toplamından başka bir şey olmadığı düşünmekte ve bu düşüncelerini gazete ve televizyonlarda yaymaktadırlar. Bunun böyle olmadığını ele alınıp romanlarda işlenmesi ve nasıl bir karakterde bu duruşun sergilenmesi gerektiği gibi meseleler halkı bilgilendirme açısından yazınsal ortamda ele alınması gerekmektedir.

Halide Edip romanlarında böyle karakterlere de yer vermişse de bunlar hep mutsuz olan veya kaybeden karakterler olarak yansır. Fakat batılı hayat tarzıyla dini eğitimlerini, yaşantılarını birleştiren zümre biraz zorlansa da başkaları tarafından hep takdir edilen mutlu karakterler olmuşlardır (Öncü, 2009, s. 47).

Din eğitimi almış ve yaşamlarını batılı tarzda sürdüren karakterlerden *Handan*'daki Neriman karakterinde bu durum görülmektedir:

Neriman. Mutlak kendini beğenmiş olacak. Hem söyle, bu kadının faziletleri nedir, yavrum?

Hiç de kendini beğenmiş değildir. Faziletleri mi? Ne bileyim ben! Eğer bundan beş vakit namazını, her sene orucunu kaçırmaz demek istersen pek değildir. İkide birde camilere gittiği de var ya. Fakat iyidir, yok yok, hem de fenadır, her şeydir, ne bileyim ben (Adivar, 2007a, s. 9).

Yazar, yukarıdaki pasajda Neriman ekseninde roman kişileriyle birlikte okurun kafasını karıştırarak düşünmesini sağlamayı amaçlamıştır. Yazar bu yolla idealize ettiği kadın karakterler üzerine düşünülmesini sağlamış, toplumu bu yolla şekillendirmek istemiştir. Bu tavrın romantik bir sanat anlayışına dayandığını söyleyebiliriz.

İdeal karakter Handan'ın yaşadığı yasak aşk yüzünden çekmiş olduğu vicdan azabı anlatılmaktadır. Handan'ın bu azabı anlatırken dini argümanları kullanması dikkat çekicidir:

“Bilmiyor musunuz ki sizi böyle gören, Handan'ı böyle gören şey kendini öldürecek, mutlak öldürecektir. Bazen günahkârlar ıslâh-ı hâl ederlermiş. Senelerce günahıtan, günahın cazip iğfalâtından kaçarlarmış. Fakat ben, artık tahammül edemeyeceğim ne senelere ne günlere! Bırakıp gideceğim. Fakat günahım gözümün önünde iken mert bir cidal ile ona galebe, işte bunu yapamayacağım. Çünkü yaşarsam, kalbimde cehennemler kaynarken, vicdanımda mahşerler çarpışırken yine ben bir küçük kuş gibi, sakin ve sakin onun arkasından gideceğim. İşte bunun için ölüyorum, sevgili Neriman... Ölmeliyim değil mi? Fakat sakın ha, arkamdan ne bir damla yaş ne bir esef (Adıvar, 2007, s. 188).

Yazar, idealize ettiği kadın karakterde bu sefer bir kusur durumu oluştursa da onun özeleştirici yapmasını sağlayarak en azından kusursuza yaklaştırmıştır. Bu durum romantik bir kadın refleksinin ürünüdür.

Yazarın romanlarında dini geleneklere bağlı olma durumuna bakıldığında kadın karakterlerin dejenere olmuş insanlar arasında kendi saflıklarını koruyabildikleri görülmektedir. Bu durum bazen oturdukları çevrede herkesin bir şey yapmadan evvel fikirlerine başvurdukları kişiler olup saygı görmüşlerdir. Bazen evde Batı'ya doğru rastgele değişim göstermeye kalkanların karşısında engel olarak durmuş ve değişimlerin köklerden kopmadan yapılmasına dikkat etmişlerdir. Bu kadınlardan bazılarının dini yaşantıları hakkında ipucu sahibi olsak da bazılarının ibadet ve vb. dini yaşantısı hakkında herhangi bilgi bulunmamaktadır (Öncü, 2009, s. 51).

Şimdi hikâyemden ayrıca annemi düşünüyordum. Yaşlı, alafranga, zeki bir Şişli hanımı. Allah'ım, o Şişli Büyükada arasında ne dedikodu ne kukla oyunları olur. Hepsi annemin salonunda başlamasa bile onun salonundan intişar eder. Ne alafranga efendiler ne sürmeli gözlü, sinirli, süslü hanımlar gelir, gider (Adıvar, 1937, s. 3).

Adıvar, olmaması gereken bir kadın tipini sergilerken bazen Doğulu ve geleneksel kadın tipinden bahseder. Bazen ise yukarıdaki pasajda da olduğu gibi Avrupailiği abartan kadın tiplerini ön plana çıkarır. Bu tipler, idealize edilmiş kadın karakterlerin tam tersidir.

Cemal ile İhsan birbirlerini hâlâ çok sevmiyorlar. Fakat ikisi de beni o kadar seviyor ki, ekseri üç kişi beraberiz. İhsan'ın ailesi de Şişli'de, kibar ve eski bir aile, annemle ahbap olduklarını sonra anladım. Fakat anası medenî bir hanım olmakla beraber erkekle konuşmuyor, kendisinde eski bir Bâb-ı Âli görgüsüyle temizlik, fart-ı nezaket azıcık da muhafazakârlık hâkim, fakat oğulları başka bir şey. O, Cemal kadar konuşmuyor, Cemal'in çok kere onu kızdırmak için İstanbullulara, İstanbul ananesine hücumuna cevap vermiyor." (Adıvar, 1937, s. 4).

Ateşten Gömlek'ten alınmış olan yukarıdaki pasaj ise bir ailenin sentez ve aynı zamanda anadan oğula geçen bir idealize edilme durumuna örnektir. Burada bir ailenin idealize edilmiş olması, toplumun temelini aile kabul eden bir yazar için oldukça bilinçli bir tavidir. Bu durum da romantizmin bir özelliğidir.

Yazarın romanlarında yer yer din eğitimi alma süreci ve bunun kadın karakter üzerindeki tesirleri de görülmektedir. Yazar, *Sinekli Bakkal*'da dini değerler bakımından romanın merkezindeki Rabia'yı idealize eder. Bu romanda Rabia'nın dini eğitim alması ile bunun kişiliği üzerindeki etkisi şöyle verilir:

Rabia, zamanındaki bütün akranları gibi, beş yaşında tabla dökmeye, kahve fincanı yıkamaya başladı. Yedi yaşında adamakıllı ev işi gören bir kızdı. Hele büyük babasının hizmetine hep o bakardı. Bunlar Sinekli Bakkal'da her kız çocuğu için o zaman tabii olan şeylerdi. Rabia'yı öteki çocuklardan ayıran şey, İmam'ın tesirine bu kadar erken maruz olmasıydı. Başka çocuklar, o yaşta nasıl bayram salıncağı, kukla oyunu ile âşinâ iseler, Rabia da o kadar cennet ve cehennem denilen yerlerle âşinâ idi. İmam Hacı İlhami Efendi torununa bu iki yeri kendisine göre bütün hususiyetleriyle tanıttı. Cehennem onda daha derin alâka uyandırdı. Büyük babası söylerken dişleri kilitlenir, arkası ürperirdi. Fakat gözlerini açar dinlerdi. Evvelâ İmam, Dante'yi solda sıfır bırakacak bir dehşetle bu

ukubet diyarını canlandırıyor, sonra babasının, ezeli yurdu, orası olduğunu, şüphe götürmez bir katiyetle söylüyordu. Kız, cehennemden korktu, fakat İmam'ın tarif ettiği cenneti de pek cazip bulmadı. Muhayyilesinde, ortasından sessiz bir dere geçen bir çayırılık canlanıyor, orada büyük babasına benzer kocaman sarıklı, asık suratlı imamlarla, annesine benzer yaman yüzlü kadınları el ele vermiş, sabahtan akşama kadar, makamı insana uyku veren, bir ilâhî söylediklerini görüyordu. Dimağının ilk tasavvurları bu kadar çetin olan bu küçük kız, hayatının ilk senelerini etrafı memnuat duvarlarıyla çevrilmiş, böyle bir muhitte geçirdi. Belki bundan dolayı çocukluk hülyalarını kafasında saklamaya, yüzünün ifadesine kadar hâkim olmaya, yani iradesini kendi kendisine terbiye etmeye mecbur oldu (Adivar, 2007b, s. 25).

Yukarıdaki pasajda yazar, din algısının bir kadın adayının zihninde nasıl yanlış yerleştiğini betimlemesi açısından realist bir anlayış sergilemektedir. Ayrıca eğitim konusunda topluma bir mesaj da göndermektedir.

Sonsuz Panayır romanının başkişisi Ayşe karakterine bakıldığında din eğitimi almış ve bunu bir araç olarak kullanma olarak görmesi durumunu romanda kendi ağzıyla şöyle ifade etmektedir:

Kur'an okumayı öğretiyorum ve namaz surelerini ezberletiyorum. Bay Bolluğun annesi Yeni harflerle yazılan Kur'anı bab tutuyormuş. Fakat niçin öğreniyorlar? Çünkü bu taraf ailelerin, hatta en modern iki binlerden bir kısmının çocuklarına bunları öğrettiklerini işittim. Maamafih Bollukların kendi ağzından öğrendiğime göre, bunları ne modadır ne de çocuklar namaz kılsınlar diye öğretiyorlarmış. 'Babalarına bilhassa annelerine, sörlerin kendi aralarında dualarına kiliselerine karşı hakikî bir heyecan duyduklarını ihsas etmişler, hatta bu koskoca kızlar odalarında kilise duaları bile okumağa başlamışlar. İşte bu, Bollukları ürkütmüş, kiliseye karşı camii, Latince duaya karşı Arapça duayı çıkarmakla, çocuklarını Hıristiyan olmak ihtimalinden uzaklaştırmışlar. Bizim Ali Bey 'dinin bıraktığı boşluğu mutlak doldurmak lazım' diyor. Hangi boşluk? Bereket versin babam bu şeyleri küçükken öğretti. O vakit bile lüzumsuz, bu köhne, bu para etmeyen, üstelik de insana mürteci damgası vurduran bu

şeyleri homurdana homurdana öğrenmiştim. Meğer bunlar insana bir gün gelince ayda elli lira aylık, haftada bir iki gün kaloriferli bir apartmanın misafir yatak odasında yatmak, beyaz ceketli bir erkek hizmetçinin hizmet ettiği Bollukların sofrasında nefis yemekler temin edebiliyormuş (Adıvar, 1946b, s. 22).

Adıvar, dinin insan ruhunda oluşan boşluğu kapatması fonksiyonundan bahsederken yine birçok yönüyle ön plana çıkan bir roman kişisiyle yani idealize edilmiş bir kadın karakterle karşımıza çıkmaktadır. Yazar din eğitimin neden gerekli olduğuna dikkat çekmiştir fakat bu durum, bir önceki pasajın aksine romantik bir sanat anlayışını örnekler.

Yazar kadın penceresinden dini öğrenme ve dini algılama durumuna çeşitli kadın ve erkek karakterler aracılığıyla romanlarında yer verir. Bunlardan biri de hem dindar hem de batı değerleri arasında bir ikilem yaşayanlar da mevcuttur. Bunların durumuna bakıldığında özellikle *Seviyye Talip*'te bir düğün sahnesinde bu durum anlaşılmaktadır. Roman karakterlerinden Macide, Fahir'le birlikte düğüne gitmeye onun erkek arkadaşlarının yanına çıkmaya karşı bir tutum sergilemiş ve bu tutum Fahir ile aralarının açılmasına sebep olmuştur.

Bak sana söyleyeyim Fahir ben Türk kızıyım. Senin gibi İngiltere'de bulunmadım. Frenk karıları gibi öyle açık saçık yabancı erkeklerin yanına çıkamam.

— Sana kim yabancı erkelerin yanına çık diyor? Numan benim kardeşim gibi de onun için söylüyorum. Hem onun karısı benim yanıma çıkacak da... Macide kızgın bir sesle karşılık verdi:

— O isterse çıksın. Kim bilir, nasıl şıllık bir şey! Yeni hürriyet kadınlarından olacak... Ben Türk kızıyım, Müslüman kızıyım? Öyle şeylere gelemem.

Ben de yavaş yavaş titizleniyordum. Bununla beraber kendimi tutarak yumuşaklık ile Numan'ın yanında karımın böyle düşündüğünü itiraf etmek bence utanılacak bir şey olacağını anlatmaya çalıştım. Fakat Macide bütün çığırından çıktı.

— Ben biliyorum zaten; iki yıl Avrupa gördünüz mü, bizi beğenmez oluyorsunuz. Benim cahilliğimden, kabalığımın sıkılıyorsan

düğüne yalnız git. Ben öyle yere gidip herkesin eğlencesi olamam. Sen de orada kafana uygun bir kadın bulursun, diyerek tepkisini dile getirmiştir (Adivar, 1967, s. 21).

Yukarıdaki satırlarda Halide Edip'in kadınlar hakkındaki düşüncelerinden ve yazılarından bahsetmiştik. Halide Edip kendini kapatan; gelişime, bilgiye, kültüre kapalı; Doğu'nun geri kalmışlığı ile Batı'nın ahlaksızlığı arasında bocalayan, kendince olmaması gereken bir kadın tipini daha betimleyerek okura doğru bir mesaj vermiştir.

Romanlarda dini anlamda çeşitli yansımaların yanında ayrıca inancının gereğini yerine getirmeye çalışırken farklılaşmaların ve çatışmaların yaşanmasından etkilenen kadın karakterler de bulunmaktadır. Karakterler kendi kişiliklerinde dönemin de durumunu yansıtmışlardır. Mesela *Sinekli Bakkal*'da Rabia'nın dedesi ile Vehbi Efendi'nin öğrettikleri zihninde birbiriyle çelişmektedir.

Muhakemesini en evvel terbiye eden imam ve onun katı, gaddar ilahiyatı bile maddeye istinat etmiyordu. Onun Rabia'ya tanıttığı ilk Hâlik'i Kahhâr, Müntakim - fakat Halik. Bütün insanî sevinçleri, sevgileri kıskanır. Ve Peregrini hayatından kaybolunca şuurunun alt tabakasındaki bu korkunç itikat yavaş yavaş yükseldi. Bu eski inanışının tesiri altında bir hayli inledikten sonra, onları tadil eden, zehirini gideren, daha yeni bir tesirle teselli bulmaya çalıştı. Büyükbabasının kuru naslarını insanîleştiren Vehbi Efendi'nin telkin ettiği, seven ve müşfik bir kuvvete yüzünü çevirdi. Fakat birdenbire hurdahaş olan büyük dileğine hangi cepheden baksa aynı neticeye varıyordu. Peregrini'nin annesinin ölümü ona göklerden gelen bir alâmet. Onu seven bir Halik, gûnahtan halâs etmek için bu ölümü vaktinde yapmıştı. Şimdi tövbeden, ibadetten başka çare yok. İki uzun ay kızın kafasında, bu içini parça parça eden mücadele hüküm sürdü (Adivar, 2007b, s. 301).

Yine *Sinekli Bakkal*'da batıl inançların dini değerlerle çeliştiği, yer yer de dini değerlerin yerine geçtiği görülür. Romanda bu durum Penbe'nin ağzından şöyle verilir:

Ama Tevfik'ten hiç bahsetmiyorlardı. Unutmuş değildi. Şuurunun alt tabakasında hâlâ Tevfik hâkim, hâlâ onun yokluğu içini bıçak gibi kesiyor. Fakat o,

çocukluğundan beri kadere, kazaya nafile bel bağlamış değildi. Sabır ve tevekkül denilen şeyi hayatının ilk yıllarından beri, nafile öğrenmiş değildi.

Penbe, Rabia ile beraber mutfağın üstündeki odada yatardı. Yükten yatağını çıkarır, kızın yatağının yanına serer, kösedeki mum iskemlesinin üstüne zeytinyağı kandilini yakar, yatağa girerdi. Fakat Rabia yatmadan uyumazdı. Kızın yatsıyı kılışını seyrederek ve her akşam bu uzun zahmetli işi düşünmeden yapısına şaşardı. Kendisi ömründe namaz kılmış değildi. Bu dinsizliğinden değil belki tembelliğinden ileri geliyordu. Hem o kadar büyük ve yükseklerdeki Allah zavallı bir Çingene'nin namazını ne yapsın! Eğer insanın Allah'tan bir dileği olursa, evliyalar ne güne duruyor? Türbelere kandiller yakmıyor mu? Pencerelerine bez parçaları bağlamıyor mu? Namaz kılmak, dua etmek, Allah'tan bir şey istemek değil mi? Evliyalar dirilerin dileklerini Allah'a anlatmakla mükelleftirler. Buna mukabil diriler onlara kurban kesiyor, karanlık türbelerin ışığını temin ediyor. Penbe'nin bir isteği olunca bir taraftan da bacılar, büyücüler vasıtasıyla perilere, cinlere başvururdu (Adıvar, 2007b, s. 248).

Yazar, yukarıdaki paragraf aracılığıyla dinin saptırılması ve batıl inançların dinin önüne geçmesinin yanlış olduğundan, başka bir ifadeyle toplumun nasıl olmaması gerektiğinden bahsetmiştir. Yazar toplumu idealize etmese de başka bir deyişle mükemmel yakın bir toplum portresi çizmese de en azından toplumda nelerin yapılmaması gerektiğini göstermiştir. Bu durum aşağıdaki birçok pasajda gösterilmiştir.

Romanda Penbe'nin gözle görülmeyen varlıklara olan inancı üst düzeydedir. Öyle ki dini unsurların bile önüne geçmektedir:

Onlara ne kadar horoz götürmüş, ne kadar kırmızı krepte bağlı loğusa şekerleri taşımıştı. Penbe'ye göre, cinler, periler, dirilerle daha sıkı münasebette, her dakika her evin içinde, her işte alakadardılar. Onların gönlünü etmek biraz daha kolaydı çünkü göze görünmeseler bile yasıyor, dolaşıyorlar, hâlbuki evliyalar türbelerinden hiç çıkmıyor. Garip olarak Çingene Penbe, perilere karşı biraz daha hürmetkâr, onlardan daha çok çekinirdi. Her lakırdı da yakasına tükürür. İyi saatte olsunlar' derdi. Fakat

adak adayıp da bir şey istediği bir evliya isini çabuk görmezse homurdanır dururdu. Tezveren Dede'ye son gittiğim zaman fikrini çok açık söylemişti.

— Güya adın Tezveren, hani ya? Cinler, periler daha çabuk is görüyorlar. Tevfik beni alsın diye sana ne kadar mum adadım. Herifi bir de sürgüne yollattın. Bari herifi çabuk getir. Ben Çingene'yim diye yapmıyorsan Rabia'yı düşün. Beş vakit namazında bir hafız (Adıvar, 2007b, s. 248).

Penbe'ye göre Rabia'nın uygulamakta olduğu yol farklıdır. O, Rabia'nın türbeye ve falcıya gitmeyip doğrudan doğruya kendisinin dua etmesini garipser:

İşte namazda. Uzun, siyah gölge eğiliyor, diz çöküyor, basını yere koyuyor, kalkıyor. Beyaz badana üstünde bitmeyen, tükenmeyen, siyah gölge oyunu nihayet dua ediyor. Rabia, dizlerinin üstünde elleri açık, yüzü yandan, bıçak gibi keskin çizgileri ile nasıl bir dilek ateşi ile yanıyor? Nasıl işte vazifemi yaptım, sen de istediğimi ver' der gibi uzun uzun dua ediyor. Avuçları hep açık, gökten incek inayeti kapmak için.

Penbe, bu ince gölge de kızın değişen arzularını yahut arzusuzluğunu okumaya alışmıştı. Bazen bu gölgede müphem ve yorgun bir mana vardı. Namaz bitince elleri dizlerinin üzerine iniyor gölge yüz bir hayal gibi gülümsüyor. Penbe, her zaman, Rabia'nın içinden kopar gibi çıkan 'Amin'ine iştirak ediyor, akabinde de kızı lakırdıya tutmak istiyor.

Rabia hemen namazdan sonra Penbe'nin yataktan açmak istediği lâfa hiç cevap vermezdi. Ya sükût eder yahut homurdanır, her vakit uzun uzun esnerdi (Adıvar, 2007b, s. 249).

Halide Edip romanlarında özellikle *“insanları seven onların dine ısınmasını sağlayan hoşgörülü karakterleri sevmiş ve romanlarında dinin gerçek temsilcileri”* olarak onları gösterir. Yazara göre gerçek din anlayışı olarak özellikle karakterlerin yaşam tarzını gösterir. Dini, cenneti ve cehennemi kendi tekelinde gören bütün yeniliklere ve değişimlere kapalı *“mutaassıp karakterleri”* de dini kendilerine göre yanlış yorumlayan zavallı karakterler olarak romanlarında işler. Yazar, bu karakterlerden kurtulmanın en önemli yolunun da kişilerin sağlıklı bir din eğitimi almasıyla mümkün olacağını dile getirmiştir.

4.5. Gelenek ve Kadın

Kadının gelenek içerisindeki konumu Halide Edip'in romanlarında önemli yer tutar. Onun romanlarındaki karakterler incelendiğinde Türk kadınının kendine has özelliklerini görmek mümkündür.

Ateşten Gömlek romanında Ayşe, İzmir'in istiklalinin bir simgesi sayılan genç bir karakter olarak anlatılmaktadır. Oğlu ve eşi işgal esnasında Yunanlılarca şehit edilince İstanbul'a, ardından da Anadolu'ya geçip Kurtuluş Savaşı'na hemşire olarak katkıda bulunur. Cephelede en önde katkıda bulunan yazar, Ayşe'yi cesur bir kadın olarak verirken onun geleneklere bağlılığına da değinir.

Halide Edip, romanlarında kadınları merkeze almakta ve geleneksel hayattaki kadın yaşantısı ile modern hayattaki kadın yaşantısı arasındaki ikiliği birleştirmeye çalışmaktadır. Kadınların sosyal yaşamda "toplumsal cinsiyet rolleri"ne göre biçimlendirilmesini romanlarında sorgulamaktadır. Sosyal şartları da dikkate alarak erkeğin egemenliğini de sorgulamaktadır. Kadının yaşamının sadece ev içiyle sınırlı tutulmasını eleştirmekte ve kadın karakterlerini bu rollerin dışına çıkarmaktadır. Yazarın romanlarındaki kadın karakterlere bu açıdan bakıldığında "bilinçli kadın karakterler" in yaşamdan ne istediğini bilen, toplumsal epistemolojiyi sorgulayan aksiyoner bireyler oldukları anlaşılmaktadır (Kanter, 2016, s. 85).

Adivar, romanlarında kadın karakterlerin toplumsal baskıya maruz kaldıklarını ve kişiliklerinin örselendiğini, gündelik gerçekliklere ilişkin gözlemleriyle ele alır. Yazar, geleneksel çerçevede kadınları idealize ederken adeta onların bir varoluş mücadelesi içerisinde olduğunu irdeler. O, kadınlığın sınırlarını yeniden tanımlamaya çalışır. Bu tanımlama romanlarda kendini farklı şekillerde göstermiştir. Mesela *Mor Salkımlı Ev* adlı hatıratında yazarın çocukluk yıllarında kadınların da sözünün geçtiği ve daha ziyade kadınlardan oluşan bir dünyanın olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle de onu yetiştiren haminnesinin otoriter, maddi imkânları olan ve bunun tasarrufunu elinde bulunduran baskın bir karakter olduğu görülmektedir. Evde çalışanları yöneten, çocukların terbiyesiyle meşgul olan evin idaresini elinde bulunduran Haminne'dir. Yazar küçük yaşlardan itibaren onun terbiyesi altında yetişmekte ve bu Osmanlı hanımefendisine hayranlıkla birlikte derin bir sevgi duymaktadır. Bu anlamda Haminne güçlü bir karakter olarak ifade edilir. Halide Edip'in büyükbabasının sarayda uzun yıllar çalışmasına rağmen zengin biri olmadığı görülmektedir. Oturdıkları mor salkımlı ev de eşinindir. Kendisinden hayli küçük yaşta olan Nakiye Hanım da çeyiz, halayık ve ihmal

edilmeyecek derecede mühim bir para ile ona gelir. Fakat ellerindeki söz konusu servet, bu ela gözlü, sapsarı saçlı İstanbul kızının ellerinden akıp gider. Haminne'nin hesapsız ve tasarrufsuz hareketleri şahsi keyfin değil, müfrit cömertliği yüzündendir. Büyükbaba daima hayran kaldığı karısının nihayet etrafa borçlanmasından rahatsız olmuştur. Halide Edip'in anlattıklarına bakıldığında, Haminne paranın gücünü elinde bulundurmuş ve kendi istediği gibi kullanır. Haminne'nin bu tavrının dönemin aile yapısı göz önüne alındığında geleneksel Türk aile yapısına çok da uymayan bir tavır olduğu görülmekte ve eril bir tahakküm içerdiği anlaşılmaktadır.

Halide Edip'in "Mor Salkımlı Ev" adlı eseri incelendiğinde Büyükbabasının sarayda uzun müddet çalışmasına rağmen varlıklı olmadığı görülür. Hatta mor salkımlı olan bu ev, karısındır. Öte yandan büyükbaba kanunen hatırı sayılır oranda hisse sahibidir. Daha küçük yaştaki Nakiye Hanım, epeyce mal varlığı, kadın hizmetçi ve eşya ile gelmiştir. Fakat ne yazık ki tüm bunlar; bu güzel gözlü ve sarı saçlı İstanbullu gelinin elinden kayıp gitmiş, israf olmuştur. Esasen Haminne'nin müfrit israfı, şahsi keyfinden ziyade, aşırı eli açık olmaktadır. Büyükbabası ise hep hayranı olduğu eşinin, yakın muhitine borçlanmasından en nihayetinde rahatsız olmuştur. Onun bu yakınmaları Adıvar'ın hafızasında cennet atmosferine gölge düşüren bulutlar misali yer edinmiştir. Muhtemelen Adıvar da bundan dolayı yaşamı süresince borçlanmaktan uzak durmuştur (Adıvar, 1998, s. 24).

Yukarıdaki ifadelerde de görüldüğü gibi, erkeğin egemen ve baskın şekilde bulunduğu bir sosyal yapıda ve hayat döngüsünde zaman ve yer açısından erkek iktidarının ağır bastığı anlaşılmaktadır (Chambers, 2005, s. 37).

Halide Edip Adıvar'ın kendi hayatındaki kadınların, romanlarında arzulanan (idealize edilmiş) kadın karakterlere ilham kaynağı olduğu anlaşılmaktadır. Bu anlamda romanları incelenmiş, bu durumun temel sebepleri ortaya konmaya çalışılır. Ayrıca idealize edilen kadının çeşitli diyaloglarla satırlara yansımalarına bakılmış ve farklı temalar irdelenerek çalışma kapsamında aktarılır.

Yazarın romanlarına bakıldığında erkek karakterler, gerçek hayatta ve gerçek hayatın bir iz düşümü olan yazımsal türlerde kadının kendisini tamamlayan özelliklerini istemelerinin yanında aslında güçlü, kültürlü, eğitilmiş olan, toplum içinde varlığını sürdürebilmek için herhangi bir erkeğe ihtiyaç duymayan ve kendileri gibi olmaya çalışan kadınlara yönelmişler ve onların ilgilerini, beğenilerini, aşklarını istemişlerdir (Güneş, 2009, s. 29).

Halide Edip, toplumun önemli bir parçası olarak gördüğü kadınları anlamak açısından önemlidir.

Yazar, erken yaşlarda validesini yitirmenin üzüntüsünü yapıtlarına aksettirir. Annesinin muhabbet ve şefkatinden yoksun büyüyen yazar açısından küçüklüğünü geçirdiği ev ve ‘Haminnessi’ çok önemlidir. Yazarın iç âleminde, Beşiktaş’ta, Ihlamur civarındaki “mor salkımlı ev” çok önemlidir. Burası, yazarın büyüyerek kendini ispat etmesinde kritik bir önem taşıyan aileden varlıklı Haminnessi olan Eyüp Sultanlı Nakiye Hanım’a aittir (Şahin, 2014, s. 30). Nizamizade ailesinden olan Nakiye Hanım, müsamahalı karakteri ile çevresindeki kişileri rahatlatır. Haminnessi’nin muhabbetiyle yetişen yazar, Türk kültürünü de tanıma fırsatı bulur.

4.6. Cinsiyet ve Feminizm

İnsan farklı biyolojik, fiziksel ve genetik özellikler ile dünyaya gelir. Bireyin cinsiyeti onun ayrıcalıklı yönünü temsil eder. Cinsiyet, toplumsal cinsiyet bağlamında ele alındığında toplumsal ilişkiler ağı ortaya çıkmaktadır. Nitekim cinsiyet, eşyayı tarihin ve her çeşit kültürel kontekstin haricinde sabit bir öze sahip olacak biçimde ifade eder. Sosyal cinsiyet mefhumunun ise tarihî, toplumsal ve kültürel çerçevelerin değiştirici tesirinde bulunduğu bir gerçektir. Cinsiyet bu açıdan kişinin öznesinde ait olduğu yeri de ifade etmektedir.

Bir insanın kendini özneye dönüştürme biçimi incelendiğinde aslında insanların kendilerini cinsellik öznesi olarak tanımladıkları anlaşılmaktadır. Foucault burada, özne sözcüğünün iki anlamına değinmektedir: Bunlar, “denetim ve bağımlılık yoluyla başkasına tabi olan özne ve vicdan ya da öz bilgi yoluyla kendi kimliğine bağlanmış” olan öznedir. Dilimizdeki “özne” sözcüğü Foucaultça ifade edilen birinci manayı taşımamaktadır. Fransızcadaki “sujet” sözcüğü ayrıca “emir altında yönetilen ve birine bağlı halk” anlamına gelmektedir. Yine Fransızcadaki “assujetir” sözcüğünü de Foucault farklı anlamlarda kullanır: Bunlar “özneleştirmek ve bağlı kılmak, boyun eğdirmek”tir (Foucault, 2011, s. 58).

Bu açıdan bakıldığında kadın öznesinin bireysel ve toplumsal cinsiyet, kimlik, karakter olarak tarihi bir geçmişi beraberinde getirerek bir kurgu halinde idealize edilmiş olarak verilmeye çalışılması ortaya bir egemenlik ya da güç olma ya da karşısındakine hükmetme durumunu ortaya çıkarmaktadır. Tabi kılma mekanizmalarının tahakküm mekanizmalarıyla ilişkileri dışında incelenemeyeceğini de

belirtmek gerekmektedir. Tahakküme, manasına ve neticelerine bakıldığında kimi zaman cemiyetin kılcallarında dahi rastlanabilmektedir. Bunların yanı sıra tahakküm (hüküm altına almak), taraflar arasındaki uzun bir çatışma sonunda kazanılmış ve sağlanmıştır kritik bir hali de göstermektedir.

Toplumsal cinsiyet olgusu aslında toplu yaşama geçiş ile birlikte görülmeye başlamış ve zaman içinde yerleşerek nesilden nesile aktarılan kurallar bütünü haline gelmiştir. Yazara göre bunun sebebi yapılacak işlerin fiziksel güce göre dağıtılması olmuştur. “İlk toplu yerleşimlerde ağır işlerin güç sebebi ile erkekler tarafından yürütülmesi ve kadının diğer işlerle uğraşması, toplumsal rollerin temelini oluşturmuştur. Teknolojik gelişmelerle, fiziksel güç gerektiren işler değişmeye başlamış olsa da roller değişmemiştir. Ancak cinsiyetler arasındaki fiziksel farklılıkların sosyal farklılara dönüştüğünü vurgulayan ve bunu değiştirmek isteyen ilk grup feministler olmuştur.” (Sayer, 2011, s. 9).

Toplumsal cinsiyetin var olması toplumun temelinde bir eşitsizlik olmasının en önemli sebeplerindedir. “Toplumsal cinsiyetin varlığı günümüze dek uzanan feminizmin de tetiklenmesine neden olmuştur. Kadın ve erkeğin eşitliğini savunan yaklaşımlar, günümüzde kadın, erkek ve eşcinselliğin eşitliği üzerine yoğunlaşır.” (Erkan, 2006, s. 36). Toplum içinde cinsiyetlere, çocukluk yaşından itibaren öğretilmeye başlanan ve aslında dayatılan çeşitli roller bulunmaktadır. “Bu durum kadın ve erkeğin dilediği gibi yaşamını şekillendirmesine engel olabilmektedir ve eşitliği bozmaktadır. Bu durum toplumsal cinsiyet olarak adlandırılmaktadır.” (Toker, 2009, s. 142).

Toplu halde yaşayan insanlar iş bölümü yaparak hayatlarını daha düzenli hale getirebilirler. Özellikle ailedeki iş bölümü sayesinde, toplumda cinsiyetlerin konumları da ortaya çıkar. “Yerleşik yaşama geçilmesiyle birlikte yeni iş alanları açılmış ve fiziksel güç ve üstünlüğü nedeniyle önce aile sonrada toplum içinde kadın ve erkeğin yerleri değişmiş ve kadın, erkek işgücünün tamamlayıcısı, yardımcısı konumuna sürüklenmiştir.” (Demirbilek, 2007, s. 14).

Yaşanılan hayatta sosyal düzene bakıldığında mühendis olan, musluk tamir eden, araba kullanan kadınlar olduğu gibi, daha yumuşak huya sahip, ev işlerini ve çocuk bakmayı keyifli bulan erkek bireylerin de olduğu görülmektedir. Bu bireylere “erkek gibi kadın” ya da “feminen erkek” benzetmeleri yapılmaktadır. “Tüm bunların yanı sıra, “ama ne olursa olsun sen kadınsın/erkeksin yaklaşımı da mevcuttur. Bu açıdan bakıldığında toplumsal cinsiyetin bireyi kişisel özellikleri ile değil, yalnızca mensup

olduğu cinsiyete göre ayırdığını, kişilerin ve kişiliklerin önemini yitirdiğini anlamak mümkündür.” (Bora, 2012, s. 176).

Toplumdaki önyargıları değiştirmek oldukça güç bir iş olduğundan feminizme bakışta da durum böyledir. Çünkü değişmez gibi görülen düşünceleri yıkmak kolay değildir. Bu bağlamda feminist düşünce akımları devreye girmiştir. 60’lı senelerden sonra bilhassa Fransa içerisinde feminizm akımlarının arttığı görülür. “Bu akımların genel düşüncesi, kadınlara bu zamana kadar söylenen olumsuz söylemlerin yerine kadını pozitif bir şekilde anlatma gayretidir. Zamanla feminist düşünce evrilerek bireylerin cinsiyet sorununu sadece toplumsal boyutta kaldığını ve bireylerin cinsiyetle ilgili kadın-erkek boyutunun feministler tarafından bastırıldığını ortaya koymuştur (Direk, 2005, s. 221; akt. Aktaş, 2006, s. 8).

Bu bağlamda feminizmle ilgili çalışmalar yapmış olan yazar Mary Wollstonecraft (1759- 1797) eserlerinde, “kadınları koruyup kollayan, onlara ekmek getiren, evin direği vs. gibi vasıflarla nitelendirilen erkeğe, kadınların bağımlılığını ve bunun getirdiği sorunlara değinir.” (Aktaş, 2006, s. 10).

Cinsiyet açısından erkeklerin kadınları nesneleştirmekte ve onları sadece cinsel nesnelere haline dönüştürmektedir. Cinsiyete dayalı erkek egemenliği sadece cinsel boyutta kalmamış, pek çok alana da yayılır. “Gerçekten de bazı radikal feministler, belirli cinsel hâkimiyet biçimlerinin cinsiyet eşitsizliği için önemli olduğunu savunurken cinselliğin cinsiyete olduğunu ileri sürmektedirler.” (MacKinnon, 1982, s. 533).

Erkek faktörü hep kadın için feminizmin canlı olmasını sağlar. Feminist teorinin büyük kısmı ataerkillik ekseninde belirginleşirken erkeklerin etkisi hep kendini göstermiştir. “Erkeğin tarih boyunca hep güçlü, korumacı ve muktedir yapısı sebebiyle hem ailede hem de toplumdaki konumu her zaman kadına göre daha önde ve önemli olmuştur. Binlerce yıldır süregelen bu durum dünyanın her yerinde değişmeyen bir olgudur. Irk, dil, din, coğrafya gözetmeksizin dünyanın hemen hemen her toplumunda erkek, güçlüdür ve liderdir. Ailesini korumak ve onların bakımını sağlamak onun görevidir. Bu durum erkeğin egemen olduğu bir yapıyı ortaya çıkarmış, kadın daima ikinci planda, erkeğe muhtaç ve ona boyun eğen bir varlık haline gelmiştir. Zaten fitrat olarak güçlü olan erkek toplumun ona verdiği görevlerle de daha baskın ve üstün bir yapının temsilcisi olmuştur.” (Eisenstein, 1977, s. 3-17).

İkinci olarak “hegemonya” kesin ve değişmez kültür hakimiyeti ve opsiyonların yok edilmesi anlamına gelmemektedir. Eğer bu nokta görülmezse, bırakın büyük

ölçüdeki toplumsal cinsiyet örüntülerinin tanımlarına ilişkin tarihsel değişimleri açıklamayı, bizzat toplumsal yaşamda gerçekleşen günlük çekişmenin açıklanabilmesi imkânsızlaşacaktır (Belek, 2013, s. 23).

Avrupa'daki benzerleriyle karşılaştırıldığında Osmanlı ve onun bir devamı olan Türkiye'de, kadının kamusal alandaki yeri ve formel eğitim konusunda birçok ülkeden daha erken başladığı görülür. Avrupa'da kadının eğitimi ve konumu ve yıllarca kilisenin hakkı tekelinde sürdüğü için kadının kamusal alanda ve kamu okullarında eğitilmesi ciddi tartışmalara sahne olur. "Kadın eğitimi uzun yıllar ya evlerde ya da kiliseye bağlı cemaat okullarında sürdürülmüştür. Avrupa'daki ülkelerin çoğunda kadınlar ancak on dokuzuncu yüzyılın sonlarına doğru kamu kurumlarında formel eğitim alma hakkına kavuşmuşlardır. Örneğin İngiltere'deki kadınlar formel eğitim hakkını 1870'teki Eğitim Yasasından sonra, Fransa'daki kadınlar ise 1880'den sonra elde etmişlerdir." (Çaha, 2010, s. 44).

Feminizmin bilinen savı, erkeklerin kendi ihtiyaçlarını karşılayabilmek amacıyla kadınları yönlendirdiği şeklindedir. Ayrıca onların genelde cinsel algının da bir aracı olduğu ifade edilir:

Bu konuda Connel erkeklerin kadınlara kendilerinin de üstlenmeye mecbur olduğu fonksiyonlarca sınırlandırılmış hissettiklerini söylediklerinden bahseder. Erkeklerle kesinlikle gözyaşı dökmemelerini, ince veya zayıf görünmemelerini, çocuklarıyla ilgilenmemelerini tavsiye eden erkeklik misyonlarınca sınırlandıklarını erkekler hissetmektedir. Fakat ender olarak incelenen şey, bu erkeklik düzenine kadının kendisinin bir yandan anne bir yandan sevgili olarak ne kattığıdır (Connel, 1998, s. 138; akt. Belek, 2013, s. 23).

Marks'ın teorisinde bile erkeklerin ön planda olduğu kabul edilmektedir. Donovan'a göre; Marks ve Engels'in fikirleri ile bu düşüncelerin devamı olan Marksist teori, feminist teorinin gelişmesinde önemli oynar. Buna göre Donovan, gerçekte Marksist Feminizmin Radikal Feminizm eliyle değiştirildiğini, bir Marksizm'i temsil ettiğine işaret etmek için "Sosyalist Feminizm" olarak adlandırılmasının daha uygun olacağını ifade eder. Buna göre Sosyalist Feminizmin Marksist Feminizm ve Radikal Feminizmin orta yolu olarak yorumlanması uygun görünmektedir. Radikal Feminizm ve Marksist Feminizmin kadınların kurtuluşunu sağlamak adına eksik kalan yönlerini belirtmesi ve her iki kuramın noksanlıklarını tekrar gözden geçirerek köklerini makul bir ortak zeminde birleştirmesi ve buna uygun adımlar atması bakımından önemlidir (Erdoğan, 2014, s. 7-8).

Feminist tarih, kadının tecrübesini, Sheila Rowbotham'ın ifadesi ile ‐tarihten saklanmış‐ şeklinde açıkladığında az çok bu hakikate reaksiyon gösterir. Uzlaşımsal tarih, uzlaşımsal kadınlığı tarif etmekte ve esasen verili olarak kabul etmektedir. Ondan saklanan bekâr kadının, isyankârların ve evlenememiş halaların, kas kuvvetiyle iş gören emekçilerin, ebelerin ve cadıların tecrübeleridir. Köktenci cinsî siyasetin bir yönüyle taşıdığı niteliklerden biri de bunun gibi toplulukların tecrübesindeki sıra dışılaşmış kadın tiplerinin mutlaka tekrar savunulması ve meydana getirilmesidir (akt. Belek, 2013, s. 25).

Ayşe Durakbaşı, Atatürkçü literatürün Türk kadınlarına takdim ettiği bu feminizm stratejisi seçeneğini ve Adıvar'ın bu literatürle münasebetini detaylı bir bakışla ele alırken yazarın Batılı manadaki bir feminizmi savunmadığını belirtir.

Durakbaşı'ya göre kadın probleminin ülkemizde Türkçü bir aydınlanma sırasında sistemleştirilmesi, sosyal cinsiyet ile alakalı konuların da bu Türkçü ortamda etüt edilmesi sebebiyle, Adıvar, Batı'da kamusal sahada sosyal huzur, talim ve toplumsal yardım fonksiyonlarını ön plana iten bir kadın aktivitesiyle daha kolay empati sağlayabiliyor; kadın cinsiyetinin erkeğe karşı savaşını arzu eden militan feminizm hareketlerineyse yakın düşünmüyordu (Durakbaşı, 2000, s. 1).

Yeni Turan'da eski tarz kadınların toplumdaki yeni fonksiyonunu ve kadın aktivasyonlarının yerini benimsetmek için uğraşan Adıvar, modern kadın tipini, katılımcı ve çağdaş insanlığın onayladığı ferdi ve toplumsal fonksiyonunu bilincine varmış bir kimlikte verir. Ona göre toplum ancak bu şekilde kökten bir farklılaşma ve gelişim yaşayacaktır. Halide Edip kitabının ön sözünde söz konusu yapıtın kadının yetki taşıyacağı bir yaşam ve insan ilişkileri ne sahip olacağı; akılcı ve düzenli olabileceği bir süreci hayal ettiğinden bahseder. Yazar özellikle Türk kadınının kafasındaki ve yüreğindeki ölçü ve topluma karşı beslediği sevgiyle dolu olan bir dönemin özlemini çektiğinden de bahseder. (Şahin, 2013, s. 103-122).

Adıvar'ın, kadını etik, kültür ve fikir anlamında eğitip geliştirme maksadı, aslında cemiyeti geliştirme gayretinin neticesidir. Romandaki hadiselerin kadınların düşünme şekli baz alınarak kurgulanması hem kişilerin hem Adıvar'ın kadın gerçekliğinin problemlerini cemiyete nakletme gayesini taşır. Yeni Turan Partisi'nin feminist bir değer yargısıyla cemiyette üstün şahsiyetli kadın toplulukları yaratma planı, kadının tahsil, talim ve terbiyesi; çağdaş hayat şekli, siyasal yönden serbest olması manasındadır. Adıvar'ın kendisinin de bir kadın olduğu düşünülürse kadının yok

olmaya yüz tutan farkındalıklarının tekrar yapılandırılmasında oldukça kritik bir önem taşıdığı göze çarpar.

Handan, Yeni Turan, Seviye Talip ve Ateşten Gömlek romanlarında özellikle kadın merkezdedir. Bu eserlerde belirli bir kadın tipi oluşturulmaya çalışılır. İnci Enginün'ün ifadesine göre Handan, Kaya ve Ayşe karakterlerinin aslında aynı kadının farklı açılımları olduğu anlaşılmaktadır:

Kan dökücü devrimlerden nefret eden Adivar; Handan'da kan dökücü bir devrimci olmayı kabul etmeyen Handan'ın ardından, Yeni Turan romanında, toplumsal sahada, eğitim ve politika alanında, kan dökmeyen ama radikal bir devrim modeli olan Kaya'yı kurgular. Söz konusu karakter, ardından ülke savuması mecburiyetinde, ulusunun tarafında bulunan ve milletiyle beraber mücadele eden Ateşten Gömlek'teki Ayşe'ye dönüşecektir (Enginün, 1998, s. 72).

Bu romanlarda Handan, sevdasına karşın ahlak ve hayasını kaybetmeyen kadınları örneklendirirken Kaya, Türkçülük görüşünün canlı, dışilikten soyutlanmış kadınlarını örneklendirir (Aytemiz, 2001, s. 56).

Ateşten Gömlek'in başkarakteri Ayşe, şahsiyet nitelikleri açısından ise Kaya'yla örtüşmektedir. Fakat Kaya'da büsbütün silinen kadınlık olgusunun, Ayşe'de bazen sezdirildiği görülmektedir. Kandiyoti'ye göre Ateşten Gömlek ve Vurun Kahpeye gibi kadın karakterlerin ferdî ve cinsî aşkı aşarak aşkın, bakış açılarının millî bir ülküde bir araya gelmesi manasına geldiği ilerideki epik özellik gösteren romanlarında bütünüyle arka planda bırakılmıştır. Kendini adayan kadın-ülküdaş, bunun yanı sıra cinsiyeti geri planda kalan bir silah arkadaşı ve kız kardeşidir. Halide Edip'in romanları, cumhuriyet kurulduktan sonraki Türkiye'de kadının kamu yaşamına kabul edilebileceği şartlarla açıklanan bir değişimdir: cinsiyetten ve dışilikten arınmış olarak anlaşılmalıdır (Kandiyoti, 2007, s. 1). Aslında kadın karakterler birçok açıdan kendilerini çeşitli toplumsal rollerde bulmuştur.

Bu hususta romanlarında yapmak istediklerini anlamak için onun idealize anlayışını bilmek gerekir. Yazar Seviye Talip romanında idealize ettiği kadınları genellikle öz değerlerinden ayırmadan ona batılı özelliklerde yükler:

Çok zaman Macide'nin bu sessizlik veren, uysal biraz da dümdüz görünüşünden başka bir kişiliği var mı diye düşünmüştüm. Fakat hayır! Onlar öyle genç kızlardır ki, gazete okuyabilecek, mektup yazabilecek kadar okur, yazarlar; sonar bütün zamanlarını ev hayatına ayırırlar. Onlar

için en tabi şey dikiş dikmek, ortalık süpürmek, yaygıları temiz, düzgün bulundurmak, ortalıkta döküntü bırakmamaktır. Bunlar küçük görülecek şeyler değildir. Fakat onların bu kadınlıklarında bir erkeği sıcak kucağına koşturacak bir şey yoktur. Ne köşelerde gülümseyen bir iki çiçek, ne de temiz, güzel, sizi anlamaya, sizi eve ısındırmaya hazır bir kadın görebilirsiniz. O daha arkasından iş entarisini çıkarmaya vakit bulmadan, siz eve gelirsiniz. Siz ona fikirlerinizden söz ederken onun kuruntulu gözleri konsolun üzerinde toz arar (Adıvar, 1987, s.12).

Yazar, yukarıdaki bölümde bu sefer idealize edilmiş kadın karakter ile ona göre olmaması gereken kadın tipini mukayese etmiştir. Bu açıdan baktığımızda hemen yukarıdaki satırlarda realizm ile romantizmi yan yana görmekteyiz. Çünkü yazar olmaması gereken kadın tipini anlatırken realist gözlem ve betimlemelerden faydalanırken idealize ettiği karakterlerde romantik bir tavır sergilemektedir.

Yazar, Seviyye Talip romanının bu bölümünde geleneksel olarak yetiştirilmiş kadının gazete de okusa alafranga olmaya da çalışsa yetiştiği toplumun yüklediği sosyal rolü bırakmadığını gelenek gelecek çatışması içinde anlatmıştır. Yazar idealize ettiği kadın tipiyle Macide'nin uyuşmadığını dolaylı yoldan okuyucuya sezdirmiştir.

Yazar yine Seviye Talip de hemen yukarıdaki görüşleri de örneklemektedir.:

- Sanki bundan sonra hoca olacak! Kadın kısmına bu ne imiş? Sanırım sadrazam(başbakan) bulamazlarsa onu yapacaklar...
- Belki de halacığım böyle giderse sana bile sıra gelecek. Erkek kaldı mı ?
- Haydi sus, çapkın, kızımı kitap delisi etti de...
- Vallahi ben de pişmanım; çünkü Macide'yi ben de göremez oldum (Adıvar, 1987, s. 12).

Yine Seviyye Talip romanında yukarıda olduğu gibi kadına yüklenen toplumsal rol gereği kadının devlet memuru olamayacağı roman kişinin ağzından söylenmiştir. Bu durum da Adıvar'ın idealize edilmiş kadın tipi ile uyuşmamaktadır.

Yine Seviyye Talip romanında Seviyye; kardeşi Numan'a yazdığı mektupta baskıcı ve geleneksel kocası Talip'ten ayrılışını bir özgürlük olarak nitelendirmektedir:

Kardeşim Numan, sana iyi bir havadis vereceğim, ama nasıl acı bir sebeple gittiğini ve kim bilir nasıl fena bir zaman geçirdiğini düşünerek, hemen hemen cesaret edemiyorum. Siz gittikten sonra, Talip Bey’le açıkça bir dava halini alan durumumuz halledildi. Ve istediğim gibi davranmak üzere serbest oldum. Düşün Numan, dünyanın karşısına, artık alnımdaki utanç lekesini atıp da çıkacağım. Şimdi babamın evindeyim. On beş gün sonra Cemal’le evleneceğiz. Bu öyle bir mutluluk ki yalnız bütün felaketlerimde beni bırakmamış olan sen, benim için bu işin gerçek anlamını anlarsın (Adivar, 1987, s. 155).

Seviyye: Talip’ten ayrılışını ve Cemal’le evlenecek oluşunu adeta bir kurtuluş olarak görüyor. Böylece Adivar’ın idealize edilmiş kadın tipine doğru bir adım atmış oluyor. Çünkü burada Talip geleneği, cemal geleceği temsil etmektedir. Yazar burada kendi hayatından izler sunuyor. Nitekim yazar da eski eşinden geleneksel bir tutumu (ikinci eş istemesi) yüzünden ayrılmıştır. Bu noktada yazarın idealize ettiği kadın karakterlerde kendisinden psikolojik öğeler olduğunu söyleyebiliriz. İşte tüm bu durumlar romantik bir sanat anlayışının ürünüdür.

BÖLÜM V

5. SONUÇ

Halide Edip Adivar'ın romanlarında kadınlar önemli yer tutar. Yazar, bazı eserlerinde kendi arzuladığı kadın karakterleri idealize ederek kurgular. Onun romanlarında idealize ettiği kadın karakterlerin Cumhuriyet ideolojisine paralel olarak milli-Batılı bağlamında ele alınır. Yazarın idealize ettiği kadın, serbest tavırlı olup namus konusunda da dikkatlidir. Kadınlar, genellikle kendi cinsiyetlerine uygun davranış sergilerler.

Halide Edip romanlarında kadınlar, genel olarak “kadın erkek eşitliği, kadının eğitimi, millî duyarlılık, kadın erkek ilişkileri, idealize edilmiş kadın, feminizm, cinsellik, sosyal statü, çalışma hayatı, kıyafet, annelik, evlilik, kültür, gelenekler, toplumsal rol, kadının öncülük rolü vb. hususlarda ele alınmıştır.

Halide Edip'in romanlarında aşk ve kadınla birlikte Türkçülük ve milliyetçilik gibi temalara da rastlanır. Yazar yer yer millî ve manevi değerlere de yönelerek, tarihî unsurlara da yer vererek kendi roman anlayışının tematik kurgusunu oluşturur.

Halide Edip Adivar'ın romanlarında yazarın bakış açısıyla idealize edilmiş bazı kadın karakterlerin yazarın yaşamıyla benzer özelliklerde taşıdığı görülür. O, romanlarında dönemin sosyal yaşamına önemli yer verir. Özellikle idealize ettiği kadın karakterlerle devrin toplumsal hayatından kesitler verir.

Halide Edip romanlarında kadın karakterleri idealize ederken kadınlara dair meselelere de değinir. Bunu yaparken kadını aydın sınıf içerisinde idealize eder

Yazar, eğitimci kimliğini de kullanarak romanlarında doğu-batı ikilemini, kadın karakterlere de önemli görevler vererek işler. Halide Edip Adivar romanlarında, idealize ettiği kadını anlatırken kadın karakterin dayandığı geleneği, tarihi süreçteki yerini, eğitim durumunu, toplumun kadın tasavvurunu, cinsiyet ve feminizm ekseninde ele alır.

Yazar, romanlarında idealize kadın karakterler oluştururken onları eğitim, sosyalite, kültürel ve din-inanç ekseninde de irdelemiştir. Adivar, özellikle kadınların “eğitilmiş” ve “kültürlü” olmasını ve kendi ayaklarının üzerinde durabilmesini ister. Ona göre ancak modern eğitilmiş olan ve çocuğunu da bu şekilde yetiştiren kadınlar toplumun gelişmesine katkıda bulunacaktır.

Yazar, idealize ettiği kadınların millî değerlerle Batılı eğitimin bir sentezi olarak vermek ister. Ona göre kadınlar ancak bu şekilde güçlü bir kişiliğe ulaşabilecektir.

Adıvar'a göre modern bir toplum yaratabilmenin yolu eğitilmiş ve güçlü kadınlardan geçer.

Romanlarında kadınların eğitim meselelerine önem veren yazar, eğitim ile karakter arasındaki çift yönlü etkileşiminin de olduğu anlatmaya çalışır. Halide Edip, kadın karakterlerini, idealize ederken onların kişilik oluşumlarını eğitim olgusuyla birlikte ele alır.

Yazarın romanlarda kadının sosyalleşmesiyle ilgili karakterler üzerinden toplumda ve sosyal hayatta bir yerinin olduğunu ifade etmeye çalıştığı sonucuna varılmıştır. Bu düşüncelerini de satırlarında dile getirmiştir. Bütün bunların yanında sosyal hayatta ve ülkenin geleceğiyle ilgili meselelerde de kadının bir yerinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kadının eğitimi, sosyalleşmesi ve diğer açılardan sesinin duyurulması yerine göre ülke geleceğinde milli duygularla yer alması ve erkeklerle birlik olması gibi hususların ifade edildiği anlaşılmıştır.

Halide Edip romanlarında idealize ettiği kadın karakterleri dil, kültür, kişilik, sosyal yapı içerisinde irdeler. Yazar, kadın karakterler vasıtasıyla toplumun aksayan yönlerini de ortaya koymaya çalışır. Halide Edip romanlarında eski ile yeni yaşam tarzlarından da beslenerek değerlerin oluşumuna yön verir.

Din olgusu Halide Edip'in romanlarına yansıyan önemli konulardandır. Yazar, kadın karakterlerini yer yer dini değerlerle iç içe ele alır. O, dinin ve dini hayatın modern yaşam tarzıyla uyum içerisinde yaşanabileceğini romanlarda dile getirir. Ele aldığı bazı karakterlerle, batıl inançlarla dini değerleri karıştırılmasını eleştirir. Adıvar, gerçek manada dini yaşayanlara olumsuz yaklaşmaz, genel olarak dini kendi çıkarlarına kullananları sert biçimde eleştirir. Sinekli Bakkal romanında Rabia, İslami değerlere vakıf biri olarak idealize edilmiştir.

Halide Edip Adıvar'ın romanlarındaki karakterlere bakıldığında, genel olarak Türk kadınının kendine has geleneksel özellikleri koruduğu görülmektedir. Yazar, romanlarında kadınları merkeze almakta ve geleneksel hayattaki kadın yaşantısı ile modern hayattaki kadın yaşantısı arasındaki ikiliği birleştirmeye çalışmaktadır. O, kadınların sosyal yaşamda "toplumsal cinsiyet rolleri"ne göre biçimlendirilmesini ister. Yazar romanlarında, kadın karakterlerin toplumsal baskıya maruz kaldıklarını ve kişiliklerinin örselendiğini gündelik gerçekliklere ilişkin gözlemleriyle işler.

Halide Edip Adıvar, romanlarında idealize ettiği kadın karakterlerle kültürel ve düşünsel anlamda onları eğitime ve değiştirme amacını güder. O, modern kadın karakterleriyle toplumu değiştirme çabası içindedir. Adıvar, toplumda kişilikli,

özgüvenli, kadın kitlesini artırmak ister. Yazar, arzuladığı kadın tiplerini oluştururken kadının kendi varlığını oluşturması ve koruması bakımından da yer yer feminist söylem ve yapı içerisinde olduğu görülür.

6. KAYNAKÇA

- Açıklan, N. (2014). “*Yoksulluğun Öteki Yüzü: Fuhuş Pazarında Kadın Olmak*”, Yoksulluk ve Kadın, Yay. Haz. Abdullah Topçuoğlu vd, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Adak, H. (2014). “*Otobiyografik Benliğin Çok-Karakterliliği: Halide Edib’in İlk Romanlarında Toplumsal Cinsiyet*”, Kadınlar Dile Düşünce/Edebiyat ve Toplumsal Cinsiyet, drl. Sibel Irzık, Jale Parla, 5. baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Adıvar, (1324/1909). “Mehâsin’i Okuyan Kardeşlerime”, Mehâsin, İstanbul: Nu: 6, (Şubat 1324).
- Adıvar, H. E. (1937). Ateşten Gömlek, İstanbul: Özgür Yayınları
- Adıvar, H. E. (1938). “Elektra Piyesi”, Yedigün, S: 261, 8 Mart.
- Adıvar, H. E. (1946a). Kadın Çalışmalı mı? Akşam, nr. 10083, 14 Kasım 1946.
- Adıvar, H. E. (1946b). Sonsuz Panayır. İstanbul, Remzi Kitabevi.
- Adıvar, H. E. (1949). Nereye? Üniversiteli Arkadaşlara. Akşam, nr. 10963, 20 Nisan.
- Adıvar, H. E. (1967). Seviyye Talip. İstanbul, Atlas Kitabevi.
- Adıvar, H. E. (1982). Raik’in Annesi, İstanbul.
- Adıvar, H. E. (1987), Seviyye Talib, Atlas Kitapevi, İstanbul.
- Adıvar, H. E. (1998). Mor Salkımlı Ev, 2. Baskı, İstanbul: Özgür Yayınları.
- Adıvar, H. E. (2007a). Handan. İstanbul, Can Yayınları.
- Adıvar, H. E. (2007b). Sinekli Bakkal. İstanbul, Can Yayınları.
- Adıvar, H. E. (2007c). Vurun Kahpeye. Can Yayınları.
- Adıvar, H. E. (2009). Tatarcık. Can Yayınları.
- Adıvar, H. E. (2010a). Kalp Ağrısı. Can Yayınları.
- Adıvar, H. E. (2010b). Türk’ün Ateşle İmtihanı. 5. Baskı, İstanbul: Can Yayınları.
- Adıvar, H. E. (2010c). Zeynonun Oğlu. Can Yayınları.
- Adıvar, H. E. (2011). Sevda Sokağı Komedyası. Can Yayınları.
- Afsaneç: ve Karakuş, Z. (1999). *Türk Kadınının Siyasî Kimliğinin Oluşma Süreçleri*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazetecilik Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- Ağbaba, G. (1997). *Halide Edip Adıvar Hayatı-Sanatı-Romanları*, İstanbul: Boğaziçi Yayınları.

- Aktaş, C. (2006). “*Feminizmin Beyaz Batılı Kadın Seçkinciliği*”, Uluslararası İnsan Haklarında Yeni Arayışlar Sempozyumu, İstanbul: 27-29 Mayıs,1-20.
- Argunşah, H. (2015). "Halide Edip'te Değişen Kadının Romandaki İzdüşümleri: Seviye Talip'ten Ateşten Gömlek'e." *Türklük Bilimi Araştırmaları* 37.
- Akyüz, K. (1995). *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri*, İstanbul.
- Aytemiz, B. U. (2001). *Halide Edib-Adıvar ve Feminist Yazın*. Bilkent Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi.
- Banarlı, Nihat Sami. (1971). *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, 2. Cilt, İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- Bekiroğlu, N. (1999). *Halide Edip Adıvar*, İstanbul: Şûle Yayınları.
- Belek, U. (2013). *Toplumsal Cinsiyet Algısının Statik Duruşu*. Toplumsal Cinsiyet ve Yansımaları, 17.
- Bilbaşar, K. (2015). *Bedoş*, İstanbul: Can Yayınları.
- Bilge, Y. (2012). *Halide Edip'in Yedigün Dergisindeki Yazılarında Kadına Bakışı*. The Journal of Academic Social Science Studies, International Journal of Social Science, 5, 43-61.
- Bora, A. (2012). *Kadınların Sınıfı*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Butler, J. (2008). *Cinsiyet Belası*, çev. Başak Ertür, İstanbul: Metis Yayınları.
- Chambers, Clare. “*Masculine Domination, Radical Feminism and Change*”, *Feminist Theory*, vol. 6(3), 2005.
- Çaha, Ö. (2010). *Sivil Kadın*, Savaş Yayınevi, Ankara, ss. 109-110.
- Demirbilek, S. (2007). *Cinsiyet Ayırmacılığının Sosyolojik Açısından İncelenmesi*, Finans Politik & Ekonomik Yorumlar Dergisi, Cilt: 44 Sayı:511, s. 12-27
- Derince, M. (2016). *Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Erkek Kimliğinin Televizyon Reklamlarına Yansıması (Televizyon Kozmetik Reklamlarında Göstergibilimsel Çözümleme)*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Halkla İlişkiler Ve Tanıtım Anabilim Dalı, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bilim Dalı. İstanbul.
- Direk, Z. (2005). *Feminizm ve Felsefe: Derrida'nın Cinsiyet Farklılığı Sorusuna Yaklaşımı*, Başkılık Deneyimi içinde, YKY, Mayıs 2005, sf. 221.
- Durakbaşa, Ayşe. (2000). *Halide Edip Türk Modernleşmesi ve Feminizm*. (İstanbul: İletişim Yayınları.
- Eisenstein, Z. (1977). *Constructing A Theory of Capitalist Patriarchy and Socialist Feminism*. *Insurgent Sociologist*, 7(3), 3-17.

- Enginün, İ. (1986). *Halide Edip Adivar*, 1. Baskı, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Enginün, İ. (1989). *Halide Edib Adivar*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Enginün, İ. (1998). *Kösem Sultan'ın İki Edebî Eserdeki Yorumu*". Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları. İstanbul: Dergâh Yayınları, 69-76.
- Erdal, K. (2008). Halide Edib Adivar'ın Bakış Açısıyla Kadının Çalışma Hayatı. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 109-123.
- Erdoğan, D. (2014). *Feminist Kuramlar: Marksist Feminizm ve Sosyalist Feminizm "Radikal Feminizm ve Marksist Feminizmin Orta Yolu Olarak Sosyalist Feminizm"* Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları, Ankara.
- Erdoğan, T. (2012). "Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Değişen Kadın Kimliği: Halide Edip Adivar'ın Romanları", Edebiyat Sosyolojisi İncelemeleri, ed. Köksal Alver, 2. baskı, Ankara: Hece Yayınları: 387-409.
- Erkan N. E. (2006). *Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden "Kentsel Eşitsizlik"*, T.C. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Mahalli İdareler ve Yerinden Yönetim Bilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul.
- Ersoy, E. (2009). *Cinsiyet Kültürü İçerisinde Kadın ve Erkek Kimliği (Malatya Örneği)*. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 19(2), 209-230.
- Esen, N. ve Köroğlu E. (2003). *Hayata Bakan Edebiyat*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Foucault, M. (2011). *Özne ve İktidar*, (Çev.: Işık Ergüden-Osman Akınhay), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Giddens, A. (2005). *Sosyoloji, Toplum Bilim, Siyasetbilimi*, Ayraç Yayınevi: Ankara.
- Gökalp, Z. (1976), *Türkçülüğün Esasları*, İstanbul: Millî Eğitim Yayınları
- Gündüz, S. (2013). Öykü ve Roman Yazma Sanatı, Toroslu Kitaplığı, 3. Baskı, İstanbul.
- Güneş, M. ve Eylem, B. (2009). *Farklı Dinsel Düşünüşler... Aynı Kadınlar*, 21. Yüzyılın Eşiğinde Kadınlar, Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Yayını, Cilt II.
- http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=%C4%B0DEAL (Türk Dil Kurumu Resmî İnternet Sitesi, Güncel Türkçe Sözlük, "İdeal" maddesi.
- http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=%C4%B0DEAL%C4%B0ZE (Türk Dil Kurumu Resmî İnternet Sitesi, Güncel Türkçe Sözlük, "İdealize" maddesi.

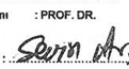
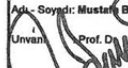
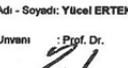

- Kandiyoti, D. (2007). *Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar*. 2. Baskı. Metis Yayınları, İstanbul.
- Kanter, B. (2016). Halide Edib Adıvar'ın Romanlarında Eril Tahakkümün Sınında Gezen Kadınlar, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 4, Sayı: 24.
- Karataş, E. (2014). “Çocuk Edebiyatında Karakter Kavramı”, *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 33.
- Keskin, F. (2000). “Özne ve İktidar.” Özne ve İktidar. Michel Foucault. Seçme Yazılar 2.
- Kırkulak, B. (2018). “Bir Genç Kızın Gizli Defteri”nde ve “Bir Genç Kızın Günlüğü”nde İdealize Edilen Genç Kız, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karşılaştırmalı Edebiyat Anabilim Dalı, Karşılaştırmalı Edebiyat Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.
- Koç, O. (2014). Tartışmaların Ortasında Bir Roman: Sinekli Bakkal, Türk Dili, Dil ve Edebiyat Dergisi, Cilt: CVII, Sayı: 755, Kasım.
- Köşgeroğlu, N. (2010). *Toplumsal Cinsiyet Ekseninde Kadın/Kalın Duvar İnce Zar*, Ankara: Alter Yayıncılık.
- Kudret, C. (1998). *Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman 1*, 5. Baskı, İnkılap Yayınları. İstanbul.
- Küçükgörmek, G. Ç. (2010). *Halide Edip Adıvar'ın Romanlarında Kadın ve Kadın Eğitimi*, Yüksek Lisans Tezi, DEÜ Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Külahçı, Ş. (1990). *Kadının Ev Dışında Çalışmasının Aile Yaşamına Etkisi*. I. Aile Şurası Bildirileri, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, Ankara: 237.
- MacKinnon, C. A. (1982). Feminism, Marxism, method, and the state: An agenda for theory. *Signs: Journal of Women In Culture and Society*, 7(3), 515-544.
- Moran, B. (1999). Edebiyat Kuramları ve Eleştiri, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Navaro, L. (2000). *Tapınağın Öbür Yüzü: Kadınlar ve Erkekler Üzerine*, Remzi Kitabevi, 4. Basım, Temmuz.
- Okyay, S. (2009). *Adalet Ağaoğlu'nun “Çatıdaki Çatlak” ve Tennessee Williams'ın “Arzu Tramvayı” Adlı Oyunlarında Kadın Karakterlerin Karşılaştırılması*, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karşılaştırmalı Edebiyat Anabilim Dalı, Karşılaştırmalı Edebiyat Bilim Dalı, Yüksek Lisans, Eskişehir.
- Orman, T.F. (2016). *Halide Edip Adıvar'ın “Tatarcık” Romanında Sosyal/Kültürel Değişmenin İzleri*. Folklor/edebiyat, cilt:22, sayı:85

- Öğüt, H. (2009). *Erkek Gibi Kadın Derler Ya... Halide Edip Üzerine*. (<http://mormurekkepzamanlar.blogcu.com/erkek-gibi-kadin-derler-ya-halide-edip-uzerine/6101175>).
- Öncü, A. (2009). *Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Din Eğitime Bakış (Halide Edip Adivar Örneği)* Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlahiyat Anabilim Dalı, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği, Bilim Dalı
- Pınarcıoğlu, N. Ş. (2017). *Eril Siyasette Kadın Temsili (Mi?)* Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi, Cilt 7, Sayı 1/1.
- Rosenberg, D. (2000). *Dünya Mitolojisi*, İmge Yayınları, İstanbul.
- Sancar, S. (2011). *Erkeklik; İmkânsız İktidar*. 2. Baskı. Metis Yayınları, İstanbul.
- Sayer, H. (2011). *Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Erkeklerin Katılımı*, T.C. Başbakanlık, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Tezi, Ankara.
- Sever, S. (2010). *Çocuk ve Edebiyat*. Ankara: Tudem Yayıncılık, İzmir.
- Şahin, E. (2011). *Hiçliğin Kıyısında Bilinçli Eğitim*. *Inonu University Journal of Art and Design, ÖzelSayı/Special Edition* Cilt/Vol.2
- Şahin, E. (2013). *Batı'da ve Türkiye'de Kadın Hareketleri ve Feminizm*, Ankara, Ürün Yayınları.
- Şahin, N. A. (2012). *Halide Edip Adivar'ın Romanlarında Eğitim Evreninin Kronolojik Açından İncelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Karadeniz Teknik Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, Türkçe Eğitimi Programı. Trabzon.
- Şahin, V. (2013). "Halide Edip Adivar'ın 'Yeni Turan' Romanını Yeniden Anlam(landırm)a", *Erdem Dergisi*, Sayı 64, s. 103-122
- Şahin, V. (2014). *Bilge Kadının Aynadaki Yüzü Halide Edib Adivar'ın Romanlarında Yapı ve İzlek*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Şahin, V. (2011). *Kimliksel Değerlerin Çatıştığı Mekân: 'Sinekli Bakkal' Romanında Yapı ve İzlek*, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, terature and History of Turkish or Turkic* Volume6/3 Summer 2011, p.1549-1580 TURKEY
- Şahin, V. (2018). *Romanla Kimlikleşen Bir Yüz: Halide Edib Adivar ve Edebi Yaratımları*, *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi (EFAD) – Cilt/Volume 1, Sayı/Issue 1*.

- Şeker, A. (2017). Türk Romanında Toplumsal Cinsiyet Açısından Kadın Temsillerine Yönelik Sosyolojik Bir Çözümleme. *A Sociological Analysis For Women Representations In Turkish Novel In Terms Of Social Gender. The Journal*, 10(54).
- Şener, S. (2003). “Adalet Ağaoğlu’nun Oyunları Bağlamında Türk Dramında Kadın İmgesi”, Hayata Bakan Edebiyat, Boğaziçi Yayınları, İstanbul.
- Tezcan, T. (2012). *Halide Edip Adivar’ın Vurun Kahpeye, Sinekli bakkal, Tatarcık, Peyami Safa’nın Sözde Hızlar, Cumbadan Rumbaya, Yalnızız romanlarında doğu-batı ikileminde eğitim problemlerinin karşılaştırılması* ((Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Pamukkale Üniversitesi. Denizli.
- Timur, T. (2002). *Osmanlı-Türk Romanında Tarih, Toplum ve Kimlik*, 2. baskı, Ankara: İmge Yayınları.
- Toker İ. (2009). *Eşitlik ve Adalet Kavramları Çerçevesinde Müslüman Kadınlarda Toplumsal Cinsiyet Örüntüleri*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:1, Sayı:1, s. 142-165.
- Ural, S. (2007). “Çocuk Edebiyatı Yapıtlarındaki Yaşam Gerçekliği”, II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyum Bildirileri (Gelişmeler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri), 04-06 Ekim 2006, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, ss. 897-900.
- Ural, S. (2015). *Çocuk Edebiyatı, Eğiten Kitap*, 2. Baskı, Ankara.
- Ünaydın, R. E. (2000). Halide Ediple Bir Gün. *Türk Yurdu*, Sayı 6.
- Yalçın, C. (1999). *Roman Özetleri*, İlayda Yayınları, Ankara.
- Yavuzer, H. (2014). *Doğum Öncesinden Ergenlik Sonuna... Çocuk Psikolojisi*, Remzi Kitabevi, 37. Baskı, İstanbul.
- Yeşilyurt, E. (2002). *Halide Edip Adivar Hayatı ve Romanları*, Ankara: Yeryüzü Yayınevi.
- Zihnioğlu, Y. (2003). *Kadınsız İnkılap*, Nezihe Muhiddin, Kadınlar Halk Fırkası, Kadın Birliği, İstanbul.

7. EKLER

7.1. Etik Kurulu Onay Belgesi

T.C. ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ TEZ / ARAŞTIRMA / ANKET / ÇALIŞMA İZİNİ / ETİK KURULU İZİNİ TALEP FORMU VE ONAY TUTANAK FORMU			
ÖĞRENCİ BİLGİLERİ			
T.C. NOSU	1149435758		
ADI VE SOYADI	MEHMET TİLEK		
ÖĞRENCİ NO	201511030		
TEL. NO.'LARI	0532 483 4582		
E - MAİL ADRESLERİ	Merat77@hotmail.com		
ANA BİLİM DALI	TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI		
PROGRAM ADI	TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI		
BİLİM DALININ ADI	YENİ TÜRK EDEBİYATI		
HANGİ AŞAMADA OLDUĞU (DERS / TEZ)			
İSTEKTE BULUNDUĞU DÖNEME AIT DÖNEMLİK KAYDININ YAPILP-YAPILMADIĞI	..... DÖNEMİ KAYDINI YENİLEMEDİM / YENİLEDİM.		
ARAŞTIRMA/ANKET/ÇALIŞMA TALEBİ İLE İLGİLİ BİLGİLER			
TEZİN KONUSU	HALİDE EDİP ADIVAR'IN ROMANLARINDA İDEALİZE EDİLMİŞ KADIN KARAKTERLER		
TEZİN AMACI	HALİDE EDİP ADIVAR'IN romanlarında idealize edilmiş kadın karakterleri ortaya çıkarmak ve idealiz kavramları çerçevesinde incelemektir.		
TEZİN TÜRKÇE ÖZETİ	Halide Edip Adıvar, kadın karakterlerini idealize ettiği romanlarda romantik bir bakış açısı kullanır. Yazının incelediğimiz romanlarında kadın karakterlerin; eğitim, sosyal ve kültürel yapı, din-inanç, gelenek, güç, iktidar, cinsiyet ve feminizm ekseninde idealize edildiği görülür. Adıvar, kadın karakterleri ağırlıkta olarak millî değerlerle Batılı eğitimi bir sentez halinde birleştirir. Yazar bu şekilde güçlü karakterler oluşturur. Bu çalışmada amaç, Halide Edip Adıvar'ın romanlarında kadın karakterlerinin nasıl ve hangi yönlerden idealize edildiğini tespit etmektir.		
ARAŞTIRMA YAPILACAK OLAN SEKTÖRLER / KURUMLARIN ADLARI			
İZİN ALINACAK OLAN KURUMA AIT BİLGİLER (KURUMUN ADI - ŞUBESİ / MÜDÜRLÜĞÜ - İLİ - İLÇESİ)			
YAPILMAK İSTENEN ÇALIŞMANIN İZİN ALINMAK İSTENEN KURUMUN HANGİ İLÇELERİNDE HANGİ KURUMUNUN HANGİ BÖLÜMÜNDE HANGİ ALKANIYA HANGİ KONULARDA HANGİ GRUBUVA KİMLERE/ NE UYGULANACAKI GİBİ AYRINTILI BİLGİLER			
UYGULANACAK OLAN ÇALIŞMAYA AIT ANKETLERİN - ÖLÇELERİN BAĞLAKLARI/ HANGİ ANKETLERİN - ÖLÇELERİN UYGULANACAKI			
EKLER (ANKETLER, ÖLÇEKLER, FORMLAR GİBİ EVRAKLARIN İSİMLERİYLE BİRLİKTE KAÇ ADETSAYFA OLDUKLARINA AIT BİLGİLER İLE AYRINTILI YAZILACAKTIR)	1) ..... 2) ..... 3) ..... 4)		
ÖĞRENCİNİN ADI - SOYADI: MEHMET TİLEK	ÖĞRENCİNİN İMZASI: 		
TEZ / ARAŞTIRMA / ANKET / ÇALIŞMA TALEBİ İLE İLGİLİ DEĞERLENDİRME SONUÇU			
1. Seçilen konu Bilim ve İş Dünyasına katkı sağlayabilecektir.			
2. Anılan konu ..... faaliyet alanı içerisinde girmektedir.			
1. TEZ DANIŞMANININ ONAYI	2. TEZ DANIŞMANININ ONAYI (VARSA)		
Adı - Soyadı: MUSTAFA KARABULUT Unvanı : DOÇ.DR. İmzası: 25 / 04 / 2019	Adı - Soyadı: ..... Unvanı : ..... İmzası: ..... / 20.....		
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRÜNÜN ONAYI	A.B.D.BASKANININ ONAYI		
Adı - Soyadı: MURAT KOÇ Unvanı : DOÇ.DR. İmzası: 25.04.2019	Adı - Soyadı: SEVİN ALI ARSLAN Unvanı : PROF. DR. İmzası: 25/04 / 2019		
ETİK KURULU ASIL ÜYELERİNE AIT BİLGİLER			
Adı - Soyadı: Mustafa BAŞARAN Unvanı : Prof. Dr. İmzası: Etik Kurulu Jüri Başkanı / Asıl Üye	Adı - Soyadı: Yücel ERTEKİN Unvanı : Prof. Dr. İmzası: Etik Kurulu Jüri Asıl Üyesi	Adı - Soyadı: Deniz Aynur GÜLER Unvanı : Prof. Dr. İmzası: Etik Kurulu Jüri Asıl Üyesi	Adı - Soyadı: Ali Engin OBA Unvanı : Prof. Dr. İmzası: ..... Etik Kurulu Jüri Asıl Üyesi
Adı - Soyadı: Mustafa Tevrik ODMAN Unvanı : Prof. Dr. İmzası: ..... Etik Kurulu Jüri Asıl Üyesi	Adı - Soyadı: ..... Unvanı : ..... İmzası: ..... Etik Kurulu Jüri Yedek Üyesi		
Adı - Soyadı: ..... Unvanı : ..... İmzası: ..... / 20.....	☐ OY BİRLİĞİ İLE ☒ OY ÇOKLUĞU İLE		
Etik Kurulu Jüri Yedek Üyesi	Çalışma yapılacak olan tez için uygulayacak olduğu Anketler/ Formları/Ölçekleri Çağ Üniversitesi Etik Kurulu Asıl Jüri Üyelerince incelenmiş olup, 25.04.2019-25.04.2019 tarihleri arasında uygulanmak üzere gerekli iznin verilmesi tarafımızca uygundur.		

AÇIKLAMA: BU FORM ÖĞRENCİLER TARAFINDAN HAZIRLANDIKTAN SONRA ENSTİTÜ MÜDÜRÜNE ONAYLATILARAK ENSTİTÜ SEKRETERLİĞİNE TESLİM EDİLECEKTİR.

EKLER: (.....) Sayfa ..... Ölçeği.
(.....) Sayfa ..... Anket.
(.....) Sayfa ..... Formları.

508E-994

8. ÖZGEÇMİŞ

Mehmet TİLEK, 1977 Adıyaman Besni doğumluyum. 2001 yılında FATİH Üniversitesi FEN Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünden mezun oldum. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler ana bilim dalında tezli yüksek lisansımı tamamladım. Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı ana bilim dalında yüksek lisans öğrenimine başladım. Özel şirkette çalışmaktayım.

